

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
MBU Humanities Academic Journal

ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2566 Vol.15 No.1 January – June 2023

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

MBU Humanities Academic Journal

The Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

(Peer Reviewed Academic Journal)

ISSN 1686-8897

เจ้าของ

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ปรึกษา

พระเทพวัชรเมธี, ผศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหามฆินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาฉัตรชัย สุนตตชโย, ผศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาสมักร มหาวีโร คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บรรณาธิการ

सानิตย์ สีนาค คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รองบรรณาธิการ

พระมหาวีโรจน์ ญาณวิโร, ดร. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

อรรชนิดา หวานคง คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ว่าที่ร้อยตรี ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อภิเดช สุผา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนोक คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ปรมัตต์ คำเอก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเหลือ ใจมโน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

รองศาสตราจารย์ ดร.รัตน์ะ ปัญญาภา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาชวีภุริชญ์ น้อมเนียน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ดร.เสนห์ เดชะวงศ์ คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ดร.อุดมกฤษณ์ ศรีนนท์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ฝ่ายเลขานุการวารสาร

สุภัชรี รักนาวิ กิตติมา มางเขียว

สำนักงาน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เลขที่ 248 ถนนศาลายา-นครชัยศรี ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

โทรศัพท์ 0-2444-6000 ต่อ 1079-1081 โทรสาร 0-2444-6069 Email: johu@mbu.ac.th

บทบรรณาธิการ

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและผลงานวิจัยด้านมนุษยศาสตร์ กำหนดพิมพ์ปีละ 2 ฉบับ อาจารย์และนักวิจัยทุกท่านสามารถส่งเรื่องมาลงพิมพ์ได้โดยไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกหรือสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลงานที่ได้รับการพิจารณาลงพิมพ์ในวารสารจะต้องมีสาระน่าสนใจ เป็นงานที่ทบทวนความรู้เดิมหรือองค์ความรู้ใหม่ที่ทันสมัย รวมทั้งข้อคิดเห็นทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน และจะต้องเป็นงานที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาลงพิมพ์ในวารสารอื่นใด บทความอาจถูกดัดแปลงแก้ไขเนื้อหา รูปแบบ และสำนวน ตามที่กองบรรณาธิการเห็นสมควร ทั้งนี้ เพื่อให้วารสารมีคุณภาพในระดับมาตรฐานสากลและนำไปอ้างอิงได้

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เผยแพร่ผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านมนุษยศาสตร์อันเป็นประโยชน์ต่อองค์ความรู้และความก้าวหน้าด้านภูมิปัญญาแก่สังคม

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยกำหนดขอบเขตการรับตีพิมพ์บทความวิชาการ และบทความวิจัยในสาขาวิชา ภาษาไทย ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาอังกฤษ ภาษาศาสตร์ และที่สัมพันธ์กับด้านมนุษยศาสตร์ ผลงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติหรือนานาชาติ

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย MBU Humanities Academic Journal

ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2566 Vol.15 No.1 January – June 2023

สารบัญ

บทบรรณาธิการ	3
สารบัญ	5
การอ้างอิงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในบทเพลงลูกทุ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปภัสวลัญช์ นพวงศ์ ณ อยู่ธยา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัชศรีณย์ จิตคงคา โชติมา ชาตินุช ประไพพรรณ ชาณสมุท อนุชา คำจตุรัส	7
การใช้หลักพุทธธรรมในการบริโภคสื่อสังคมออนไลน์ พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาศ พระมหารังสี ปี่แก้ว อภิเดช สุผา พร้อมพงษ์ ปานดี	24
ความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างเพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้ พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาศ นิทัศน์ ต่ายลีลาศ พระมหารังสี ปี่แก้ว พร้อมพงษ์ ปานดี	35

การศึกษาภาพลักษณ์สตรีในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา	48
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปภัสวลัญช์ นพวงศ์ ณ อยู่ธยา	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัชศรัณย์ จิตคงคา	
ญานี ช้างเงิน	
สุภาภรณ์ ใจงาม	
มนตรา พวงบางยาง	
ศึกษาการสร้างภาพลักษณ์ตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องแม่เปี้ย	61
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปภัสวลัญช์ นพวงศ์ ณ อยู่ธยา	
กรรธิมา ไพราม	
ณัฐริกา พรมรัตน์	
สุภาวรรณ ปลื้มมุทร	
พระสูตรของท่านเว่ยหล่างผ่านมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท	75
พระกิตติพงษ์ หอมดอก	
พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาศ	
พระมหารังสี ปี่แก้ว	
พร้อมพงษ์ ปานดี	

การอ้างอิงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในบทเพลงลูกทุ่ง Reference to Phraya Phakdi Chumphon (Lae) in Luk Thung Song

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปภัสวลัญช์ นพวงศ์ ณ อยุธยา

Assistant Professor. Papustwalun Noppawong Na Ayuttaya

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Instructor, Thai Program, Faculty of Humanities and Social Sciences

Bansomdejchaopraya Rajabhat University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัชศรีณย์ จิตคงคา

Assistant Professor Dr. Chatsarun Jitkhongkha

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Instructor, Thai Program, Faculty of Humanities and Social Sciences

Bansomdejchaopraya Rajabhat University

โชติมา ชาทินุช

Chotima Chatnut

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

ประไพพรรณ ชาญสมุท

Prapaiphun Chansamute

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

อนุชา คำจตุรัส

Anucha Khamchatturat

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

E-mail : anucha1591003247@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการอ้างอิงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในบทเพลงลูกทุ่ง ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหาในบทเพลงที่เผยแพร่ทางเว็บไซต์ www.youtube.com ในช่วงปี พ.ศ. 2557 – พ.ศ.2564 พบว่า มีการอ้างอิงพระยาภักดีชุมพล (แล) ทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ 1.ด้านเนื้อหา

ที่มีการอ้างอิงประวัติพระยาภักดีชุมพล (แล) จำนวน 7 บทเพลง 2.ด้านเนื้อหาที่มีการอ้างอิงถึงการขอพรพระยาภักดีชุมพล (แล) จำนวน 12 บทเพลง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะ คือ เนื้อหาที่มีการอ้างอิงถึงการขอพรเรื่องความรัก เนื้อหาที่มีการอ้างอิงถึงการขอพรเรื่องหน้าที่การงาน เนื้อหาที่มีการอ้างอิงถึงความศรัทธาและประเพณีบุญเดือนหก และ 3.ด้านเนื้อหาที่มีการอ้างอิงถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 2 บทเพลง โดยบทเพลงลูกทุ่ง ที่มีการสร้างสรรค์ขึ้นมา มีจำนวนทั้งหมด 21 บทเพลง แสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้ประพันธ์ในการประพันธ์บทเพลงที่ใช้วิธีการเล่าเรื่องราวให้มีความกระชับเข้าใจง่าย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ภาษาวรรณศิลป์ในบทเพลงลูกทุ่งที่มีการอ้างอิงถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) ซึ่งประกอบไปด้วย การใช้ภาษาระดับคำ และภาษาระดับความ ทำให้บทเพลงมีความไพเราะทั้งด้านเสียงและความหมาย ใช้ถ่ายทอดเรื่องราวเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดของประชาชนที่มีต่อเจ้าพ่อพญาแล ทำให้ผู้ฟังรับรู้ได้ถึงความรัก ความศรัทธาที่ผู้ประพันธ์มีต่อเจ้าพญาแลได้อย่างน่าสนใจ

คำสำคัญ : การอ้างอิง, ภาษาวรรณศิลป์, พระยาภักดีชุมพล (แล)

Abstract

The purpose of this research was to study the references of Phraya Phakdi Chumphon (Lae) in Thai folk songs which is an analysis of content information in songs published on the website www.youtube.com during the year 2014 – 2021. It was found that there were references to Phraya Phakdi Chumphon (Lae) in all 3 aspects. There are (1) the content that refer to history of Phraya Phakdi Chumphon (Lae) 7 songs. (2) The content with a reference to a prayer for Phraya Phakdi Chumphon (Lae) 12 songs, which can be divided into 3 types; the content with a reference to a blessing about love, the content containing references to praying for work, and the contents referring to faith and the sixth month merit tradition. (3) The contents referring to Phraya Phakdi Chumphon (Lae) in introducing tourist attractions in Chaiyaphum Province 2 songs. There are a total of 21 songs that have been created, demonstrating the composer's ability to compose songs that use the method of storytelling to be concise and easy to understand. In addition, the researcher also analyzed the concept of the use of literary language in Thai folk songs with references to Phraya Phakdi Chumphon (Lae), which consisted of the use of lexical language and language level making the song beautiful both in terms of sound and meaning. It is used to convey the story of events

and the people's feelings towards Chao Pho Phaya Lae that Make listeners feel love
The composer's faith towards Chao Phaya Lae is interesting.

Keywords: reference, literary language, Phraya Phakdi Chumphon (Lae)

1. บทนำ

พระยาภักดีชุมพล (แล) หรือเจ้าพ่อพญาแล ถือเป็นบุคคลสำคัญที่ก่อร่างสร้างเมืองชัยภูมิ ก่อเกิดเป็นเรื่องราวขานกันมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงสมัยปัจจุบัน ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต และประเพณีในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งแสดงให้เห็นทราบถึงประวัติของเจ้าพ่อพญาแล โดยผู้วิจัยได้สรุปความจากหนังสือประวัติพระยาภักดีชุมพล (แล) หรือเจ้าพ่อพญาแล พิธีกรรม ปาฏิหาริย์และอิทธิฤทธิ์เจ้าพ่อพญาแลไว้ว่า พระยาภักดีชุมพล (แล) หรือเจ้าพ่อพญาแล เคยเป็นพระพี่เลี้ยงราชบุตรเขยแห่งเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ ต่อมาได้ลาออกจากราชการ โดยไม่ทราบสาเหตุ เจ้าพ่อพญาแลจึงได้ตัดสินใจเดินทางข้ามแม่น้ำโขงกับพรรคพวก ผ่านจังหวัดหนองบัวลำภู นครราชสีมา และชัยภูมิ เมื่อครั้งเจ้าพ่อพญาแลเป็นเจ้าเมืองชัยภูมิ เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ได้บังคับให้เป็นกบฏต่อจังหวัดชัยภูมิ และประเทศไทย แต่เจ้าพ่อพญาแลไม่ยอมจึงทำให้ถูกประหารชีวิต ณ ริมหนองปลาเฒ่า ปัจจุบันเรียกสถานที่แห่งนี้ว่า “ศาลเจ้าพ่อพญาแล” (พรหม แสนบัว, 2563) เมื่อผู้ประพันธ์ได้รับรู้เรื่องราวของเจ้าพ่อพญาแล จึงทำให้เกิดความศรัทธาต่อเจ้าพ่อพญาแลขึ้น อาทิ เพลงเจ้าพ่อพญาแล ตำนานเมือง ที่ผู้ประพันธ์กล่าวว่า ตนเองเป็นคนชัยภูมิลูกหลานเจ้าพ่อพญาแล มีความเชื่อความศรัทธาในบรรพบุรุษ ผู้ก่อตั้งเมืองชัยภูมิ พร้อมทั้งอยากใช้ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่มีเพื่อบันทึกเป็นเรื่องราวประวัติศาสตร์ของเมืองชัยภูมิไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา (พรภควา กำเนิดคำ, 2565, 19 เมษายน) และยังมีบทเพลงกราบเท้าพ่อพญาแลที่ผู้ประพันธ์กล่าวว่า บทเพลงนี้เกิดจากความรัก เคารพ และศรัทธาที่มีต่อเจ้าพ่อพญาแล ซึ่งท่านเป็นผู้ก่อตั้งเมืองชัยภูมิอีกทั้งยังเป็นพ่อเมืองคนแรกของจังหวัดชัยภูมิ ท่านมีคุณูปการมากมาย และต้องการให้คนที่มาฟังบทเพลงนี้ได้มาขอพรสักการะเจ้าพ่อพญาแลสักครั้งในชีวิต (สมพร เจริญฤทธิ์, 2565, 19 เมษายน) ซึ่งปัจจุบันได้เกิดบทเพลงที่มีการอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) จำนวน 21 บทเพลง

จากชีวประวัติของเจ้าพ่อพญาแลที่ได้สร้างคุณงามความดีไว้นั้น จึงได้มีผู้ประพันธ์บทเพลงนิยมนำเรื่องราว ของท่านมาสร้างสรรค์ในรูปแบบของสื่อสมัยใหม่คือ วรรณกรรมบทเพลงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในบทเพลงลูกทุ่ง รวมถึงศึกษากลวิธีการใช้ภาษาวรรณศิลป์ในบทเพลงลูกทุ่งที่มีการอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล)

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาการอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในเพลงลูกทุ่ง
- 2.2 เพื่อศึกษากลวิธีการใช้ภาษาวรรณศิลป์ในเพลงลูกทุ่งที่มีการอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล)

3. ขอบเขตของงานวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษาบทเพลงที่มีการอ้างอิงพระยาภักดีชุมพล (แล) ที่เผยแพร่ทางเว็บไซต์ www.youtube.com ในช่วงปี พ.ศ.2557 – พ.ศ.2564 ซึ่งคัดเลือกข้อมูลที่น่าสนใจมาศึกษาโดยการแยกประเภทสามารถแยกออกมาได้ทั้งหมด 3 ประเภท ได้แก่ บทเพลงเกี่ยวกับประวัติพระยาภักดีชุมพล (แล) จำนวน 7 บทเพลง บทเพลงเกี่ยวกับการขอพรพระยาภักดีชุมพล (แล) จำนวน 12 บทเพลง และบทเพลงเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว จำนวน 2 บทเพลง โดยรวบรวมบทเพลงทั้งหมด 21 บทเพลง

4. กรอบแนวคิดและทฤษฎี

ผู้วิจัยใช้แนวคิดด้านภาษาเพื่อศึกษาการใช้ภาษาวรรณศิลป์ในบทเพลงลูกทุ่งที่มีการอ้างอิงพระยาภักดีชุมพล (แล) ผู้ประพันธ์มีความสามารถในการใช้ภาษา รู้จักเลือกสรรถ้อยคำสื่อความหมายได้ชัดเจน ลึกซึ้งกินใจก็จะทำให้ผู้ฟังเข้าใจถึงความหมายและอารมณ์ของเพลงได้เป็นอย่างดี อันจะก่อให้เกิดความซาบซึ้งประทับใจไปกับอารมณ์เพลง ดังที่ กาญจนา นาคสกุลและคณะ (2521) กล่าวไว้ว่า ในการใช้ภาษาผู้ใช้ภาษาควรจะต้องรู้คำมาก เพื่อจะได้นำคำเหล่านั้นมาใช้แสดงความคิดเห็นได้อย่างถ่องแท้กว้างขวางและแสดงความเป็นผู้รู้ การใช้คำเป็นเรื่องสำคัญมากอย่างหนึ่ง เพราะอาจทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึกต่างกัน เช่น อาจให้รู้สึกเฉย ๆ ก็ได้ พอใจก็ได้ รักก็ได้ โกรธก็ได้ ผู้ใช้ภาษาทุกคนจึงควรระลึกละเอียดว่า คำทุกคำมีความสำคัญและมีค่า ถ้ารู้จักเลือกใช้อย่างระมัดระวังก็จะทำให้คำพูดหรือข้อเขียนมีค่า แต่ถ้าไม่รู้จักเลือกใช้ก็จะได้ผลตรงกันข้าม กุหลาบ มลลิกะมาส (2529) กล่าวไว้ว่า แรงงานของภาษาร้อยกรองที่ยกย่องว่าไพเราะ ต้องมีคุณสมบัติก่อให้เกิดความซาบซึ้ง สะเทือนใจ ได้แก่ การเลือกสรรคำมีความหมายลึกซึ้ง สะเทือนอารมณ์ เสียงเสนาะการเลียนเสียงธรรมชาติ การเล่นคำและความหมายอันไพเราะกินใจ การใช้โวหารภาพพจน์ การพรรณนาและการบรรยายที่แจ่มชัด การกล่าวซ้ำ การเล่นคำให้เสียงไพเราะเน้นความหมายให้เด่นชัดและความงามในแง่ความคิดและทัศนะต่าง ๆ สุจิตรา จงสถิตวัฒนา (2548) กล่าวว่า ภาษาวรรณศิลป์ หมายถึง ภาษาที่ใช้สร้างวรรณคดีซึ่งเป็นภาษาที่สละสลวยงดงาม ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพและเกิดอารมณ์สะเทือนใจคล้อยตาม กุหลาบ มลลิกะมาส (2525) จัดบทเพลงและดนตรีเป็นศิลปะสาขา “ดุริยางคศิลป์” ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของวรรณคดีที่มีคุณสมบัติด้านวรรณศิลป์ คือ ศิลปะการเรียบเรียงด้วยความรู้สึกละเอียดสะเทือนใจเกิดจินตนาการ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดนี้ไปใช้ประกอบการวิเคราะห์การใช้ภาษาในเนื้อเพลงเกี่ยวกับการอ้างอิงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในบทเพลงลูกทุ่ง ทั้งการใช้ภาษาระดับคำและภาษาระดับความ

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

5.1 ศึกษาประวัติพระยาภักดีชุมพล (แล)

5.2 สืบค้นและศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอ้างอิงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในบทเพลงลูกทุ่ง

5.3 วิเคราะห์ข้อมูลการอ้างอิงและการใช้ภาษาวรรณศิลป์ในบทเพลงลูกทุ่งที่เกี่ยวข้องกับพระยา
ภักดีชุมพล (แล)

5.4 เรียบเรียงเนื้อหาทั้งหมดมาเป็นรายงานการวิจัยและบทความงานวิจัย

5.5 สรุปและอภิปรายผล

6. ผลการวิจัย

การอ้างอิงพระยาภักดีชุมพล (แล) หรือเจ้าพ่อพญาแลในบทเพลงลูกทุ่งนั้น พบว่า ผู้ประพันธ์
ต้องการอ้างอิงประวัติของพระยาภักดีชุมพล (แล) การขอพรของผู้คนต่อพระยาภักดีชุมพล (แล) และ
การแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ นอกจากนี้บทเพลงที่มีการอ้างอิงพระยาภักดีชุมพล (แล)
มีการใช้ภาษาวรรณศิลป์ในบทเพลงทั้งการใช้ภาษาในระดับคำ ระดับความอย่างน่าสนใจ และสื่อความ
หมายได้อย่างสมจริง เมื่อผู้ฟังได้รับฟังบทเพลงจะได้รับความไพเราะทั้งทางเสียง ความหมาย และ
จินตภาพอย่างสวยงาม ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ อธิบาย และพิจารณาเป็นส่วน ๆ ดังต่อไปนี้

6.1 การอ้างอิงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในบทเพลงลูกทุ่ง ทั้งหมด 21 บทเพลง

จากความศรัทธาของผู้ประพันธ์บทเพลงที่มีต่อพระยาภักดีชุมพล (แล) จึงได้เกิดการสร้างสรรค์
บทเพลงที่มีการอ้างอิงพระยาภักดีชุมพล (แล) ทั้งหมด 21 บทเพลง ซึ่งผู้ศึกษาได้วิเคราะห์วิธีด้าน
เนื้อหา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

6.1.1 เนื้อหาที่มีการอ้างอิงประวัติพระยาภักดีชุมพล (แล) จำนวน 7 บทเพลง

จากเวียงจันทน์มุ่งมั่นสู่แดนสยาม	สร้างเมืองงามตามฝันที่วาดไว้
ข้ามลำโขงผาแดงพงไพร	ดินน้ำลมไฟมีอาภรณ์หัวใจคน
คนใจงามน้ำใจซื่อว่าแล	รวมไพร่พลพ่อแม่และพี่น้อง
ถึงหนองบัวลำภูสมใจปอง	หนึ่งเดือนต้องโยกย้ายลาจากไป
จนมาพบบ้านน้ำขุนหนองฮีจาน	ทุกทิศทางลำตะคองน้ำอุดม
อยู่สองปีมีเพศภัยทุกซักระทม	แบกขึ้นขมเดินต่อไปสู่จุดหมาย

(ประทีป ขจัดพาล OFFICIAL, 2560)

จากข้อความในข้างต้น จะเห็นได้ว่าเพลงเจ้าพ่อพญาแล ผู้ขับร้อง ประทีป ขจัดพาล มีการอ้าง
ถึงประวัติ พระยาภักดีชุมพล (แล) คือ การเดินทางของเจ้าพ่อพญาแลที่ไดรวบรวมพรรคพวกพ่อแม่พี่
น้อง จากเวียงจันทน์ ข้ามแม่น้ำโขงมาสู่ประเทศไทยที่จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นเวลาหนึ่งเดือน และได้เดิน
ทางต่อไปยังบ้านน้ำขุนหนองฮีจาน ลำตะคอง ซึ่งได้อาศัยอยู่เป็นเวลาสองปีแต่ยังขาดแคลนอาหารจึง
ได้แสวงหาที่แห่งใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์

ให้หวนกลับทัพชัยภูมิ

ข้าศึกซุ่มรุมล้อมจับ

ชูเชิญเกณฑ์บังคับ

ให้พ่อแลแปรพักตร์ไป

ชีวิตจะได้คงอยู่
พ่อไม่หวั่นไหว
ตะโกนก็ก้องหนองปลาเฒ่า
ถึงตัวตายอย่าหมายแบ่งพสุธา
ลูกหลานข้าได้อยู่ยั่งยืน

พี่น้องกูจะอยู่ยังเง
พ่อไม่ถอนใจจะยอมให้ประหาร
ชัยภูมิข้ารักเจ้านักหนา
เพื่อแผ่นดินวันข้างหน้า
(Toomtarm3131, 2557)

จากข้อความในข้างต้น จะเห็นได้ว่าเพลงเจ้าพ่อพญาแล ผู้ขับร้อง คนนอกคอก มีการอ้างถึงประวัติพระยาภักดีชุมพล (แล) คือ การยกทัพกลับจากนครราชสีมาสู่เมืองชัยภูมิแต่โดนเจ้าอนุวงศ์และพรรคพวกรุมล้อมจับ เพื่อบังคับให้เจ้าพ่อพญาแลแปรพักตร์เป็นกบฏต่อบ้านเมือง เจ้าพ่อพญาแลนั้นไม่ยอมเป็นกบฏแต่ยอมตายเสียดีกว่าทรยศแผ่นดินที่ตนเองอยู่อาศัย

6.1.2 เนื้อหาที่มีการอ้างถึงการขอพรพระยาภักดีชุมพล (แล) จำนวน 12 บทเพลง

บทเพลงที่มีการอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการขอพร สามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ เนื้อหาที่มีการอ้างถึงการขอพรเรื่องความรัก เนื้อหาที่มีการอ้างถึงการขอพรในหน้าที่การงาน เนื้อหาที่มีการอ้างถึงการขอพรเกี่ยวกับความศรัทธาและประเพณีบุญเดือนหก โดยมีรายละเอียดดังนี้

6.1.2.1 เนื้อหาที่มีการอ้างถึงการขอพรเรื่องความรัก

มาชัยภูมิ	ตกหลุมรักลูกพ่อแล
สาวนครกาหลงงามแท้	หนาวดวงแดที่ภูแลนคา
พระธาตุชัยภูมิ	ที่เจ้าคุณต่อก่อสูงแซมฟ้า
เด่นงามคำภูแลนคา	ดิงให้เรามาเพื่อหากันเจอ
หม่องมาทำบุญ	หม่องมาค้าคุณโชคชะตา
หม่องชมวิวแบบพานอรามา	ผู้ใดบ่มา สิเสียดายเดอ
กราบพ่อพญาแล	ช่วยบุญแผ่ลูกหลานแนเดื่อ
มีผู้สาวนาเที่ยวคือเธอ	สายลมคงเปลอชุกหลังเธอมาใส่

(Baan KrooSala, 2563)

จากข้อความในข้างต้น จะเห็นได้ว่าเพลงหนาวลมที่ภูแลนคา ผู้ขับร้อง ท๊อป นรากร มีการอ้างถึงการขอพรเรื่องความรัก คือ ผู้ประพันธ์ต้องการอ้างถึงเจ้าพ่อพญาแล ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดลบันดาลให้สมหวังในเรื่องของความรัก โดยมีชายคนหนึ่งมาท่องเที่ยวพระธาตุชัยภูมิและได้ตกหลุมรักสาวชัยภูมิ ทำให้เขาตัดสินใจมากราบไหว้ขอพรเจ้าพ่อพญาแลเพื่อให้สมหวังในความรักที่ตนเองปรารถนาไว้

6.1.2.2 เนื้อหาที่มีการอ้างถึงการขอพรเรื่องหน้าที่การงาน

วิงวอนท่านสงสารลูกแทน(ข้า)	พญาแลพ่อเจ้าพ่อเจ้าคอยเฝ้ารักษา
ลูกนี้หน้าหวังพึ่งบุญ	ขอพ่อเป็นคือนุ่ สบบุญนำอยู่
พ่อเป็นผู้รู้พ่อผู้ปกป้องเมือง	จนนามกระตือรือร้นเมืองชัยภูมิ

สิบนิ้วของแมนยกแทนต่างดอกบัวตูม
ส่งผืนลูกนี้ให้เป็นจริงบ้าง
พอมิเมตตาลูกนี้บูชาทุกวัน

ลูกชัยภูมิคือลูกพ่อคนเดียวกัน
จุดหมายปลายทางหวังพ่อตั้งไปเท่านั้น
แมนจักรพันธ์ยืนย่นด้วยใจบูชา

(แมน จักรพันธ์ Channel, 2557)

จากข้อความในข้างต้น จะเห็นได้ว่าเพลงวอนพ่อพญาแล ผู้ขับร้อง แมน จักรพันธ์ มีการอ้างถึง การขอพรในหน้าที่การงาน คือ ผู้ประพันธ์ต้องการอ้างถึงเจ้าพ่อพญาแล ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดลบันดาลให้สมหวังในเรื่องหน้าที่การงาน โดยแมน จักรพันธ์ ประกอบอาชีพหมอลำเรื่องต่อกลอน จึงได้ไปขอพรต่อเจ้าพ่อพญาแลช่วยผลักดันให้สมหวังในเรื่องการเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงในวงการหมอลำ

6.1.2.3 เนื้อหาที่มีการอ้างถึงความศรัทธาและประเพณีบุญเดือนหก

ใครผ่านไปมาบูชากราบไหว้

เป็นศูนย์รวมใจยิ่งใหญ่เมืองชัยภูมิที่นี่

ศาลหนองปลาเฒ่าบอกกล่าวที่มามากมี

งานบุญเดือนหกปีนี้ถวายบายศรีบูชา

วันเดือนเคลื่อนผ่านปีนาก็ปี

ชาวชัยภูมิยินดีน้อมนำความดีพ่อไว้

เดินตามรอยพ่อต่อความซื่อสัตย์และมีน้ำใจ

วันนี้ลูกมากราบไหว้ถวายอาลัยพ่อแล

(ศรัณญา นิมนิยม, 2560)

จากข้อความในข้างต้น จะเห็นได้ว่าเพลงถวายอาลัยพ่อแล ผู้ขับร้อง รุจิรา พญาแล มีการอ้างถึง ความศรัทธาและประเพณีบุญเดือนหก คือ ผู้ประพันธ์ต้องการอ้างถึงเจ้าพ่อพญาแล ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนในจังหวัดชัยภูมิมีความศรัทธา กระทั่งเกิดเป็นงานประเพณีบุญเดือนหกสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อน้อมรำลึกถึงคุณงามความดีของเจ้าพ่อพญาแล

6.1.3 เนื้อหาที่มีการอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๒ เพลง ดังตัวอย่าง ดังนี้

ชัยภูมิบ้านเฮาคนเล่าขาน

ดั่งแดนสวรรค์หากผู้ใดได้มาแคว

ตามเมืองผู้กล้าพระยาภักดีชุมพล (แล)

ปู่ดั่งยาดีหลวงปู่หลักคำป้องกันปกดูแล

หม่องพลเมืองใจดีแท้สมยาฟ้าแลดินชุ่ม

ทิวป่าสอนลอนสทวิวิคือเกษตรสมบูรณ์

ปรางค์กู่บุญลูกหลานเกิดลุ่มบ่เคยถิ่นลุ่ม

น้ำตกตาดโตนตกไหลโยนโยนคนแตกห่มห่ม

เที่ยวเขื่อนจุฬาภรณ์ล่องแพทะเลอนพักผ่อนหลบมม อุทยานป่าเขียวชอุ่มแต่ละหม่องแต่ละมมมีแต่ของดี ๆ

(พล เพชรพญาแล, 2564)

จากข้อความในข้างต้น จะเห็นได้ว่าเพลงชัยภูมิบ้านเฮา ผู้ขับร้อง พล เพชรพญาแล มีการอ้างถึง การแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ คือ ผู้ประพันธ์ต้องการอ้างถึงเจ้าพ่อพญาแล พร้อมกับสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ เพื่อเชิญชวนผู้คนเดินทางมาท่องเที่ยวภายในจังหวัด เช่น ปรางค์กู่ น้ำตกตาดโตน และเขื่อนจุฬาภรณ์ เป็นต้น

การอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในบทเพลงลูกทุ่ง แสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้ประพันธ์

ที่ต้องการนำเรื่องราวต่าง ๆ ของเจ้าพ่อพญาแลมานำเสนอในรูปแบบของบทเพลงลูกทุ่ง ได้แก่ ประวัติพระยาภักดีชุมพล (แล) การขอพรต่อพระยาภักดีชุมพล (แล) ความศรัทธาและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระยาภักดีชุมพล (แล) และการกล่าวถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิ ดังนั้นการอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในบทเพลงลูกทุ่ง จึงมีเนื้อหาของบทเพลงที่น่าสนใจและชวนติดตาม อีกทั้งยังทำให้ผู้ฟังบทเพลงมีความสนุกสนานเพลิดเพลิน พร้อมได้รับความรู้เกี่ยวกับพระยาภักดีชุมพล (แล) และเข้าใจในเรื่องราวของท่านได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

6.2 การใช้ภาษาวรรณศิลป์ในบทเพลง

การอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในบทเพลงลูกทุ่ง สามารถแบ่งได้ 2 ระดับ คือ ระดับคำ และระดับความ

6.2.1 การใช้ภาษาระดับคำ พบเนื้อเพลงที่มีการใช้ถ้อยคำรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การสัมผัส คำซ้อน การหลាកคำ และการสรุคำ ซึ่งทำให้บทเพลงมีความไพเราะมากยิ่งขึ้น เกิดจังหวะลีลา มีเสียงคล้องจองกัน ทำให้ผู้ฟังจดจำได้ง่าย ดังต่อไปนี้

– การสัมผัส เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์โดดเด่นที่สุดและพบมากที่สุด การสัมผัสที่เจอสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภทได้แก่ การสัมผัสในวรรค การสัมผัสระหว่างวรรค การใช้วิธีการสัมผัสทำให้เนื้อเพลงมีความไพเราะสละสลวยมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การสัมผัสในวรรค

จากเวียงจันทน์มุ่งมั่นสู่แดนสยาม

สร้างเมืองงามตามฝันที่วาดไว้

ข้ามลำโขงผาแดงพงไพร

ดินน้ำลมไฟมีจากกันหัวใจคน

คนใจงามน้ำใจชื่อว่าแล

รวมไพรพลพ่อแม่และพี่น้อง

ถึงหนองบัวลำภูสมใจปอง

หนึ่งเดือนต้องโยกย้ายลาจากไป

(ประทีป ขจัดพาล OFFICIAL, 2560)

จากการวิเคราะห์เพลงเจ้าพ่อพญาแล ของประทีป ขจัดพาล ปรากฏความเป็นภาษาวรรณศิลป์ในระดับของคำ คือ การเล่นคำเล่นเสียงสัมผัสสระและพยัญชนะภายในวรรค ดังคำต่อไปนี้ มุ่งสัมผัสกับคำว่ามั่น วาดสัมผัสกับคำว่าไว้ ข้ามสัมผัสกับคำว่าโขง พงสัมผัสกับคำว่าไพร ไพรสัมผัสกับคำว่าพล พ่อพี่ โยกสัมผัสกับคำว่าย้าย จันทน์สัมผัสกับคำว่ามั่น และการสัมผัสสระภายในวรรค ดังคำต่อไปนี้ งามสัมผัสกับคำว่าตาม ดงสัมผัสกับคำว่าพง ไฟสัมผัสกับคำว่าใจ หนองสัมผัสกับคำว่าปอง ซึ่งให้ความไพเราะ ทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ความรู้สึกสบายใจและรู้สึกร่วมไปกับบทเพลง อีกทั้งการที่ผู้ประพันธ์เลือกใช้การสัมผัสเสียงสระและพยัญชนะภายในวรรคที่คล้องจองกันทำให้ผู้ฟังเกิดจินตภาพจากคำที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อสารได้ง่าย และยังทำให้ผู้ฟังจดจำเนื้อเพลงได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

การสัมผัสระหว่างวรรค

ตั้งถิ่นฐานที่บ้านโนนน้่อ้อม

เผ้าหล่อหลอมหัวใจให้ทุกคน

รักปรองดองสามัคคีมีเหตุผล
มีปู้ด้วงเป็นอาจารย์สอนวิชา
เพื่อปกป้องหากผู้ใดมาทำลาย

ประชาชนต้องอยู่ดีและกินดี
รำเรียนมาอาคมสมาใจหมาย
พร้อมใจกายกล้าหาญต้านศัตรู

(ประทีป ขจัดพาล OFFICIAL, 2560)

จากการวิเคราะห์เพลงเจ้าพ่อพญาแล ของประทีป ขจัดพาล ปรากฏความเป็นภาษาวรรณศิลป์ในระดับของคำ คือ การเล่นคำเล่นเสียงสัมผัสสระ ระหว่างวรรคดังคำต่อไปนี้ อ้อมสัมผัสกับคำว่าหลอม คนสัมผัสกับคำว่าผล ผลสัมผัสกับคำว่าชน ชนสัมผัสกับคำว่ามา หมายถึงสัมผัสกับคำว่าลาย ลายสัมผัสกับคำว่ากาย ซึ่งให้ความไพเราะ ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกร่วมไปกับบทเพลง อีกทั้งการที่ผู้ประพันธ์เลือกใช้การสัมผัสเสียงสระระหว่างวรรคที่คล้องจองกัน จะทำให้ผู้รับฟังจดจำเนื้อเพลงได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

- คำซ้อน ความโดดเด่นทางวรรณศิลป์อีกประการหนึ่ง คือ การใช้คำซ้อน ปรากฏตั้งแต่คำซ้อน 2 พยางค์ซ้อนกันทำให้เนื้อเพลงมีความโดดเด่นทั้งด้านเสียงและความหมาย คือ คำซ้อนมีเสียงสัมผัสกัน ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร ทำให้น้ำเสียงของคำในเนื้อเพลงมีความไพเราะ ขณะเดียวกันยังช่วยเน้นย้ำความหมายของคำให้ชัดเจนหนักแน่นมากยิ่งขึ้นดังรายละเอียดต่อไปนี้

คำซ้อนเพื่อความหมาย คือ การนำคำเดียวที่มีความหมายสมบูรณ์ที่ใช้ในภาษามาซ้อนเข้าคู่กันเมื่อนำคำมาซ้อนกันแล้วต้องเกิดความหมายใหม่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง เพลงเจ้าพ่อพญาแล

จากเวียงจันทน์มุ่งมั่นสู่แดนสยาม
ข้ามลำโขงฝ่าดงพงไพร
คนใจงามน้ำใจซื่อว่าแล
ถึงหนองบัวลำภูสมใจปอง
จนมาพบบ้านน้ำขุ่นหนองอีจาน
อยู่สองปีมีเพศภัยทุกซักระทม

สร้างเมืองงามตามฝันที่วาดไว้
ดินน้ำลมไฟมีอาจกันหัวใจคน
รวมไพร่พลพ่อแม่และพี่น้อง
หนึ่งเดือนต้องโยกย้ายลาจากไป
ทุกทิศทางลำตะคองน้ำอุดม
แบกขึ้นขมเดินต่อไปสู่จุดหมาย

(ประทีป ขจัดพาล OFFICIAL, 2560)

จากตัวอย่างเนื้อเพลงในข้างต้นผู้ประพันธ์ใช้คำซ้อนเพื่อความหมาย คือ ดงพงไพร ไพร่พล โยกย้าย ทุกซักระทม โดยผู้ประพันธ์ต้องการเพิ่มน้ำหนักของเรื่องราวจากคำซ้อน เพื่อให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจเพิ่มมากยิ่งขึ้น กับเรื่องราวของเจ้าพ่อพญาแลระหว่างการเดินทางที่ต้องฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ และความยากลำบากมากมาย เพื่อมาก่อร่างสร้างเมืองชัยภูมิ

คำซ้อนเพื่อเสียง ส่วนใหญ่เป็นคำซ้อนแบบสัมผัสอักษรเนื่องจากต้องการเน้นเสียงของคำซ้อนนั้นมากกว่าเน้นความหมาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง เพลงเจ้าพ่อพญาแล

จนเมืองฝันอยู่กันสันติสุข
คิดฮอดบ้านจึงกลับไปเมืองเวียงจันทน์

บ่มีทุกข์มากล้ำกรายให้หวาดหวั่น
บุญคุณอันยิ่งใหญ่บ่เคยลืม

(ประทีป ขจัดพาล OFFICIAL, 2560)

จากเนื้อเพลงในข้างต้น ผู้ประพันธ์ใช้คำซ้อนเพื่อเสียง คือ กล้ากราย และหวาดหวั่น เพื่อเล่นเสียงสระ ซึ่งเกิดจากการนำคำ 2 พยางค์ที่มีเสียงสระต่างกันมาซ้อนกัน โดยผู้ประพันธ์ต้องการสื่อให้เห็นถึงความสงบสุขของบ้านเมืองที่ในตอนนั้นไม่มีความทุกข์ ไม่ต้องเป็นกังวลกลัวว่าจะมีใครรุกร้าเข้ามา ซึ่งเป็นการเน้นย้ำถึงความสงบสุขของบ้านเมือง โดยผู้ประพันธ์บทเพลงใช้คำว่า “กล้ากราย” และ “หวาดหวั่น” ทั้งสองคำนี้มีความหมายไปในทำนองเดียวกัน เพื่อช่วยเพิ่มความเด่นของคำให้ผู้ฟังเห็นภาพบ้านเมืองเน้นย้ำความรู้สึก เกิดอารมณ์คล้อยตามบทเพลงได้อย่างเหมาะสม และทำให้บทเพลงมีความไพเราะของเสียงเพิ่มมากยิ่งขึ้น

– การหลากคำ มีความโดดเด่นทางวรรณศิลป์ พบว่า บทเพลงในตำนานพระยาภักดีชุมพล (แล) มีการใช้การหลากคำจำนวนที่น้อยมาก โดยการใช้คำหลากหลายช่วยให้ไม่ต้องใช้คำซ้ำซาก และแสดงถึงความประณีตในการเลือกใช้ถ้อยคำเพื่อให้เนื้อเพลงมีความสละสลวยงดงามมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง เพลงเจ้าพ่อพญาแล

เกิดกบฏคิดคดแผ่นดินสยาม

ยกทัพตามด่านข้าศึกจนสลาย

ช่วยยาโมปราบศัตรูจนแพพ่าย

เป็นสหายกอบกู้เมืองนครราชสีมา

(ประทีป ขจัดพาล OFFICIAL, 2560)

จากตัวอย่างเนื้อเพลงในข้างต้น บทเพลงนี้พบการใช้การหลากคำที่มีความหมายเหมือนกัน คือ คำว่า “กบฏ” และ “คิดคด” มีความหมายเหมือนกันคือ คิดไม่ซื่อ คิดทรยศ เพื่อกล่าวถึงผู้ที่ไม่หวังกำลังทรยศต่อแผ่นดินบ้านเกิด จึงทำให้เกิด “ข้าศึก” และ “ศัตรู” ที่มีความหมายว่า ศัตรูของบ้านเมืองผู้ขัดขวางทำลาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงกองทัพของเจ้าพ่อพญาแลที่รบต่อต้านศัตรูจนสูญสิ้นไป ช่วยยาโมกำจัดศัตรูจนแพพ่ายไปในที่สุดจนได้รับชัยชนะ ซึ่งเป็นการบอกย้ำความหมายของคำที่ออกเสียงต่างกันแต่มีความหมายเหมือนกัน โดยมีการเลือกใช้ถ้อยคำที่หลากหลาย เลือกใช้คำที่หลากหลายเพื่อความหมายเดียวกันได้อย่างไพเราะงดงาม และเน้นความรู้สึกของผู้ฟัง ทั้งยังช่วยเพิ่มอรรถรสให้บทเพลง

ตัวอย่าง เพลงพ่อนถวายสมมาบูชาพระยาภักดีชุมพล

ชัยภูมินี้เป็นเมืองผู้กล้าสมนามศรัทธาพระยาภักดีชุมพล

ผู้คนเคารพนับถือก่อเกียรติระบือเป็นที่พึ่งทางใจ

ชัยภูมิภูมิใจในท้องถิ่นภูมิปาณาไพร

ภูมิน้ำภูมิลำเนาภูมิผ้าไหมภูมิเกิดภูมิใจได้เป็นลูกพ่อแล (คีตะ อีสาน, 2560)

จากตัวอย่างเนื้อเพลงในข้างต้น บทเพลงนี้พบการใช้การหลากคำที่มีความหมายเหมือนกัน คือ คำว่า “ปา” “พนา” และ “ไพร” มีความหมายเหมือนกันคือ ป่า เพื่อกล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ การหลากคำในความหมายว่า “ปา” ทำให้เห็นว่าจังหวัดชัยภูมินั้นมีป่าไม้ที่งดงามอุดมสมบูรณ์ ซึ่งการหลากคำแสดงความเป็นวรรณศิลป์ของเนื้อเพลงพ่อนถวายสมมาบูชาพระยาภักดีชุมพลในการ

ใช้คำที่มีความหมายเดียวกันได้หลากหลายคำในเพลงเดียว เป็นคำพ้องความที่ออกเสียงแตกต่างกัน ซึ่งผู้ประพันธ์ใช้คำที่หลากหลาย เพื่อเลี่ยงการใช้คำเดียวซ้ำ ๆ แสดงให้เห็นถึงความงดงามของภาษา และช่วยเน้นย้ำความหมาย

ตัวอย่าง เพลงเจ้าพ่อพญาแล

ตะโกนก็ก้องหนองปลาเฒ่า

ถึงตัวตายอย่าหมายแบ่งพสุธา

ชัยภูมิข้ารักเจ้านักหนา

เพื่อแผ่นดินวันข้างหน้า

(Toomtarm3131, 2557)

จากตัวอย่างเนื้อเพลงในข้างต้น บทเพลงนี้พบการใช้การหลีกคำที่มีความหมายเหมือนกัน คือ คำว่า “พสุธา” “แผ่นดิน” มีความหมายเหมือนกันคือ ผืนแผ่นดิน เพื่อแสดงถึงเจ้าพ่อพญาแลที่ถึงแม้ตัวจะต้องตายก็ไม่ยอมเสียแผ่นดินนี้ให้ใคร จงรักภักดีต่อบ้านเมือง เพื่อในภายภาคหน้าแผ่นดินนี้ต้องเจริญ การหลีกคำในความหมายว่า “แผ่นดิน” เป็นการเน้นย้ำว่าเป็นการยอมเสียสละเพื่อบ้านเมือง แสดงให้เห็นถึงการเลือกสรรคำ ที่นำเอาคำที่มีความหมายเหมือนกันมาใช้ในการประพันธ์บทเพลง เพื่อเกิดวรรณศิลป์เน้นความหมายและเกิดความไพเราะ ซึ่งผู้ประพันธ์ใช้การหลีกคำที่มีความหมายถึงแผ่นดิน

– การสรรคำ คือ วิธีการที่สำคัญอย่างหนึ่งช่วยให้ผู้ฟังบทเพลงได้เห็นภาพได้ยินเสียง และเกิดอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งทำให้ผู้ที่ได้รับฟังบทเพลงนั้นเข้าใจในเนื้อหา เรื่องราวที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะสื่อมากขึ้น และเกิดความซาบซึ้งระลึกถึงคุณงามความดีของเจ้าพ่อพญาแลที่มีต่อประเทศไทย และจังหวัดชัยภูมิ ทำให้ได้เห็นภาพความเสียสละที่เจ้าพ่อพญาแลยอมฝ่าฟันอุปสรรค เสียสละชีวิตของตนเองเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนชาวชัยภูมิ และได้เกิดอารมณ์ความรู้สึกโศกเศร้าเสียใจ อีกทั้งยังได้เห็นถึงความเชื่อความศรัทธาของประชาชนชาวจังหวัดชัยภูมิที่ได้มากราบไหว้ขอพรช่วยปกป้องคุ้มครองให้ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง เพลงเจ้าพ่อพญาแล

เหลียวเบี่ยงฟ้า

เหลียวเบี่ยงทาง

อุปสรรคขวางหนามร่วมฝ่าฟัน

สองขาฟ้าก้าวหย่าง

เบี่ยงใจเบี่ยงหัว

สู่เมืองผืนสร้างเมืองงามชัยภูมิ

(ประทีป ขจัดพาล OFFICIAL, 2560)

จากเนื้อเพลงในข้างต้น ผู้ประพันธ์ใช้คำว่า อุปสรรค ขวากหนาม ร่วมฝ่าฟัน เพื่อสื่อให้เห็นภาพของเจ้าพ่อพญาแลที่ต้องเดินทางโยกย้ายไปยังที่ต่าง ๆ ซึ่งหมายถึง การเดินทางของเจ้าพ่อพญาแลต้องเจออุปสรรคขวางกั้นหรือความยากลำบากก็ไม่ท้อถอย โดยมีพรรคพวกร่วมทุกข์ร่วมสุขมาด้วยกันเพื่อสร้างเมืองชัยภูมิ

6.2.2 การศึกษาระดับความ ประกอบด้วย การใช้ภาพพจน์ซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิดจินตภาพตามเนื้อเพลงได้ดี และเกิดความรู้สึกลึกซึ้งกินใจเมื่อได้รับฟังบทเพลงเหล่านี้ เนื้อเพลงที่มีการอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในบทเพลงลูกทุ่ง พบว่า มีการใช้ภาษาระดับความแบบต่าง ๆ ได้แก่ การใช้ภาพพจน์ การ

ใช้สัญลักษณ์การใช้สำนวน การสร้างเอกภาพ ดังต่อไปนี้

– การใช้ภาพพจน์ เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ทำให้เนื้อความของบทเพลงนั้น มีความโดดเด่นหลายวิธี ได้แก่ การใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบแบบอุปมา และในบางบทเพลงพบการใช้อุปมามากกว่า 1 แห่ง นอกจากนี้ ยังมีการใช้อุปลักษณ์ สัทพจน์ อติพจน์ ปฏิพจน์ นามนัย และบุคลวัต เป็นส่วนสำคัญในการสร้างจินตภาพให้แก่ผู้ฟัง และทำให้ผู้ฟังรับรู้อารมณ์ที่ถ่ายทอดจากเนื้อเพลงได้ดีมากยิ่งขึ้น ดังนี้

อุปมา คือ ภาพพจน์เปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน โดยมีคำเชื่อมโยงที่แสดงการเปรียบเทียบ เช่น เหมือน ดุจ ดัง เช่น ปาน ราว ประหนึ่ง เพียง เทียม ฯลฯ ในบทเพลงที่มีการอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) มักจะใช้คำว่า “ดุจ” เพื่อเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง เพลงศรัทธาพญาแล

สืบสานกันมานับเวลาเนิ่นนานปี

ดำเนินวิถีบนแผ่นดินนี้ดินนา

จงฮักภักดีสามัคคีทั่วหล้า

โสมสายธารศรัทธาดุจดั่งสายลำน้ำชี

(Chaiyaphum Culture, 2564)

จากตัวอย่างเนื้อเพลงในข้างต้น บทเพลงนี้ผู้แต่งเปรียบวิถีชีวิตว่าเหมือนกับ “ลำน้ำชี” ที่มีการสืบสานกันมาหลายปี มีทั้งความรัก ความภักดี ความสามัคคี และความเคารพในเจ้าพ่อพญาแลของผู้คนที่มีความเชื่อในตัว เจ้าพ่อพระยาแล จึงก่อเกิดเป็นความศรัทธาขึ้นมา ทำให้บทเพลงเกิดความไพเราะ

อุปลักษณ์ คือ การนำลักษณะเด่นของสิ่งที่ต้องการเปรียบเทียบมากล่าว โดยมีคำว่า “เป็น” เป็นคำเชื่อมโยงที่แสดงการเปรียบเทียบในบทเพลงที่มีการอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) มักใช้คำว่า “เป็น” มาเป็นการเปรียบเทียบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง เพลงวอนเจ้าพ่อพญาแล

สืบนี้วอนขอกราบวอนเจ้าพ่อพญาแล

พ่อเอ๋ยพ่อจงช่วยแม่ช่วยแม่เมตตาตามหานิยม

ลูกเป็นเช่นดังขอทานชมชานหัวอกระหม

ร่างกายทรุดโทรมนักร้องระบมอกเอ๋ย

(ธนา พาโชค, 2562)

บทเพลงนี้ผู้แต่งเปรียบว่า “ลูกเป็นเช่นดังขอทาน” แสดงให้เห็นถึงภาพพจน์โดยการใช้อุปลักษณ์เปรียบว่า ลูก เป็น ขอทาน โดยมีคำว่า “เป็น” เป็นการแสดงความเปรียบบทเพลงนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงตัวผู้ประพันธ์ที่ได้กราบไหว้ขอพรเจ้าพ่อพญาแล ท่านช่วยดลบันดาลพรให้ตนเองนั้นสมหวัง

นามนัย คือ การใช้คำหรือวลีบ่งบอกลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่งแทนอีกสิ่งหนึ่ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง เพลงน้ำตาชัยภูมิ

เมืองพ่อแลคือมาย่ำแยแ่หันอ

สงสารแม่พ่อคนที่รออยู่ทางบ้าน

คูขาวทีวีพี่น้องบ้านเฮาช่างหน้าสงสาร

โควิดยังบั่นผ่านทุกบ้านยังเฝ้ารอวัง

(ไท เชื้อนลำปาว, 2564)

บทเพลงนี้ผู้แต่งเปรียบว่า “เมืองพ่อแล คือมาย่ำแย่แท้หนอ” ซึ่งคำว่า “เมืองพ่อแล” ใช้แทนเมืองชัยภูมิ สื่อให้เห็นว่า ผู้ประพันธ์บทเพลงนี้ใช้นามนัยเพื่อให้เกิดความเป็นวรรณศิลป์ในบทเพลง คือการใช้ชื่อของบุคคลที่ได้เป็นเจ้าเมืองชัยภูมิในครั้งอดีตมาแทนชื่อเมืองชัยภูมิ เพื่อให้ผู้ฟังจดจำว่าจังหวัดชัยภูมิเป็นเมืองพ่อแล

บุคคลวัต คือ ภาพพจน์ที่เกิดจากการเปรียบเทียบโดยนำสิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือมีชีวิตแต่ไม่ใช่คน มากล่าวราวกับเป็นคน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง เพลงฟ้าหลังฝน

สองยามกว่ากว่า

จักว่าสืเอ็ดจ้งได้

ฟ้าพิโรธมาไร่นาจมไป

พ่อแม่ฮ้องให้อาลัยบ้านเฮือน

(คุ่มลาวเวียง หลานปู่แล, 2564)

บทเพลงนี้ผู้แต่งเปรียบว่า “ฟ้าพิโรธมาไร่นาจมไป” เป็นการกล่าวถึงฟ้าซึ่งเป็นสิ่งไม่มีชีวิต แต่แสดงอารมณ์โกรธเหมือนมนุษย์ได้ ทำให้ไร่นาของผู้คนเสียหายจมไปกับพายุที่เกิดขึ้น

อติพจน์ คือ การกล่าวเปรียบเทียบ เกินความจริง แต่ในด้านความรู้สึกนั้นสามารถเป็นจริงได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ เพลงถวายอาลัยพ่อแล

พอสองสามหกเก้าประวัติศาสตร์

วันพ่อวายชนม์ท้องฟ้าหม่นท้อธรณิน

จารึกเรื่องราว เมื่อคราวพ่อแลต้องสิ้น

จดจารจารึกทั่วถิ่นแผ่นดินแห่งความภักดี

(ศรัญญา นิมนิยม, 2560)

บทเพลงนี้ผู้แต่งเปรียบว่า “ท้องฟ้าหม่นท้อธรณิน” เป็นการกล่าวเกินจริง คือ ท้องฟ้าไม่สามารถมืดหม่นไปทั่วแผ่นดินได้ในระยะเวลาเดียวกัน

สัทพจน์ คือ การเปรียบเทียบโดยการเลียนเสียงหรือใช้คำที่มีเสียงบ่งบอกถึง สี แสง ท่าทาง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ เพลงฟ้าหลังฝน

หวังสร้างชีวิต

ฟ้าได้เปิดทางหนรรนำ

ขอฟ้าลิขิตขีดเส้นชี้นำ

ไร่นาที่ทำงานตาทุ่งทอง

(คุ่มลาวเวียง หลานปู่แล, 2564)

บทเพลงนี้ผู้แต่งเปรียบว่า “ไร่นาที่ทำงานตาทุ่งทอง” เป็นการกล่าวถึงภาพพจน์ โดยใช้สัทพจน์ แสดงให้เห็นภาพของแสง สี ของท้องทุ่งนาที่มีความสวยงามเหมือนสีของทอง ให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของไร่นา มีการใช้คำให้ส่วว่า “ไร่นาที่ทำงานตาทุ่งทอง”

ปฏิพจน์ คือ เป็นการถามเพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังติดตามโดยไม่ต้องการคำตอบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง เพลงชัยภูมิต้องรอด

ขอวอนพ่อแล ปกป้องดูแลพี่น้องชัยภูมิตอนนี้เจอมรสุมภัยพิบัติน้ำท่วมเฉียบพลัน
หลายหมองพื้นที่ตั้งโตแทบล้นท้น น้ำท่วมแบบกะทันหันจกกว่าสิหันไปพึ่งผู้ใด
(คำข้าวเรคคอร์ด, 2564)

บทเพลงนี้ผู้แต่งใช้คำว่า “จกกว่าสิหันไปพึ่งผู้ใด” เป็นการกล่าวถึงภาพพจน์โดยใช้ปัญญา แสดงให้เห็นถึงการตั้งคำถามโดยไม่ต้องการคำตอบ เป็นการตั้งคำถามว่าในเหตุการณ์อุทกภัยที่ผู้คนในจังหวัดชัยภูมิกำลังประสบปัญหาอยู่ ทำให้ไม่รู้ว่าจะหันหน้าไปพึ่งพาใครได้บ้าง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกการตัดพ้อกับชีวิตตนเอง ในขณะนั้น

– การใช้สัญลักษณ์ การอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในบทเพลงลูกทุ่ง พบการใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายให้ผู้ฟังเกิดการตีความและการจินตภาพในบทเพลง ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจความหมายของบทเพลงที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อสาร ทำให้เนื้อเพลงมีความลุ่มลึก และมีความไพเราะสะสละงดงามมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง เพลงฟ้าหลังฝน

ฟ้าหลังฝนใหม่

ขอเทพอวยชัยลูกให้สุขชี

ให้ได้พบพ้อสิ่งดี

ภพภัยหลีกหนีอย่าได้แผ้วพาน

(คัมลาวเวียง หลานปู่แล, 2564)

บทเพลงนี้ผู้ประพันธ์ใช้คำว่า “ฟ้าหลังฝน” เป็นสัญลักษณ์แทนความหมายของการเริ่มต้นชีวิตใหม่ที่มีแต่ความสุข ความดีงามและความเจริญรุ่งเรือง การขอพรจากเจ้าพ่อพญาแลช่วยทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น ได้พบความดีงาม ความสุข และความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

– การใช้สำนวน การอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในบทเพลงลูกทุ่ง พบการใช้สำนวนแบบเดิมไม่มีการดัดแปลงแต่อย่างใด เพื่อให้ผู้รับฟังเข้าใจความหมายของเนื้อหาบทเพลงได้ง่ายมากขึ้น

การใช้สำนวนเดิม หมายถึง การนำสำนวน สุภาษิต คำพังเพย ที่มีอยู่แล้วในภาษาไทยมาใช้ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงคำหรือข้อความใด ๆ ทั้งสิ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง เพลงน้ำตาชัยภูมิ

ชัยภูมิปีนี้ได้เจอวิกฤต

มีโรคโควิดติดกันหลายพันหลายร้อย

น้ำยังมาท่วมไร่นาเสียหายไม่น้อย

ผีซ้ำด้ามพลอยไร่นาไร้อยุ่น้ำท่วมเงินทอง

(ไท เชื้อนลำปาว, 2564)

บทเพลงนี้ผู้แต่งเปรียบว่า “ผีซ้ำด้ามพลอยไร่นาไร้อยุ่น้ำท่วมเงินทอง” ซึ่งคำว่า “ผีซ้ำด้ามพลอย” หมายถึง การถูกซ้ำเติมเมื่อพลาตพลั้ง เป็นการใช้สำนวนไทยแบบเดิมที่สร้างจากคำซ้อน คือในบทเพลงใช้คำว่า ด้าม สำนวนนี้จริง ๆ ต้องเป็น ผีซ้ำด้ามพลอย คำว่า ด้าม หมายถึงผี เพื่อให้เกิดความเป็นวรรณศิลป์ในบทเพลง ให้ผู้ฟังเกิดความเห็นอกเห็นใจกับเหตุการณ์ที่มีผู้คนติดเชื้อไวรัสโควิด 19 เป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังเกิดเหตุการณ์อุทกภัยอย่างหนักหน่วงที่จังหวัดชัยภูมิในปี พ.ศ.2564

– การสร้างเอกภาพ ในเนื้อเพลงลูกทุ่งที่มีการอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การซ้ำคำ และการซ้ำข้อความ โดยการซ้ำคำเพื่อช่วยให้ผู้ฟังสามารถเห็นภาพได้ง่ายมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้เกิดความไพเราะของบทเพลง และสามารถสื่อความหมายไปในทิศทางเดียวกันได้ เพื่อเพิ่มน้ำหนักของความหมายให้มีความหนักแน่นมากยิ่งขึ้นในการสื่อสารแก่ผู้ฟัง และการซ้ำข้อความในเนื้อเพลงมีการอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) นั้น พบว่า ใช้การซ้ำข้อความเพื่อแสดงอารมณ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นถ้อยคำแสดงอารมณ์นั้น ๆ ติดต่อกันเป็นชุด เพื่อให้ผู้ฟังเกิดจินตภาพ และเข้าถึงอารมณ์ที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อสารผ่านบทเพลงได้อย่างลึกซึ้ง

การซ้ำคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชัยภูมิภูมิใจภูมิหลายล้ำ

ภูมิแผ่นดินน้ำภูมิพนาภูมิผ้าไหม

ภูมิแผ่นดินภูมิชนคนภูมิใจ

ภูมิใจเถิดภูมิใจคนชัยภูมิคือที่มา

(พรภควา กำเนิดคำ, 2564)

เพลงเจ้าพ่อพระยาแลตำนานเมือง ของ ฉ่ำ พรภควา ณ.วาทาโบชิ ในบทเพลงนี้พบการซ้ำคำด้วยกัน 2 คำ คือ คำว่า “คน” จำนวน 2 แห่ง และคำว่า “ภูมิ” จำนวน 11 แห่ง ซึ่งคำเหล่านี้มีความหมายไปในทิศทางเดียวกันเพื่อสื่อถึงความภาคภูมิใจของคนชัยภูมิที่มีแผ่นดินอุดมสมบูรณ์ (แม่น้ำ ป่าไม้) พร้อมด้วยเครื่องนุ่งห่ม ที่มีความสวยงาม (ผ้าไหม) ดังนั้นบทเพลงนี้จะทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เกิดบนแผ่นดินเมืองชัยภูมิที่มีความอุดมสมบูรณ์เพียบพร้อมไปด้วยป่าเขาลำเนาไพรและความสวยงามของลวดลายผ้าไหมที่มีเอกลักษณ์ประจำจังหวัดชัยภูมิ

การซ้ำข้อความ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แมนเลือดเนื้อกยอมให้ไม่หวั่นเกรง

ตัวกูตายไม่ขายใจให้ร้ายราน

คุณความดีจารึกไว้ในแผ่นดิน

ไม่เคยสิ้นจากหัวใจไทยทั้งผอง

แผ่นดินไทยแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

รักกันไว้เถิดพี่น้องชาติเชื้อไทย

จากหัวใจเจ้าพ่อพญาแล

จากหัวใจเจ้าพ่อพญาแล

จากหัวใจเจ้าพ่อพญาแล

(ประทีป ขจัดพาล OFFICIAL, 2560)

เพลงเจ้าพ่อพญาแลของประทีป ขจัดพาล ในบทเพลงนี้พบการซ้ำข้อความ คือ “จากหัวใจเจ้าพ่อพญาแล” จำนวน 3 ครั้ง โดยผู้ประพันธ์ต้องการให้ผู้ฟังบทเพลงได้น้อมรำลึกถึงคุณงามความดีที่เจ้าพ่อพญาแลได้สร้างไว้ และต้องการให้ประชาชนที่ฟังบทเพลงนี้ได้ปฏิบัติตามรอยเจ้าพ่อพญาแล อีกทั้งเพื่อเป็นการบอกให้ผู้คนเกิดความรักความสามัคคีกันในทุกขณะ นอกจากนี้การซ้ำข้อความจะทำให้การสื่อความหมายของเพลงมีความหนักแน่นมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกคล้อยตามไปกับบทเพลง และผู้ฟังเกิดความรู้สึกลึกซึ้งประทับใจทุกครั้งที่ได้ฟังบทเพลงโดยกล่าวถึงคุณงามความดีในการเสียสละชีวิตเพื่อบ้านเมือง ซึ่งเกิดจากหัวใจเจ้าพ่อพญาแล

7. สรุปผลการวิจัย

การอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) หรือเจ้าพ่อพญาแล เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้ประพันธ์ที่ต้องการนำเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อพญาแลมานำเสนอในบทเพลงลูกทุ่ง ได้แก่ 1.การอ้างถึงประวัติพระยาภักดีชุมพล (แล) จำนวน 7 บทเพลง 2. การอ้างถึงเกี่ยวกับการขอพรพระยาภักดีชุมพล (แล) จำนวน 12 บทเพลง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะ คือ เนื้อหาที่มีการอ้างถึงการขอพรเรื่องความรัก เนื้อหาที่มีการอ้างถึงการขอพรเรื่องหน้าที่การงาน เนื้อหาที่มีการอ้างถึงความศรัทธาและประเพณีบุญเดือนหก และ 3. การอ้างถึงเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว จำนวน 2 บทเพลง โดยรวบรวมบทเพลงได้ทั้งหมด 21 บทเพลง และยังมีการใช้กลวิธีทางภาษาวรรณศิลป์เพื่อการอ้างถึงพระยาภักดีชุมพล (แล) ในบทเพลงลูกทุ่งทั้งในส่วนของภาษาระดับคำ และภาษาระดับความ อย่างน่าสนใจ ซึ่งภาษาระดับคำนั้น แสดงให้เห็นถึงความประณีตงดงามของคำ และความไพเราะของเสียงที่ผู้ประพันธ์ได้เลือกสรรมาใช้ในการสื่อสารแก่ผู้ฟัง ส่วนภาษาระดับความที่ผู้ประพันธ์คัดสรรมานั้น ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึก และเกิดจินตภาพในการรับฟังบทเพลงที่มีความไพเราะ ทั้งเสียงและความหมายได้มากยิ่งขึ้น

8. เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา นาคสกุลและคณะ. (2524). การใช้ภาษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย
- กุหลาบ มลลิกะมาส. (2525). ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- คุ้มลาวเวียง หลานปู่แล. (ออนไลน์). ฟังหลังฝน พิมพ์ พรศิริ. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=iOcfx3P_jAI เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565.
- คิตะ อีสาน. (ออนไลน์). ฟ้อนถวายสมมาบูชาพระยาภักดีชุมพล. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=iRiRXDQsP-8> เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565.
- คำข้าวเรคคอร์ด. (2564). ชัยภูมิต้องรอด หนุ่ม โนนหนองไฮ. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=ayk6katNS3A> เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565.
- ไท เชื้อนลำปาว. (ออนไลน์). น้ำตาชัยภูมิ ปกป้อง ไทเชื้อนลำปาว. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=0rgJBcJ6YL8&t=1s> เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565.
- ธนา พาโชค. (ออนไลน์). วอนเจ้าพ่อพญาแล. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=E1L-5rWxyAbU>. เข้าถึงเมื่อวันที่ วันที่ 9 เมษายน 2565.
- ประทีป ขจิตพาล OFFICIAL. (ออนไลน์). เจ้าพ่อพญาแล ประทีป ขจิตพาล. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=lmEg1uiWYiY> เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565.
- พรหม แสนบัว. (2563). ประวัติพระยาภักดีชุมพล (แล) หรือ เจ้าพ่อพญาแล พิธีกรรม ปาฏิหาริย์และอิทธิฤทธิ์เจ้าพ่อพญาแล. ชัยภูมิ : ไทยเสรีการพิมพ์.

พรกควา กำเนิดคำ. (ออนไลน์). เจ้าพ่อพระยาแล ตำนานเมือง น้ํา พรกควา ณ.วาทาโบชิ. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=CnNHRptb7ss> เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565.

พรกควา กำเนิดคำ. (2565, 19 เมษายน). [บทสัมภาษณ์].

พล เพชรพญาแล. (ออนไลน์). ชัยภูมิบ้านเฮา พล เพชรพญาแล. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=MkrOw7Y8wMs> เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565.

แมน จักรพันธ์ Channel. (ออนไลน์). วอนพ่อพญาแล แมน จักรพันธ์ หมอลำขวัญใจแฟนฯ. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=GFSZrQUdHBw> เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565.

ศรัญญา นิ่มเนียม. (ออนไลน์). ถวายอาลัยพ่อแล. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=HdJJoV1CjKc> เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565.

สุจิตรา จงสถิตวัฒนา. (2549). เจิมจันทน์กังสดาล : ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมพร เจริญฤทธิ์. (2565, 19 เมษายน). ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองข่า [บทสัมภาษณ์].

Baan KrooSala. (ออนไลน์). หนาวลมที่ภูแลนคา ที่อุป นรากร. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=sYxNaiFKPr> เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565.

Chaiyaphum Culture. (ออนไลน์). ศรีท้าวพญาแล. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=tGfnBG5yi8w> เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565.

Toomtarm3131. (ออนไลน์). เจ้าพ่อพญาแล คนนอกคอก. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=wLIDAir9r4c&t=8s> เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565.

การใช้หลักพุทธธรรมในการบริโภคสื่อสังคมออนไลน์

Using Buddhist Principles in Social Media Consumption

พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาค

Phra Kamolrat Taileelais

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Buddhist Studies, Mahamakut Buddhist University

พระมหารังสี ปี่แก้ว

Phramaha Rangsey Peykaeo

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Buddhist Studies, Mahamakut Buddhist University

อภิเดช สุผา

Aphidej Supha

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

พร้อมพงษ์ ปานดี

Phromphong Pandee

ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

Production Engineering, King Mongkut's University of Technology Thonburi

email : rungsey@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้หลักพุทธธรรมในการบริโภคสื่อสังคมออนไลน์ จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าการบริโภคสื่อสังคมออนไลน์ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ (1) การเข้าถึงสื่อออนไลน์ และ (2) ผลกระทบในการเข้าถึงสื่อออนไลน์ ซึ่งในปัจจุบันการเข้าใช้งานสื่อออนไลน์มีหลากหลายจุดประสงค์ตามเป้าหมายของแต่ละบุคคล หลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาช่วยเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจให้ผู้ใช้งานหยุดพิจารณาสื่อออนไลน์ก่อนนำข้อมูลมาใช้งาน ได้แก่ หลักกาลามสูตร ดังนั้น การใช้หลักพุทธธรรมในการบริโภคสื่อสังคมออนไลน์นี้ สามารถสร้างกระบวนการให้มีสติหยุดพิจารณาสื่อออนไลน์ก่อน สามารถแบ่งออกได้ 2 กระบวนการ คือ 1) บริโภคสื่อออนไลน์เชิงพุทธ และ 2) รู้คุณค่าสื่อออนไลน์เชิงพุทธ เพื่อให้การใช้สื่อออนไลน์เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งในขั้นต้นมีการรับข่าวสารตลอดจนถึงการนำสื่อออนไลน์เหล่านั้นไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ ประสพผลสำเร็จสูงสุดต่อไป

คำสำคัญ : พุทธธรรม, บริโภค, สื่อสังคมออนไลน์

Abstract

This academic article aims to apply buddhist principles in social media consumption. Studies have shown that social media consumption it consists of two parts : (1) access to online media and (2) impact on accessing online media. At present, access to online media has a variety of purposes according to individual goals. Buddhist principles that can be used to help as a tool to pull the mindfulness of users to stop considering online media before using them are : the Kalama Sutta principle. Able to create a process of mindfulness to stop considering the media can be divided into 2 processes, namely 1) consuming buddhist online media and 2) knowing the value of buddhist online media. In order to use online media to be most effective for one's self, both initially having exposure until the use of those online media to be usefull continued maximum success.

Keywords : Buddhism, Consumption, Social Media

1. บทนำ

สื่อออนไลน์เกิดขึ้นจากการวิวัฒนาการของระบบเครือข่ายโลกออนไลน์หรือที่เรารู้จักกันในชื่อระบบอินเทอร์เน็ตจากยุคก่อนที่มีเพียงตัวหนังสือ พัฒนาต่อมาเรื่อย ๆ จนมีทั้งแพลตฟอร์มของเว็บไซต์ ยอดนิมมมากมายที่ถูกทำให้ระบบสามารถอำนวยความสะดวกในการสร้างสรรค์สื่อออนไลน์ต่าง ๆ ได้อย่างง่ายดาย ไม่ว่าจะเป็นการลงรูปภาพ เสียง คลิปวิดีโอ หรือแม้กระทั่งการเขียนข้อความสั้น ๆ ได้ อย่างสะดวกและรวดเร็ว

การดำเนินชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบันที่มีสื่อออนไลน์ถูกสร้างสรรค์ขึ้น และเผยแพร่อย่างรวดเร็วนั้น จำเป็นต้องมีเครื่องมือในการใช้สื่อออนไลน์อยู่ประจำใจ ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการใช้สื่อออนไลน์ โดยหลักพุทธธรรมที่สร้างสติไม่ให้เกิดความยินดี หรือยินร้าย รวมถึงคล้อยตามสื่อออนไลน์เหล่านั้นก่อนใช้ปัญญาพิจารณาอย่างถ่องแท้ นั่นคือหลักธรรมที่ชื่อว่า “อินทริยสังวร” การสำรวมกาย วาจา ใจให้ตั้งมั่นก่อนเข้าถึงสื่อออนไลน์ “สัมมาสติ” การมีสติชอบที่สามารถกำหนดรู้ตัวตลอดทุกการกระทำ และ “สัมมาสมาธิ” การตั้งใจชอบที่จะใช้สื่อออนไลน์ไปในทางที่ถูกต้อง

การใช้หลักพุทธธรรมในการบริโภคสื่อสังคมออนไลน์นั้นควรนำหลักกาลามสูตร มาใช้เป็นแนวทางการเข้าถึงสื่อออนไลน์ด้วยความมีปัญญารู้จักพิจารณาก่อนตัดสินใจเชื่อลงไป จึงไม่ควรบริโภคสื่อออนไลน์โดยเชื่อทันที หรือไม่เชื่อสื่อออนไลน์นั้นทันทีโดยไม่ผ่านระบบการพิจารณาที่ถูกต้อง หรือเผยแพร่สื่อนั้นออกไปทันที เพื่อให้การใช้สื่อออนไลน์ในปัจจุบันนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมของพระพุทธเจ้าให้เกิดผลสำเร็จสูงสุดในการเข้าถึงสื่อออนไลน์ต่อไป

2. การบริโภคสื่อสังคมออนไลน์

การสื่อสารข้อมูลของมนุษย์ได้รับการพัฒนามาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มจากการสื่อสารข้อมูลอย่างง่ายที่ไม่สลับซับซ้อน จนถึงยุคสมัยที่มีเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องที่สำคัญ ในการเป็นตัวกลางนำพาข้อมูลให้มีการสื่อสารถึงกันอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เป็นรูปแบบการสื่อสารข้อมูลที่เข้าถึงผู้คนทุกระดับในปัจจุบัน โดยมีการใช้กันอย่างแพร่หลายภายใต้การพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์อยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีแนวโน้มจะกลายเป็นสื่อหลักสำหรับผู้คนในโลกปัจจุบันและในอนาคตต่อไป โดยการสื่อสารข้อมูลของมนุษย์ ประกอบไปด้วย ผู้ส่งสาร ข้อมูล และผู้รับสาร ซึ่งไม่ว่าจะสื่อสารด้วยวิธีใดก็ตาม สิ่งที่ต้องการ คือ การที่ผู้รับสารได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และทันเวลา ในปัจจุบันสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น รวมทั้งผู้คนมีการใช้ชีวิตประจำวันอย่างเร่งรีบ การสื่อสารข้อมูลด้วยรูปแบบเก่าๆ อาจจะไม่สามารถรองรับความต้องการ การสื่อสารข้อมูลจำนวนมากมหาศาลของมนุษย์ทั่วโลกได้ สื่อสังคมออนไลน์เป็นหนึ่งในทางเลือกของการสื่อสารข้อมูลในรูปแบบที่มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นการสื่อสารมีรูปแบบข้อมูลที่หลากหลาย เหมาะสำหรับผู้คนในโลกปัจจุบันและอนาคต (คุณนภา ลีวเจริญ และคณะ, 2554: 20)

สื่อสังคมออนไลน์ได้มีบทบาทกับคนในยุคปัจจุบันประกอบไปด้วยข่าวสารเหตุการณ์ต่าง ๆ หลายส่วน เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น แต่ละฝ่ายมักจะหาเหตุผล ข้อมูล ตรรกะต่าง ๆ มาสนับสนุนข้อคิดเห็นของตนเอง ดังนั้น ภัยจากสังคมออนไลน์ในปัจจุบันเกี่ยวกับ “โซเชียลมีเดีย” ส่วนใหญ่ที่น่าเสนา มักเป็นข้อมูลในเชิงบวกไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในด้านการตลาด รวมถึงด้านธุรกิจและการสื่อสารก็ตาม แต่ในวันนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นอีกแง่มุมหนึ่งในการใช้งาน ซึ่งเป็นภัยแฝงใกล้ตัวที่ใครหลายคนอาจไม่เคยรู้มาก่อน ปัจจุบันมีผู้ใช้งานโซเชียลมีเดียที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ทุก ๆ 1 ใน 5 คน โดยคิดเป็นจำนวนมากกว่า 1 ล้านคนในแต่ละวัน อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเกี่ยวข้องกับการใช้งานโซเชียลมีเดียมากถึง 81% รวมถึงผู้ใช้งานโซเชียลมีเดียกว่า 31% เคยตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์เหล่านี้มาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นด้วยวิธีการแฮกข้อมูลส่วนบุคคล หรือการหลอกลวงรูปแบบต่าง ๆ (Scam) รูปแบบของอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ที่มักเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำ ได้แก่ การสวมรอยหรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้งานโดยไม่ได้รับอนุญาต (Identity Theft), การต้มตุ๋นและหลอกลวง ซึ่งจำนวนเงินทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการก่ออาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์นี้คิดเป็นจำนวนมหาศาล และมากกว่าเม็ดเงินที่หมุนเวียนในธุรกิจผิดกฎหมายประเภทอื่น ๆ อาทิเช่น การค้ายาเสพติด ทั้งโคเคน เฮโรอีน และกัญชารวมกัน นอกจากนี้ “อาชญากรรมทางเพศ” ก็พบว่าเป็นอีกภัยร้ายแรงใกล้ตัวที่เกิดขึ้นจากการใช้งานโซเชียลมีเดียที่ผู้ใช้งานไม่มีความรัดกุมและไม่มีความรอบคอบ เรื่องความปลอดภัยมากพอ โดยกว่า 78% ของมิชฉาชีพในยุคนี้หันมาใช้โซเชียลมีเดียเป็นแหล่งก่ออาชญากรรม และเป็นช่องทางในการค้นหาเหยื่อ และอีก 54% เกิดจากความผิดพลาดของผู้ใช้งานที่อาจนำภัยมาสู่ทรัพย์สินได้โดยไม่รู้ตัว กลุ่มผู้ใช้งานโซเชียลมีเดียที่พบว่ามีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ได้แก่ กลุ่มเด็กและเยาวชน โดยในปี ค.ศ. 2010 ที่ผ่านมามีเยาวชนที่อายุ

ไม่เกิน 10 ปีใช้งาน Facebook คิดเป็นสัดส่วนมากกว่า 15% ของผู้ใช้งานทั้งหมด ผู้ใช้งานกลุ่มนี้นิยมใช้ข้อมูลจริงบนโซเชียลมีเดียไม่ว่าจะเป็นข้อมูลส่วนตัว เช่น ชื่อ นามสกุล เพศ อายุ ที่อยู่ ชื่อโรงเรียน และเบอร์โทรศัพท์ เป็นต้น รวมไปถึงภาพถ่ายและคลิปวิดีโอต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลทั้งหมดล้วนมีความเสี่ยงสูงและอาจจะไปสู่การก่ออาชญากรรมได้

3. องค์ประกอบของการเข้าถึงสื่อออนไลน์

กระบวนการการเข้าถึงสื่อออนไลน์จะครบองค์ประกอบต้องประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ ผู้ใช้สื่อออนไลน์ และสื่อออนไลน์

ผู้ใช้สื่อออนไลน์ในปัจจุบันสามารถแบ่งผู้เข้าใช้สื่อออนไลน์ได้เป็น 2 กลุ่ม (Wind, Y., Mahajan, V., & Gunther, 2011, p. 4-5) คือ 1) ผู้บริโภคสื่อที่มักจะมุ่งเน้นใช้สื่อผ่านอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก (Cyber Consumer) เป็นกลุ่มที่พร้อมตอบรับการเปลี่ยนแปลงเสมอ เชื่อว่าผู้คนบนโลกใบนี้ มีพฤติกรรมการติดต่อสื่อสารถึงกันได้ตลอดเวลา โดยปราศจากขีดจำกัดด้านพรมแดน ขอเพียงพื้นที่นั้นสามารถเข้าถึงระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ ทุกคนก็พร้อมที่จะมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีพฤติกรรมการซื้อขายสินค้าและบริการผ่านอินเทอร์เน็ต รวมถึงพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อออนไลน์เพื่อต้องการใช้ประโยชน์หรือตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล และ 2) ผู้บริโภคสื่อแบบผสมผสาน (The Centaur) เป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมบริโภคโดยผ่านทั้งสื่อดั้งเดิมและสื่ออินเทอร์เน็ตควบคู่กันไปด้วย โดยส่วนมากมักจะขึ้นอยู่กับความต้องการใช้สื่อเพื่อประโยชน์ตามบริบทหรือสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป มีการใช้ชีวิตประจำวันเหมือนกับผู้บริโภคแบบดั้งเดิมตามความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ แต่มีการใช้ประโยชน์บางอย่างร่วมอยู่ด้วยเป็นกรณีพิเศษในบางเวลา โดยการใช้สื่อผ่านอินเทอร์เน็ตแสวงหาข้อมูลเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านต่างๆ ทั้งนี้ผู้คนมักจะมีพฤติกรรมบริโภคผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ก็ต่อเมื่อสิ่งเหล่านั้นมีความสอดคล้องกับความต้องการส่วนบุคคล

สื่อออนไลน์ คือ โปรแกรมหรือเว็บไซต์ต่างๆ ที่ใช้สำหรับการติดต่อสื่อสารระหว่างกันและกัน โดยสื่อออนไลน์ (Social Media) สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท (สกุลศรี ศรีสารคาม, 2562: 13) ดังนี้ 1) เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เป็นสื่อออนไลน์ ซึ่งมีการสร้างข้อมูลส่วนตัวต่างๆ ของตัวผู้ใช้บริการเก็บไว้ เช่น Facebook และ Twitter เป็นต้น 2) การร่วมมือระหว่างสื่อออนไลน์ เป็นสื่อออนไลน์ที่ทำให้เกิดความร่วมมือกัน หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระบบ เช่น Wikipedia หรือ เว็บบล็อก เป็นต้น 3) เครือข่ายสังคมออนไลน์สาธารณะ เป็นสื่อออนไลน์ที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลต่างๆ ของผู้ใช้งาน เพื่อใช้งานสำหรับวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น YouTube เป็นต้น 4) การแสดงความคิดเห็นสังคมออนไลน์ เป็นสื่อออนไลน์ที่มีลักษณะการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในสิ่งต่างๆ เช่น YouTube, Flickr และ Amazon เป็นต้น

ความหมายของการใช้สื่อออนไลน์ คือ สื่อดิจิทัลที่เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการทางสังคม เพื่อใช้สื่อสารระหว่างกันในเครือข่ายทางสังคม ผ่านทางเว็บไซต์และโปรแกรมประยุกต์บนสื่อใดๆ ก็ตาม

ที่มีการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต โดยมุ่งเน้นให้ผู้ใช้งานทั้งที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสาร มีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในการผลิตเนื้อหาขึ้นเอง เป็นสื่อที่ใช้ช่องทางเทคโนโลยีการสื่อสารหรืออินเทอร์เน็ต เป็นสื่อที่มีการสื่อสารในระบบ 2 ทาง และเป็นสื่อประเภทสื่อใหม่ๆ ที่มีพัฒนาการรวดเร็ว ก้าวไกล ภายใต้อิทธิพลของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ยุคเก่าจนถึงยุคปัจจุบัน และส่งผลต่อกระทบต่อสังคมมนุษย์ในทุกด้าน

ผลกระทบและปัญหาของการเข้าถึงสื่อออนไลน์ คือ การเข้าถึงสื่อออนไลน์ที่ไม่มีการพิจารณา กลั่นกรองเป็นสิ่งที่น่ากังวล ถ้าไม่ป้องกันโดยการหยุดพิจารณา การเข้าถึงสื่อออนไลน์นั้นจะเป็น ปัญหาใหญ่สำหรับมนุษย์ในอนาคต “Social Media” จัดได้ว่าเป็นสื่อที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อชีวิตคนรุ่นใหม่ ใช้เพื่อศึกษาหาข้อมูล ติดตามความเคลื่อนไหวต่างๆ ในสังคม แต่ในโลกของสื่อประเภทนี้มีทั้งเรื่องดีและเรื่องไม่ดี ซึ่งบางครั้งก็ใช้งานแบบไม่คัดกรอง เมื่อมีอะไรเกิดขึ้น สื่อประเภทนี้จะแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว และอาจนำไปสู่พฤติกรรมเลียนแบบดังที่เห็นในหน้าข่าวจำนวนมาก อีกทั้งชาวปลอมจาก “การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกโดยศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม 9 เดือน ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2563 ถึง 30 มิถุนายน 2564 พบการเผยแพร่ข่าวปลอมของคนไทยว่า มีผู้โพสต์ข่าวปลอม จำนวน 587,039 คน และผู้แชร์ข่าวปลอม จำนวน 20,294,635 คน” (เดลินิวส์, 2564: Online) จึงเป็นที่น่ากังวลใจอย่างมากว่า สังคมในปัจจุบันมักไม่พิจารณาแยกแยะสื่อประเภทนี้ได้ เรื่องนี้น่าเป็นห่วง ดังตัวอย่างปัญหาในโลกออนไลน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น “แสบหลอกขายโทรศัพท์มือถือ I-Phone ผ่าน IG มีผู้หลงเชื่อ ยอมโอนเงินมากกว่า 100 คน อั้งเงินหมุนเวียนในบัญชีธนาคารเกือบ 7 ล้านบาท” (ไทยรัฐออนไลน์, 2564, Online) เป็นต้น ปัญหาเช่นนี้สังคมควรให้ความสนใจหาวิธีป้องกัน มิเช่นนั้นอาจกลายเป็นปัญหาใหญ่สำหรับสังคมไทยในอนาคต

แนวทางหรือวิธีการใช้สื่อออนไลน์เพื่อให้เกิดประโยชน์ คือ การรู้วิธีเข้าถึงทรัพยากรที่เหมาะสม และสามารถแยกแยะ สามารถเลือกข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ตามเป้าหมายที่ตนได้ตั้งใจไว้อย่างถูกต้อง เพื่อนำไปใช้งานให้เกิดประโยชน์ต่อไปได้ โดยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการใช้งาน (วรชัญ ครุจิต, 2555, Online) การค้นหาเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ต สามารถสร้าง หรือสามารถผลิตเนื้อหาได้ด้วยตนเอง การเป็นผู้ที่สามารถใช้งานปฏิสัมพันธ์ (interactivity) ตอบโต้ และสร้างการมีส่วนร่วมบนอินเทอร์เน็ตได้ และการเข้าถึงข้อมูลจาก อินเทอร์เน็ตแล้วนำมาใช้กับงานของตนเองได้ (พนม คลีณา, 2559: 75) รวมทั้งทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจ ทักษะการเข้าใจคำศัพท์ และสัญลักษณ์ที่ใช้ในสื่อออนไลน์ได้อย่างถูกต้อง ในโลกของยุคข้อมูลข่าวสาร การค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ จึงไม่ใช่เรื่องยาก แต่การเลือกข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์เป็นทักษะที่สามารถฝึกฝนได้ด้วยตัวเอง

Hobbs Renee ได้ให้ลักษณะการเข้าถึงสื่อออนไลน์ที่ดีไว้ดังนี้ การเข้าถึง (Access) ความสามารถในการเข้าถึงเป็นขั้นตอนแรกของการรู้เท่าทันสื่อ ทักษะนี้ประกอบด้วยความสามารถในการใช้สื่อ ค้นหา และทำความเข้าใจเนื้อหาข่าวสาร สื่อแต่ละประเภทมีลักษณะต่างกันซึ่งต้องใช้ทักษะในการสื่อสารแตกต่างกันตามไปด้วย เช่น ในการใช้คอมพิวเตอร์ค้นหาข้อมูลจากแหล่งออนไลน์ต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ใช้จำเป็นต้องรู้วิธีในการป้อนคำค้นหา (Keywords) และการเลือกเว็บไซต์ หรือเลือกโปรแกรมค้นหา

ข้อมูล (Search Engines) ที่เหมาะสมกับข้อมูลที่ต้องการ (Hobbs Renee, 2011, p. 51)

ดังที่ได้กล่าวมา การเข้าถึงสื่อออนไลน์ แพลตฟอร์ม หรือเว็บไซต์ต่างๆ ที่ใช้สำหรับการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ทั้งในรูปแบบเดี่ยวและกลุ่มสังคมนั้นๆ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ตัวผู้ใช้นั้น การใช้สื่อออนไลน์เป็นหลัก และตัวผู้ใช้สื่อออนไลน์แบบผสมผสานกับสื่อเก่า องค์ประกอบต่อมาเป็นตัวสื่อออนไลน์ ได้แก่ เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เป็นสื่อออนไลน์ การร่วมมือระหว่างสื่อออนไลน์ เครือข่ายสังคมออนไลน์สาธารณะ และศูนย์กลางการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ในสังคมออนไลน์ การเข้าถึงสื่อออนไลน์โดยไม่มีสติกำหนดพิจารณา ทำให้เกิดอารมณ์ดีใจ เสียใจ โศกเศร้า โกรธ หรือเกิดขงขึ้นมาได้ในพื้นที่ทันที โดยการไม่มีสติหยุดพิจารณาสื่อออนไลน์นั้น รวมถึงส่งต่อความเกลียดชังให้สังคมแห่งสื่อออนไลน์ ทำให้เป็นปัญหาที่กำลังก่อตัวอยู่ในปัจจุบันและในอนาคตที่ควรหาวิธีแก้ไขต่อไป

การประยุกต์ใช้พุทธธรรมในการเข้าถึงสื่อออนไลน์ เป็นการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการแก้ปัญหาของกระบวนการการเข้าถึงสื่อออนไลน์ ได้แก่ 1) กระบวนการก่อนเข้าถึงสื่อ 2) กระบวนการระหว่างใช้สื่อ และ 3) กระบวนการหลังใช้สื่อ จึงก่อให้เกิดความเป็นผู้เข้าถึงสื่อออนไลน์อย่างมีสติ รู้เท่าทันความคิด รู้จักพิจารณาแยกแยะ ไม่หลงสติเชื่อสื่อเหล่านั้นโดยไม่พิจารณาด้วยปัญญา

4. หลักพุทธธรรม

หลักกาลามสูตรที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก คือ พระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ชาวกาลามะ หมู่บ้านเกสบุตรนิคม แคว้นโกศล เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เกสบุตรสูตร (อง.เอก. 20/66/255-263) กาลามสูตรเป็นหลักแห่งความเชื่อที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ให้แก่พุทธศาสนิกชน ไม่ให้เชื่อสิ่งใดๆ อย่างงมงายโดยไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริงถึงคุณ โทษ ดี หรือไม่ดีก่อนจะปลงใจเชื่อ มีอยู่ 10 ประการ ได้แก่ อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามๆ กันมา อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ อย่าปลงใจเชื่อเพราะเดาว่าเป็นเหตุผลกัน อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนมุนาคาคะเน อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเดาจากอาการที่เห็น อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว อย่าปลงใจเชื่อเพราะผู้พูดมีลักษณะน่าเชื่อถือ อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551: 151)

การนำหลักการพิจารณาถึงเหตุผลที่ควรเชื่อทั้ง 10 ข้อ สามารถนำมาใช้ในการบริโศกพิจารณาการรับข่าวสารข้อมูล (พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตฺตฺโน), 2552: 36) ในการพัฒนาสถาบันการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการได้ จำเป็นต้องพัฒนานักเรียนหรือนักศึกษาเป็นอันดับแรก การพัฒนานักเรียนดังกล่าวนี้จำเป็นต้องพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจไปพร้อมกัน เพื่อให้นักเรียนในโรงเรียนแห่งนี้เป็นผู้ที่มีศักยภาพ มีคุณค่า และสามารถช่วยเหลือสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จ มีความสุข มีความสำเร็จ มีคุณภาพชีวิตที่ดี และในอนาคตเมื่อจบการศึกษาออกไปแล้ว สามารถเข้าศึกษาต่อได้ สามารถทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี เป็นการเสริมสร้างศักยภาพให้แก่บุคคลที่ยั่งยืน

กาลามสูตรนั้นเป็นพระสูตรที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางจากสังคมชาวพุทธและมีการนำมาอ้างอิงกันอยู่เสมอในหลายวงการและหลายโอกาส ในสังคมยุคปัจจุบันปัญหาความไม่สามัคคี ความขัดแย้งไม่ลงรอยกัน และการขาดความเชื่อถือเชื่อใจซึ่งกันและกัน อันเนื่องมาจากการขาดการไตร่ตรองอย่างมีเหตุผลนั้น ได้ขยายวงกว้างออกไปอย่างมาก ทั้งนี้ปัญหาส่วนหนึ่งย่อมเกิดมาจากการที่สังคมไทยถูกบ่มเพาะด้วยวัฒนธรรมความเชื่อมากกว่าวัฒนธรรมความรู้ การเลือกศึกษาวิเคราะห์พระสูตรในครั้งนี้ กาลามสูตรจึงเป็นปราการด่านสำคัญทางด้านความเชื่อ ซึ่งปัจจุบันคนไทยจำนวนมากมีลักษณะที่เชื่อถือข่าวสารที่ไม่ได้ผ่านการคัดกรองอยู่ในระดับที่สูงพอสมควร นอกจากนี้ปัญหาของสังคมไทยไม่ได้เป็นสังคมแห่งการศึกษาและพัฒนาปัญญาอย่างจริงจัง ได้ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ขาดการรักษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และเนื้อหาสาระที่สำคัญ ซึ่งในอดีตได้เคยสั่งสมกันมา ทำให้องค์ความรู้เหล่านั้นได้หล่นหายไปในช่วงทางของประวัติศาสตร์เป็นจำนวนมาก ซึ่งข้อด้อยเหล่านี้เองที่ทำให้สังคมของเรากลายเป็นสังคมที่ขาดแคลน คนที่มีคุณลักษณะของความเชื่อมั่นในตนเอง และมักจะนิยมตัดสินสิ่งต่างๆ จากความรู้แทนการตัดสินใจจากความเชื่อ จึงจะได้ชื่อว่ามีปัญญาตามหลักการทางพระพุทธศาสนา หลักกาลามสูตรนั้นนับเป็นพระสูตรที่คนไทยโดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนล้วนได้ยินผ่านหูบ่อยครั้ง และเคยพบเห็นผ่านตากันมาไม่น้อย อีกทั้งได้มีการนำพระสูตรนี้มาวิเคราะห์ วิจัย วิพากษ์ และวิจารณ์ถึงคุณค่ากันมาไม่น้อยเช่นกัน แต่ดังที่ได้ทราบกันแล้วว่า เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่มีฐานความเชื่อมากกว่าความรู้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า สังคมไทยควรมีการนำประเด็นของการศึกษาแต่ละประเด็นนั้น มาขยายความต่อไปให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมมากกว่าทฤษฎีในห้องเรียน ซึ่งจะสามารถนำไปใช้งานได้จริงในสังคม

กาลามสูตรคือหลักความเชื่อ 10 ประการ พระพุทธองค์จึงตรัสหลักการสำหรับใช้พิจารณาความเชื่อแก่คนพวกนั้นมีใจความว่า 1) มา อนุสสเวน อย่าปลงใจเชื่อโดยฟังตามกันมา 2) มา ปรมปราย อย่าปลงใจเชื่อโดยเหตุสักว่าตามสืบๆ กันมา 3) มา อิติกราย อย่าปลงใจเชื่อโดยตื่นข่าว 4) มา ปิฎกสมปทา เนน อย่าปลงใจเชื่อโดยอ้างปิฎก 5) มา ตกุกเหตุ อย่าปลงใจเชื่อโดยนึกเดาเอาเอง 6) มา นยเหตุ อย่าปลงใจเชื่อโดยคาดคะเน 7) มา อาการปริวิตกเกณ อย่าปลงใจเชื่อโดยการตรikirตรองตามอาการ 8) มา ทิฎฐินิฆมานกขนติยา อย่าปลงใจเชื่อโดยเห็นว่าถูกตามลัทธิของตน 9) มา ภพพรูปตาย อย่าปลงใจเชื่อโดยเห็นว่าผู้พูดควรเชื่อได้ 10) มา สมโณ โน ครุติ อย่าปลงใจเชื่อโดยถือว่า สมณะนี้เป็นครูของเรา แต่ให้เชื่อการพิจารณาของตนเองว่า คำสอนเหล่านั้น เมื่อประพฤติแล้ว กระทำตามไปแล้วจะมีผลเกิดขึ้นอย่างไร? ถ้ามีผลเกิดขึ้นมา จะเป็นการทำตนเองและผู้อื่นให้เป็นทุกข์ เดือดร้อน ก็เป็นคำสอนที่ไม่ควรปฏิบัติตาม ถ้าไม่เป็นไปเพื่อทำตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน แต่เป็นไปเพื่อความสุขความเจริญ ย่อมเป็นคำสอนที่ควรทำตาม” (อง.เอก. 20/66/255-263)

ดังนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วนี้ ทำให้หลักธรรมกาลามสูตรนั้นเป็นหลักธรรมที่สำคัญ เพื่อจะได้นำหลักธรรมนี้มาพิจารณาในการพัฒนาและเสริมสร้างให้ทุกคนนั้นนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งเป็นการเสริมสร้างและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นคนที่มีทัศนคติที่ดียิ่งขึ้น

5. การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการดำเนินชีวิตในโลกออนไลน์

จากการศึกษาหลักพุทธธรรมจากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นทั้ง 10 ประการ คือ หลักกาลามสูตร จะพบแนวทางการนำหลักธรรมนั้นมาปรับประยุกต์ใช้การเข้าใช้สื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นสื่อยุคใหม่ที่มีคนนิยมใช้มากปัจจุบัน ผู้ใช้งานสื่อออนไลน์นั้นสามารถเป็นได้ทั้งผู้รับสาร และผู้สร้างสรรค์สื่อเอง ส่งเสริมให้การเข้าใช้งานสื่อออนไลน์ของตัวผู้นำหลักพุทธธรรมไปใช้นั้น มีความแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่านออกนอกความตั้งใจเดิม ไม่รีบตัดสินใจจากการเห็นแค่ภายนอกโดยไม่พิจารณาเสียก่อน ทำให้เกิดประโยชน์ในความมั่นคงทางใจ ในการดำเนินการใช้งานสื่อออนไลน์ให้ดำเนินไปตามที่ตนตั้งเป้าหมายไว้ ตลอดจนถึงประสบความสำเร็จในการเข้าใช้งานสื่อออนไลน์ตามที่ตั้งใจไว้โดยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม คือ กาลามสูตร 10 ประการ ในการเข้าใช้สื่อออนไลน์สามารถแบ่งได้ 2 กระบวนการ คือ 1) บริโภคสื่อออนไลน์เชิงพุทธ และ 2) รู้คุณค่าสื่อออนไลน์เชิงพุทธ

5.1 บริโภคสื่อออนไลน์เชิงพุทธ

การเข้าใช้สื่อออนไลน์ซึ่งเป็นสื่อดิจิทัลเพื่อใช้สื่อสารระหว่างกันในเครือข่ายทางสังคม โดยเน้นให้ผู้ใช้งานทั้งที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสาร มีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์กันตั้งอยู่บนหลัก 10 ประการ ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในกาลามสูตร ประกอบด้วย อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา อย่าปลงใจเชื่อด้วยการสืบๆ กันมา อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอนุমান อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณ์น่าจะเป็นไปได้ และอย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้ครูของเรา

เมื่อทุกคนใช้หลักกาลามสูตรเป็นเครื่องมือในการพิจารณาเทียบเคียงสื่อออนไลน์ที่ถูกแชร์ ถูกโพสต์ และหลังไหลเข้ามาอย่างไม่หยุดหย่อนในแต่ละวัน ทำการพิจารณาให้ถี่ถ้วนก่อนใช้สื่อเหล่านั้น พิจารณาว่าสื่อไหนมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นหรือไม่? ต้องมีสติพิจารณารู้เท่าทันสื่ออยู่เสมอๆ

การเข้าใช้สื่อออนไลน์ตามหลักกาลามสูตร พบว่า ผู้รับข่าวสารสื่อออนไลน์ต้องใช้หลักการอันตั้งอยู่บนเหตุผลเป็นหลัก ใช้สติไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ (ปัญญา) เห็นตามอย่างถูกต้อง เห็นต่างอย่างสร้างสรรค์ ทั้งนี้ จึงสามารถอธิบายได้ว่า ผู้รับข่าวสารออนไลน์สามารถยุติการสื่อสารที่คลาดเคลื่อนได้ เช่น การให้ข้อมูลข่าวสารที่ผิดพลาดจนกลายเป็นความรุนแรง ความก้าวร้าว ความเข้าใจผิดทางสังคม จึงต้องมีเหตุผล มีสติพิจารณา และสร้างประโยชน์ต่อมหาชน จึงเป็นชุดความคิดอันดับหนึ่งที่เคยใช้แก้วิกฤติทางสังคมในครั้งพุทธกาลได้ และสามารถแก้วิกฤติทางความเชื่อ วิกฤติศรัทธา จนเกิดเป็นความรุนแรงในโลกออนไลน์ยุคปัจจุบันได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือ “ความดีเด่นของกาลามสูตรและคำสวดพระพุทธศาสนาของนักปราชญ์ชาวตะวันตก” ของ พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ) สรุปความได้ว่า กาลามสูตรเป็นพระสูตรที่ให้อิสระในด้านความคิด แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่

ให้เราเชื่อ แต่ให้เราพิจารณาให้ถี่เสียก่อน แล้วจึงค่อยเชื่อ อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา แม้แต่พระคัมภีร์ก็อย่าเพิ่งเชื่อ ให้พิจารณาถี่เสียก่อน ถ้าทำได้อย่างนี้แล้ว จะถือว่าสมกับการเป็นชาวพุทธ ไม่เชื่ออะไรอย่างไรเหตุผล เชื่อโดยไม่พิจารณาว่าควรเชื่อหรือไม่? เพียงไร? มีเหตุผลสอดคล้องกับวิทยาศาสตร์ในโลกปัจจุบัน ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น แต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่น และเป็นไปเพื่อความสันติทุกขในที่สุด แม้ทุกขยังไม่หมด แต่ก็เป็นแนวทางให้ความสงบสุขในชีวิตเพิ่มขึ้น (พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณโณ), 2552: 36)

การใช้สื่อออนไลน์ตามหลักกาลามสูตรเมื่อนำไปใช้แล้ว พบว่า กาลามสูตรเป็นเครื่องมือในการพิจารณาเทียบเคียงสื่อออนไลน์ที่ถูกแชร์ ถูกโพสต์ และหลั่งไหลเข้ามาอย่างไม่หยุดหย่อนในแต่ละวัน โดยพิจารณาให้ถี่ถ้วนก่อนใช้สื่อเหล่านั้น ทั้งนี้ สามารถอธิบายได้ว่า นักศึกษาที่ใช้กาลามสูตรเป็นเครื่องสติไม่ให้เชื่อทันทีได้ หรือโอนเอนไปตามสื่อออนไลน์ที่เห็นโดยไม่ทำการพิจารณา ก่อนประโยชน์ที่ได้รับ คือ ความสามารถในการพิจารณาสื่อออนไลน์ต่างๆ ว่า สื่อไหนมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์กับตนเอง ผู้มีสติในการไม่คล้อยตาม ไม่เชื่อสื่อทันทีโดยไม่พิจารณาเสียก่อน และความมีจิตสำนึกในฐานะเป็นผู้สร้างข้อมูลสื่อออนไลน์เองว่า สิ่งที่ตนเองสร้างนั้นจะมีประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นหรือไม่? ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือเรื่อง “กาลามสูตรกับสังคมยุคไอที” ของ พรทิพย์ รุ่งกรุด กล่าวสรุปความได้ว่า สังคมไทยที่กำลังเกิดเหตุการณ์วิกฤติของการปะทะกันทางความคิด ความเชื่อ และมีผลเป็นพฤติกรรมที่รุนแรง เกิดความแตกแยก ดังนั้น หากสามารถนำแนวความคิดของพระพุทธเจ้าที่ใช้แก้วิกฤติแก่ชาวกาลามะในสมัยพุทธกาล นำมาเป็นกรอบในการแก้ไขและยุติปัญหาในสังคมไทย โดยใช้หลักกาลามสูตรสร้างเป็นชุดความคิดใหม่ให้มีผลเป็นองค์ความรู้ เก็บเกี่ยวผลลัพธ์เป็นความเชื่อที่สมเหตุสมผล เป็นการเปลี่ยนแปลงต่อการแสดงออกตามเจตคติอย่างมีสติ และมีเหตุผลกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน (พรทิพย์ รุ่งกรุด, 2552: 30)

5.2 รู้คุณค่าสื่อออนไลน์เชิงพุทธ

ด้านการพิจารณาเลือกใช้สื่อออนไลน์

การใช้สื่อออนไลน์ตามหลักกาลามสูตรของวิทยาลัยเทคนิคสมุทรสาคร มีคุณค่าในด้านการพิจารณาเลือกใช้สื่อออนไลน์ เกิดขึ้นจากกระบวนการการนำหลักธรรมกาลามสูตรทั้ง 10 ข้อนั้นไปใช้ในการพิจารณาเลือกใช้สื่อออนไลน์ ทำให้เกิดทักษะเฉพาะตน คือ ความสามารถในการตรวจตราตรึกตรอง สืบสวนอย่างละเอียด อย่างถี่ถ้วน ในสื่อออนไลน์ที่มีอยู่มากมายว่า สื่อออนไลน์ต่างๆ นั้นมีประโยชน์แล้วนำมาใช้ได้หรือไม่? และสามารถตัดสินใจวินิจฉัยคุณค่าของสื่อออนไลน์ได้ว่า ดีหรือไม่ดี? นั้น จึงนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นตลอดจนถึงสังคมรอบข้างได้

ด้านการเพิ่มวิจารณญาณก่อนใช้สื่อออนไลน์

คุณค่าด้านการเพิ่มวิจารณญาณก่อนใช้สื่อออนไลน์ จากการใช้สื่อออนไลน์ตามหลักกาลามสูตร ของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคสมุทรสาคร เป็นการเพิ่มภูมิคุ้มกันปัญหาต่างๆ จากสื่อออนไลน์ และเพิ่มความรู้สำหรับการใช้สื่อออนไลน์ในครั้งต่อไป ด้วยวิจารณญาณที่ได้จากการพิจารณาสื่อออนไลน์ โดยใช้หลักกาลามสูตรหลายๆ ครั้งเข้าไปเข้ามา ทำให้เกิดวิจารณญาณที่เกิดขึ้นอัตโนมัติ โดยที่บางทีเราเองไม่อาจรู้ตัว เช่น การที่รู้ว่าสื่อออนไลน์มีจุดประสงค์ไว้ใช้ทำอะไร และรู้ว่าโทษของการสื่อออนไลน์เป็นอย่างไร เป็นต้น เหล่านี้ทำให้เกิดวิจารณญาณสำหรับใช้สื่อออนไลน์ในครั้งต่อไปของนักศึกษาได้

ด้านการเพิ่มประโยชน์ของสื่อออนไลน์

คุณค่าด้านการเพิ่มประโยชน์ของสื่อออนไลน์จากการใช้สื่อออนไลน์ตามหลักกาลามสูตร คือ การเพิ่มประโยชน์ของการมีสติในการพิจารณาสื่อ การเพิ่มประโยชน์ของสื่อออนไลน์ในบทบาทของผู้สร้าง ข้อมูลสื่อออนไลน์เอง และเพิ่มประโยชน์สำหรับการสร้างข้อมูลสื่อออนไลน์เพื่อการขายสินค้าต่างๆ

การวิเคราะห์คุณค่าการใช้สื่อออนไลน์ตามหลักกาลามสูตรของทุกคนเมื่อนำไปใช้นั้น พบว่า กระบวนการการนำหลักธรรมกาลามสูตรทั้ง 10 ข้อนั้น ไปใช้ในการพิจารณาเลือกใช้สื่อออนไลน์ ทำให้เกิดทักษะเฉพาะตน ทั้งนี้ สามารถอธิบายได้ว่า ความสามารถในการตรวจตรา ตรึงตรอง สืบสวนอย่างละเอียดถี่ถ้วน ในสื่อออนไลน์ที่มีอยู่มากมายว่า สื่อออนไลน์ต่างๆ นั้นมีประโยชน์แล้วนำมาใช้ได้หรือไม่? และสามารถตัดสินใจวินิจฉัยคุณค่าของสื่อออนไลน์ได้ว่า ดีหรือไม่ดี? นั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น ตลอดจนถึงสังคมรอบข้างได้ ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือ “พุทธศาสน” ของ บุญมี แท่นแก้ว และคณะ ซึ่งสรุปได้ว่า หลักกาลามสูตรเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ได้ในการพิจารณา การฝึกปฏิบัติ การทดลอง การทดสอบ ก่อนที่จะตัดสินใจในเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม การพิจารณาการวิเคราะห์ ก่อนที่จะตัดสินใจ (บุญมี แท่นแก้ว และคณะ, 2523: 14)

หากผู้ใช้สื่อออนไลน์นำหลักพุทธธรรม 10 ประการ ซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คือ หลักกาลามสูตร มาใช้เป็นเครื่องกำหนดตั้งสติให้เจียระไน สร้างความแน่วแน่มั่นใจก่อนนำพาให้ข่าวสารจากสื่อออนไลน์ซึ่งเป็นอายตนะภายนอก เข้าผ่านมาสู่อายตนะภายใน มีตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ แล้วรับข่าวสารนั้นอย่างรู้ตัวทั่วพร้อม ประกอบด้วยตัวครอบคลุมทั่วทั้งกระบวนการการบริโภคสื่อออนไลน์ เริ่มต้นจากการรับข่าวสารไปจนถึงขั้นตอนสุดท้าย เป็นการใช้ประโยชน์จากตัวสื่อ นั้น โดยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม คือ กาลามสูตร 10 ประการ ในการเข้าใช้สื่อออนไลน์สามารถแบ่งได้ 2 กระบวนการ คือ 1) บริโภคสื่อออนไลน์เชิงพุทธ และ 2) รู้คุณค่าสื่อออนไลน์เชิงพุทธ จนเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงควบคู่ไปกับการพัฒนาที่ยั่งยืนของตัวผู้ใช้กับเทคโนโลยีสื่อออนไลน์ต่อไปในอนาคต

6. บทสรุป

การใช้หลักพุทธธรรมในการบริโภคสื่อสังคมออนไลน์ จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการนำไปใช้ประยุกต์ในการเข้าถึงสื่อออนไลน์ ที่ปรากฏอยู่ในหลักคำสอนทางพระพุทธ

ศาสนา อันประกอบด้วยหลักธรรม 10 ประการ คือ กาลามสูตร การใช้หลักพุทธธรรมนี้เป็นเครื่องมือหลักในการสำรวมกาย วาจา และใจ ผู้รับข่าวสารสื่อออนไลน์ต้องใช้หลักเหตุผล สติพิจารณาไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ (ปัญญา) เห็นตามด้วยปัญญา เห็นต่างอย่างสร้างสรรค์ ทั้งนี้ จึงอธิบายได้ว่า ผู้รับข่าวสารออนไลน์สามารถยุติการสื่อสารที่คลาดเคลื่อน เช่น การให้ข้อมูลข่าวสารที่ผิดพลาดจนกลายเป็นความรุนแรง ความก้าวร้าว ความเข้าใจผิดทางสังคม ทำให้มีเหตุผล สติปัญญา และประโยชน์ต่อมหาชน จึงเป็นชุดความคิดอันดับหนึ่งที่เคยใช้แก้วิกฤติทางสังคมในครั้งพุทธกาลได้ และสามารถแก้วิกฤติทางความเชื่อ วิกฤติศรัทธา จนเป็นความรุนแรงในโลกออนไลน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งการเข้าถึงสื่อออนไลน์ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ สื่อออนไลน์และผู้ใช้สื่อออนไลน์ ซึ่งในปัจจุบันการเข้าใช้งานสื่อออนไลน์มีหลากหลายจุดประสงค์ตามเป้าหมายของแต่ละบุคคล ดังนั้น การเข้าถึงสื่อออนไลน์ด้วยพุทธธรรมนี้ ต้องมีการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับการเข้าถึงสื่อออนไลน์ โดยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม คือ กาลามสูตร 10 ประการนี้ ในการเข้าใช้สื่อออนไลน์สามารถแบ่งได้ 2 กระบวนการ คือ (1) กระบวนการบริโภคสื่อออนไลน์เชิงพุทธ และ (2) กระบวนการรู้คุณค่าสื่อออนไลน์เชิงพุทธ เพื่อให้การใช้สื่อออนไลน์เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อตนเอง ตั้งแต่กระบวนการการเข้าใช้สื่อออนไลน์ตลอดจนถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับประยุกต์ใช้กับกระบวนการการเข้าใช้สื่อออนไลน์เหล่านั้น ใช้ให้เกิดประโยชน์และประสพผลสำเร็จสูงสุดต่อไป

7. รายการอ้างอิง

- คุณนภา ลีวเจริญ และคณะ. (2554). รื้อถอดปลอดภัยเมื่อใช้ Facebook & Twitter. กรุงเทพฯ: บริษัทฐานการพิมพ์จำกัด.
- พรทิพย์ รุ่งกรุด. (2552). กาลามสูตรกับสังคมยุคไอที. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย.
- พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ). (2552). ความดีเด่นของกาลามสูตรและคำสวดดีพระพุทธานุภาพของนักปราชญ์ชาวตะวันตก. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญมี แท่นแก้ว และคณะ. (2523). พุทธศาสน์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- thumbsup. 81% ของอาชญากรรมออนไลน์มาจากโซเชียลมีเดีย (Infographic). สืบค้นจาก <http://thumbsup.in.th/2013/10/> เข้าถึงเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2565.

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างเพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้
The Relationship between Concentration and Wisdom of Lord Wei Lang to
Reach the Original Mind

พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาค

Phra Kamolrat Taileelais

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Buddhist Studies, Mahamakut Buddhist University

นิทัศน์ ต่ายลีลาค

Nitus Taileelais

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

พระมหารังสี ปิ่แก้ว

Phramaha Rangsey Peykaeo

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Buddhist Studies, Mahamakut Buddhist University

พร้อมพงษ์ ปานดี

Phromphong Pandee

ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

Production Engineering, King Mongkut's University of Technology Thonburi

Email : Rungsey@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่าง เพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้ จากการศึกษาพบว่า หลักสมาธิและปัญญาในพระพุทธศาสนานั้น ประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ (1) สมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่าง และ (2) สมาธิและปัญญาทางพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งในปัจจุบันการปฏิบัติในส่วนของสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่าง มีหลากหลายจุดประสงค์ตามเป้าหมายของแต่ละบุคคล หลักเกณฑ์การตีความตามวิสุทธิมรรคที่สามารถนำมาช่วยเป็นเครื่องมือในความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่าง สามารถแบ่งได้ 3 อย่าง ได้แก่ 1) ลักษณะ, 2) ประเภท และ 3) อานิสงส์

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างทั้ง 3 ประการนี้ สามารถสร้างกระบวนการเพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้ได้ 2 กระบวนการ คือ 1) มิติด้านกระบวนการ และ 2) มิติด้าน

การปฏิบัติดำเนินการ เพื่อให้การปฏิบัติระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่าง เพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้เหล่านั้นไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ ประสพผลสำเร็จสูงสุดต่อไป

คำสำคัญ : สมาธิ, ปัญญา, จิตเดิมแท้

Abstract

This academic paper aims to study the relationship between concentration and wisdom of Lord Wei Lang. To reach the original mind, the study found that accessing online media It consists of 2 parts : (1) Lord Wei Lang's Concentration and Wisdom and (2) Theravada Buddhist Meditation and Wisdom. which at present, the practice of meditation and wisdom of Lord Wei Lang, There are various purposes according to individual goals. Criteria for interpretation according to the Buddhist Path that can be used as a tool for the relationship between concentration and wisdom by Wei Lang can be divided into 3 types: 1) characteristics 2) types and 3) merits.

Therefore, the relationship between These three aspects of Wei Lang's concentration and wisdom can create 2 processes for reaching the original mind : 1) the process dimension and 2) the action dimension. so that the practice between the meditation and the wisdom of Lord Wei Lang in order to access those true original minds and apply them to benefit continue to achieve maximum success.

Keywords : Concentration, Wisdom, Original mind

1. บทนำ

ปัจจุบันการปฏิบัติในส่วนของสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่าง มีหลากหลายจุดประสงค์ตามเป้าหมายของแต่ละบุคคล โดยจุดมุ่งหมายสูงสุดของการค้นคว้าครั้งนี้ คือ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่าง เพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้ และนำจิตเดิมแท้นั้นเข้าสู่นิพพาน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

การดำเนินชีวิตอยู่ในโลกโดยใช้การปฏิบัติเจริญธรรมแห่งสมาธิและปัญญาให้สัมพันธ์กันตามหลักการของท่านเว่ยหล่างแล้ว ทำตัวเราเองให้เป็นอิสระจากการถูกควบคุมไปตามอารมณ์ภายนอกนี้ เรียกว่าความไม่ตกอยู่ภายใต้วิสัยของอารมณ์ เมื่ออยู่ในฐานะที่จะทำได้เช่นนั้น สภาพธรรมที่มีในเราก็จะบริสุทธิ์เพื่อผลอันนี้ เราจึงถือเอา "ความไม่ตกอยู่ภายใต้วิสัยของอารมณ์" ว่าเป็นมูลรากอันสำคัญ การดำรงใจไว้ให้เป็นอิสระจากอำนาจของกิเลสและมีชีวิตดำเนินไปในทางที่ดี

การนำหลักเกณฑ์การตีความตามวิสุทธิมรรคที่สามารถนำมาช่วยเป็นเครื่องมือในการความ

สัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างทั้ง 3 ประการ มาใช้เป็นแนวทางการในการปฏิบัติ เข้าถึงจิตเดิมแท้ด้วยความมีสติ ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ ดำเนินชีวิตนั้นโดยไม่พิจารณาตามรูปแบบท่านเว่ยหล่าง ผสานกับชีวิตยุคปัจจุบันนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเองและผู้อื่น พร้อมทั้งประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ท่านเว่ยหล่างซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีความยืดหยุ่นในการดำเนินชีวิตสูง ก่อให้เกิดผลสำเร็จสูงสุดต่อไป

2. สมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่าง

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาเพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้ เป็นการตีความเนื้อหาในหมวดที่ 4 ว่าด้วยสมาธิและปัญญาในเว่ยหล่างสูตร ถ้าพิจารณาจากตามแนวทางการตีความของวิสุทธิมรรค 6 เกณฑ์นั้น สามารถอธิบายเรื่องสมาธิและปัญญาในเว่ยหล่างสูตรได้ว่า สมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างเป็นแนวทางหลักของพุทธศาสนิกายเซ็น โดยเฉพาะของพระสังฆปริณายกชื่อ “เว่ยหล่าง” นอกจากจะเป็นวิธีการที่สั้นและเร่งรัดแล้ว ยังเป็นวิธีการปฏิบัติที่อ้างอิงหลักการทางธรรมชาติของจิตใจของบุคคลทั่วไป แม้แต่บุคคลที่ไม่รู้หนังสือ หรือบุคคลที่ไม่เข้าใจพิธีรีตองต่าง ๆ จึงเป็นเหตุให้ลัทธินี้ถูกขนานนามว่า “ลัทธิพุทธศาสนาที่อยู่นอกพระไตรปิฎก”

คำสอนของท่านเว่ยหล่างเป็นระบบคำสอนที่กล่าวถึงลักษณะต่าง ๆ ของสมาธิและปัญญาว่า ในเรื่องสมาธิและปัญญานั้นว่าเป็นหลักที่สำคัญ แต่เราทั้งหลายมักจะเข้าใจผิดไปว่า ธรรมะข้อนี้ คือ สมาธิและปัญญานั้นเป็นหลักธรรมที่สามารถแยกจากกันได้อย่างเป็นอิสระ แต่ในความจริงแล้ว สมาธิและปัญญานั้นเป็นของรวมอยู่ด้วยกันอย่างที่จะแยกออกจากกันไม่ได้ และมีใช้เป็นของ 2 อย่างที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งต่างฝ่ายต่างมีความเป็นลักษณะที่เด่นเป็นเฉพาะเป็นของตัวเอง หรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า สมาธินั้นแหละคือตัวจริงของปรัชญา (เว่ยหล่าง (ฮุยเล้ง) พระสังฆปริณายก, 2547: บทนำ)

สาเหตุที่สมาธิและปัญญามีความสัมพันธ์กันจนไม่สามารถแยกจากกันได้นั้น ท่านเว่ยหล่างได้แสดงความสัมพันธ์และอธิบายไว้ดังนี้ กล่าวคือ ในเมื่อปัญญา (ปรัชญา) เป็นแต่เพียงอาการไหวตัวของสมาธิ ในขณะที่เราได้ปรัชญา สมาธิก็มีพร้อมอยู่ในนั้นแล้ว หรือจะกล่าวกลับกันว่า เมื่อมีสมาธิเมื่อนั้นก็มีปรัชญา ดังนี้ก็ได้ ถ้าท่านทั้งหลายเข้าใจหลักอันนี้ ก็แปลว่าท่านเข้าใจความสัมพันธ์อันมีส่วนเสมอกันระหว่างสมาธิกับปรัชญา ผู้ศึกษาไม่ควรจะไปคิดว่า มันมีอะไรแตกต่างกัน ในระหว่างคำว่า “สมาธิให้เกิดปรัชญา” กับคำว่า “ปรัชญาให้เกิดสมาธิ” การถือความเห็นว่าแยกกันได้นั้น ย่อมถือว่ามันมีอะไรที่โดดเด่นอยู่ถึง 2 ฝ่าย ในธรรมะข้อนี้

ลักษณะของสมาธิและปัญญานั้น ท่านเว่ยหล่างกล่าวว่า ควรจะเปรียบกับอะไรเล่า ธรรมะ 2 ข้อนี้ ควรจะเปรียบเทียบกับกับตะเกียงและแสงของมันเอง มีตะเกียงก็มีแสง ไม่มีตะเกียงมันก็มีมืด ตะเกียงนั้นแหละคือตัวการแท้ของแสงสว่าง และแสงสว่างเป็นแต่สิ่งซึ่งแสดงออกของตะเกียง ถ้ากล่าวโดยชื่ออาจจะฟังดูเป็น 2 อย่าง แต่โดยเนื้อแท้แล้วมันเป็นของอย่างเดียว และทั้งเป็นของอันเดียวกันด้วยประเภทของสมาธิและปัญญา ตามที่ท่านเว่ยหล่างแห่งลัทธิแห่งการบรรลุธรรมโดยฉับพลันได้

แสดงไว้ในสูตรอันประกาศบนมหาบัลลังก์แห่ง “ธรรมรถ” หมวดที่ 4 ว่าด้วยเรื่องสมาธิและปรัชญา โดยสามารถสรุปได้ว่า ท่านเว่ยหล่างได้กล่าวถึงสมาธิและปัญญาไว้เพียงประเภทเดียว คือ สมาธิตรงแนว และปัญญาแห่งความไม่ข้องติด ดังนี้

1) สมาธิตรงแนว ท่านผู้คงแก่เรียนทั้งหลาย การบำเพ็ญสมาธิที่ถูกวิธีนั้น ได้แก่ การทำให้เป็นระเบียบตายตัว เพื่อให้เราเป็นคนตรงแนวในทุกโอกาส ไม่ว่าคราวเดิน ยืน นั่ง หรือนอน วิมลภีรุตินเทศสูตร ได้อธิบายว่า ความเป็นผู้ตรงแนวนั้นแหละคือเมืองจริยะ แดนบริสุทธิ์ ท่านทั้งหลายจงอย่าปล่อยใจให้คิดเคี้ยวไปมา และอย่าประพาสความตรงแนว เพียงสักว่าที่ริมฝีปาก เราต้องบำเพ็ญให้ตรงแนวจริง ๆ และไม่ผูกพันตัวเองไว้กับสิ่งใด ๆ คนพวกที่มกมายอยู่ภายใต้โอวิชา ย่อมเชื่ออย่างตื้นเขินไปตามตัวหนังสือ

2) ปัญญาแห่งความไม่ข้องติด ท่านผู้คงแก่เรียนทั้งหลาย มันเป็นจารีตในนิกายของเรา ในการที่จะถือเอาความไม่เป็นไปตามอำนาจของจิตกว่า “เป็นผลที่เราจํา nangหวัง” ถือเอาความไม่ตกอยู่ภายใต้วิสัยของอารมณ์ว่า “เป็นมูลรากอันสำคัญ” และถือเอาความไม่ข้องติดว่า “เป็นหลักหรือต้นตออันเป็นประธานสำคัญ” การถือเอาความไม่ตกอยู่ภายใต้วิสัยของอารมณ์นั้น หมายถึง ความไม่ถูกอารมณ์ดึงดูดเอาไป ในเวลาเมื่อได้สัมผัสกันเข้ากับอารมณ์ การถือเอาความไม่เป็นไปตามอำนาจของจิตนั้น หมายถึง ความไม่ถูกลากเอาไป โดยความคิดอันแตกแยกแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่กำลังบำเพ็ญภาวนาทางจิต การถือเอาความไม่ข้องติดนั้น หมายถึง ลักษณะเฉพาะแห่งจิตเดิมแท้ของเรานั้นเอง

ในส่วนของอานิสงส์แห่งการปฏิบัติเจริญธรรมให้สัมพันธ์กันระหว่างสมาธิและปัญญา ท่านเว่ยหล่างได้กล่าวถึงอานิสงส์เหล่านั้นไว้ว่า การทำตัวเราเองให้เป็นอิสระจากการถูกดูดดึงไปตามอารมณ์ภายนอกนี้ เรียกว่า ความไม่ตกอยู่ภายใต้วิสัยของอารมณ์ เมื่อบุคคลอยู่ในฐานะที่จะทำได้ดังนั้น สภาพธรรมที่มีในตัวเราก็จะบริสุทธิ์ เพื่อผลดังที่กล่าวมานี้ เราจึงถือเอาความไม่ตกอยู่ภายใต้วิสัยของอารมณ์ว่า เป็นมูลรากอันสำคัญ การดำรงใจไว้ให้เป็นอิสระจากอำนาจของกิเลสต่าง ๆ ในทุก ๆ ลักษณะของสิ่งที่แวดล้อมรอบตัวเรา นี้ เรียกว่า ความไม่เป็นไปตามอำนาจของจิต ใจของเราลอยสูงเหนือสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมเรา และในทุกกรณี เรายอมไม่ให้อะไรเหล่านั้นมามีอิทธิพลครอบงำ ในการที่ใจของเราจะทำหน้าที่ของมัน แต่มันเป็นความผิดอย่างใหญ่หลวง ในการบีบบังคับใจไม่ให้เกิดอะไรเสียหาย เพราะแม้เราจะทำได้สำเร็จในการบังคับเช่นนั้น และเราดับจิตลงไปในขณะนั้น เรายังคงต้องเกิดใหม่ในภพใดภพหนึ่งอยู่ดี จึงกำหนดความข้อนี้ไว้เกิดบรรดาท่านผู้เดินทางทั้งหลาย มันเป็นความชั่วอย่างพอตัวทีเดียว สำหรับคนที่ทำอย่างผิดพลาด เนื่องมาจากไม่เข้าใจความหมายของธรรมบัญญัติข้อนั้น แล้วมันจะเป็นความชั่วมากขึ้นไปอีก ในการเร้าใจให้ผู้อื่นพากันทำตามเป็นบริวารของตน เมื่อหลงเสียแล้ว เขาก็มองไม่เห็นอะไร และยิ่งกว่านั้น เขายังเป็นผู้กล่าวต่อพระพุทธรูปจนอยู่ตลอดเวลาเป็นนิจด้วย เหตุฉะนั้น เราจึงถือเอาความไม่เป็นไปตามอำนาจของจิตกว่า เป็นผลที่จํา nangหวังของเรา

สิ่งที่เป็นการอุปสรรคต่อการปฏิบัติสมาธิและเจริญปัญญาให้สัมพันธ์กัน ท่านเว่ยหล่างได้กล่าวไว้ในหมวดที่ 4 ว่าด้วยเรื่องสมาธิและปรัชญา โดยสรุปได้ 3 ประเด็น ได้แก่

1) ผู้ที่ไม่ได้รับการปฏิบัติสมาธิและเจริญปัญญา โดยสำหรับบุคคลที่ลึนของเขาพูดได้ไพเราะ แต่

ใจของเขาไม่สะอาดนั้น สมาธิและปรัชญาไม่มีประโยชน์อะไรแก่เขาเลย เพราะสมาธิและปรัชญาของเขาไม่มีทางจะสมส่วนสัมพันธ์กันได้เลย อีกทางหนึ่งซึ่งตรงกันข้าม คือ ถ้าทั้งใจและทั้งถ้อยคำที่พูดดี ทั้งกิริยาอาการภายนอกกับความรู้สึกในใจก็ประสานกลมกลืนกันแล้ว นั่นคือกรณีที่สมาธิและปรัชญาได้สัมพันธ์กันอย่างสมส่วน

2) การโต้แย้งกันในเรื่องปฏิบัติสมาธิและเจริญปัญญานั้น การโต้เถียงกันว่า ปรัชญาเกิดก่อนหรือสมาธิเกิดก่อน จะทำให้ผู้นั้นตกอยู่ในภาวะเช่นเดียวกับคนที่ถูกอวิชชาครอบงำ การโต้เถียงกันย่อมหมายถึงความตื้นร้นจะเป็นฝ่ายชนะ ย่อมเสริมกำลังให้แก่ความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวตน และย่อมจะผูกพันเราไว้กับความยึดถือ ด้วยความสำคัญว่าตัวตน ว่าสัตว์ ว่าชีวะ ว่าบุคคล

3) การแปลความหมายของสมาธิคลาดเคลื่อน คนพวกที่มั่งงายอยู่ภายใต้อวิชชา ย่อมเชื่ออย่างตื้นไปตามตัวหนังสือ ฉะนั้น เขาจึงเริ่มที่จะแปลความหมายเอาตามขอบใจของตัวเอง ในการแปลความหมายของคำว่า “สมาธิที่ถูกต้อง” ซึ่งเขาเหล่านั้นพากันแปลว่า “นั่งอย่างเงียบติดต่อกันไปโดยไม่ยอมให้ความคิดอันใดอันหนึ่งเกิดขึ้นในจิต” การแปลความหมายเช่นนี้ เป็นการจำกัดตัวเองให้ลงไปอยู่ในชั้นเดียวกับวัตถุต่าง ๆ ที่ไร้ชีวิต ไร้วิญญาณ และยิ่งจะกลายเป็นสิ่งสะกด กะกัก กีดขวางหนทางตรงแนวไว้

ท่านเว่ยหล่างกล่าวส่งเสริมผู้คงแก่เรียนทั้งหลายในการปฏิบัติให้ถึงธรรมอันเอกไว้ว่า เพราะเหตุที่คุณลักษณะของ “ตถตา” ต่างหากที่ทำให้กำเนิดแก้วตาดวงใจ ฉะนั้น อวัยวะสำหรับรู้สึกอารมณ์ต่าง ๆ ของเราไม่จำเป็นจะต้องพลอยต่างพร้อมหรือเศร้าหมองไปด้วย ในทุก ๆ เหตุการณ์แม้ว่ามันจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการดู การฟัง การสัมผัส การรู้ ฯลฯ ก็ตาม และตัวภาวะแท้ของเรา ก็อาจยังแสดงตัวเองให้ปรากฏได้ตลอดเวลา เพราะเหตุฉะนั้น พระสูตรนั้นจึงกล่าวว่า ผู้ที่คล่องแคล่วในการแยกแยะธรรมลักษณะนานาประการเพื่อความเข้าใจอันถูกต้องได้ จักเป็นผู้ตั้งอยู่อย่างไม่ง่อนแง่นคลอนแคลนในธรรมอันเอก กล่าวคือ ถิ่นที่อยู่อันสงบเย็นของพระอริยะหรือนิพพาน (เว่ยหล่าง (ฮุยเล้ง) พระสังฆปริณายก, 2547: 121)

3. สมาธิทางพุทธศาสนาเถรวาท

“สมาธิ” ในพระอภิธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ว่า “สมาธิ” หมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต (อภิ.สง.(ไทย) 34/15/25) ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ (สมถะ) สมาธิในทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ ที่เป็นองค์แห่งมรรค อันนับเนื่องในมรรคอันใด นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ (อภิ.วิ.(ไทย) 34/206/195)

“สมาธิ” ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค หมายถึง ภาวะที่จิตมีอารมณ์อันเดียวฝ่ายกุศล ชื่อว่า สมาธิ (วิสุทธิ (ไทย) 38/134)

“สมาธิ” ในหนังสือพุทธธรรมของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ธรรมปยุตโต) ได้อธิบายไว้ว่า สมาธิเป็นความตั้งมั่นของจิต หรือ ภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด คำจำกัดความของสมาธิที่พบเสมอ คือ “จิตตัสเสกัคคตา” หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “เอกัคคตา” ซึ่งแปลว่า ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือ การที่จิตกำหนดแน่วแน่อยู่นับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่าน หรือส่ายไป โดยอรรถกถาจะบอกความหมายจำ

กัลดงไปอีกว่า สมาธิ คือ ภาวะมีอารมณ์หนึ่งเดียวของกุศลจิต และไขความออกไปอีกว่า สมาธิ หมายถึง การดำรงจิตและเจตสิกไว้ในอารมณ์หนึ่งเดียว อย่างเรียบสม่ำเสมอ และด้วยดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2552: 814-818)

สมาธิ คือ ปัญญาในการสำรวจแล้วตั้งไว้ด้วยดี หากจิตเป็นฌานในขณะใดขณะหนึ่งในลมหายใจเข้าออกก็ดี ในคำภวานาก็ดี ในนิมิตก็ดี ถ้าจิตจับเฉพาะอย่างนั้น เรียกว่า การเกิดสมาธิ หรือ การเกิดฌาน มี 5 อย่าง ดังนี้

1. สมาธิ 1 ได้แก่ เอกัคคตาสมาธิ คือ จิตที่มีสมาธิแน่วแน่มั่นในอารมณ์เดียว คือ จะแน่วแน่มั่นอยู่ในอารมณ์ที่เพ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เอกัคคตา มี 3 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ขณิกสมาธิ หรือ ปริกรรมสมาธิ คือ จิตที่ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ได้ชั่วขณะ หรือ เป็นสมาธิขณะที่ปริกรรมว่า “ปฐวี ปฐวี” เป็นต้น

ระดับที่ 2 อุปจารสมาธิ คือ จิตที่ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ใกล้จะได้ฌาน

ระดับที่ 3 อัปปนาสมาธิ คือ จิตตั้งมั่น หรือ แน่นแน่มั่นอยู่ในอารมณ์ที่กำหนด ไม่ซัดส่ายไปไหน กิเลสไม่สามารถรบกวนได้ และอัปปนาสมาธิก็คือฌานจิตที่เป็นอัปปนาเกิดขึ้นแล้ว

2. สมาธิ 2 ได้แก่ โลเกียสมาธิ และ โลกุตตรสมาธิ

3. สมาธิ 3 ได้แก่ ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ

4. สมาธิ 4 ได้แก่ ทิณฐธัมมสุขวิหารสมาธิ ญาณทัสสนสมาธิ สติสัมปชัญญะสมาธิ และ อาสวักขยสมาธิ

5. สมาธิ 4 ได้แก่ สุขสมาธิ สันตสมาธิ อริยสมาธิ นิรามิสสมาธิ อากาปริสสมาธิ ได้แก่ สมาธิของมหาบุรุษ

กล่าวโดยสรุป ในบรรดาสมาธิ 5 ประเภทนี้ สมาธิ 1 ถึง สมาธิ 3 ข้างต้น เป็นสมาธิที่เกิดจากการเจริญสมถกรรมฐาน เพราะการเจริญสมถะจะทำให้เกิดสมาธิขึ้นได้ขั้นหนึ่งถึงอัปปนาสมาธิ ส่วนสมาธิ 4 และ สมาธิ 5 คือ สมาธิที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนา โดยการกำหนดพิจารณาไตรลักษณ์ (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ), 2546: 74-75)

“สมาธิ” เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยการปฏิบัติจริง หากฝึกปฏิบัติจนจิตอยู่ในภาวะของความเป็นอิสระ ปราศจากสิ่งรบกวนปราศจากสิ่งอันชวนให้ยึดมั่นถือมั่น จิตก็จะเกิดความสงบ จิตก็จะเกิดปัญญานำไปสู่ทางพ้นทุกข์ ทำให้สติตั้งมั่นอยู่ที่ไตรลักษณ์ (ขุนสรพกิจ โกศล (โกวิท ปัทมสุนทร), 2505: บทนำ) พิจารณากาย พิจารณาเวทนา พิจารณาจิต พิจารณาธรรม ให้รู้เห็นความเป็นจริงดังจุดประสงค์ จำแนกได้เป็น 2 ทาง คือ

1. สติตั้งมั่นในการพิจารณาบัญญัติเพื่อให้จิตสงบ ซึ่งเรียกว่า สมถกัมมัฏฐาน มีอานิสงส์ให้บรรลุฌานสมาบัติได้

2. สติตั้งมั่นในการพิจารณารูปนามเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งเรียกว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน มีอานิสงส์ให้บรรลุถึงมรรค ผล นิพพาน การกำหนดพิจารณาไตรลักษณ์

เพื่อให้รู้เห็นสภาพตามความเป็นจริงว่า สิ่งทั้งหลายล้วนแต่เป็นรูปนามเท่านั้น และรูปนามทั้งหลายเหล่านั้นก็มีลักษณะเป็นอนิจจัง เป็นทุกขัง เป็นอนัตตา หาได้เป็นแก่นสารยั่งยืนไม่ จะได้ก้าวล่วงเสียซึ่งความเห็นผิด ทำให้ไม่ติดอยู่ในความยินดีในร้าย อันเป็นการเริ่มต้นที่จะให้ถึงหนทางดับทุกข์ทั้งปวงต่อไปได้ (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), 2540: 13)

4. ปัญญาทางพุทธศาสนาเถรวาท

ปัญญา คือ ความรู้ทั่ว กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกเฟ้น ความสอดส่องธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้ อย่างแจ่มแจ้ง ความคิดค้น ความใคร่ครวญ ปัญญาจุณแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่อง นำทาง ปัญญาเครื่องเห็นแจ้งความรู้ดี ปัญญาจุณปฏิกิปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาจุณศัสตรา ปัญญาจุณปราสาท ความสว่างคือปัญญา ปัญญาจุณดวงประทีป ปัญญาจุณดวงแก้ว ความไม่หลงมกมาย ความเลือกเฟ้นธรรม” (ขุ.ม. 24/11/54)

ปัญญา สามารถแบ่งออกได้หลายลักษณะ ในบางความหมายมุ่งไปสู่ความเป็นโลกุตตรปัญญา เป็นปัญญาของพระพุทธเจ้าหรือของพระอรหันต์ ซึ่งอยู่เหนือกิเลส ตัณหา และอุปทาน ออกจากความ ยึดมั่นและการปรุงแต่งทั้งหลาย ได้แก่ เครื่องกำจัด คือ การไม่สำคัญหมายรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน และ อารมณ์ที่รับรู้ ความรู้ทั่ว คือ คุณสมบัติของผู้ที่มีอินทรีย์แก่กล้า กิริยาที่รู้ชัด คือ การมีสัมปชัญญะรู้ใน การกระทำหรือกิริยานั้น ๆ สามารถทำลายกิเลสเพื่อความรู้อย่างแจ้ง ความยิ่งใหญ่ของปัญญาที่กว้างขวาง แผ่ไปเสมอด้วยแผ่นดิน ในบางความหมายมีความหมายในเชิงโลกียปัญญา ได้แก่ ความหมายรู้ ความ ฉลาด มีการไตร่ตรอง เป็นเครื่องนำทาง ปัญญาคือพลัง ปัญญาคือความแข็งแกร่ง ปัญญาคืออาวุธที่ แหแหลมคม มีลักษณะส่องสว่าง มีความเห็นชอบ แสดงถึงความมีพลังกำลัง ปัญญาเปรียบดังอาวุธที่ใช้ ต่อสู้กับข้าศึกคือกิเลส ความหมายในเชิงโลกียปัญญานี้ มีลักษณะที่ สร้างสรรค์และให้กำลังใจแก่ผู้ที่ กำลังพากเพียรฝึกตนอยู่ (วัฒนา พลชาติ, 2553: บทคัดย่อ)

คำว่า “ปัญญา” มีความสำคัญต่อมนุษย์ เพราะเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ ถือเป็นเครื่องมือในการจัดการ ที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การเรียนรู้ การใช้ ชีวิต หากมนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างขาดปัญญา จะทำให้พบกับปัญหาและความทุกข์มากมาย (เอี่ยมอร ชลวร, 2553: 30)

ดังนั้น มนุษย์จึงต้องอาศัยปัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยมีลักษณะสำคัญ คือ กระบวนการดำเนินชีวิตด้วยการพัฒนาศักยภาพการดำเนินชีวิตให้สามารถอยู่รอดได้อย่างงดงาม (พระ พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550: 7) มีความสุข มีความเข้าใจในเหตุผล ดี ชั่ว รู้คิด รู้วินิจฉัย และ รู้ที่จะจัดการ อันใดเป็นประโยชน์ อันใดมิใช่ประโยชน์ การเรียนรู้เป็นความหมายหนึ่งของการศึกษา ที่จะฝึกตัวเองพัฒนาชีวิตตนเองให้มีความสามารถที่จะเป็นอยู่ได้อย่างดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ป ยุตฺโต), 2551: 93) ซึ่งชีวิตของมนุษย์นั้นโดยปกติจะสัมพันธ์กับโลกใน 3 ด้าน คือ ความสัมพันธ์ด้าน

พฤติกรรม หมายถึง ความสัมพันธ์กับผู้อื่น เพื่อนมนุษย์ สรรพสัตว์ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ ความสัมพันธ์ด้านจิตใจ หมายถึง ความสัมพันธ์ในการแสดงออกทางกายและวาจาของตนเองและผู้อื่น และสุดท้ายความสัมพันธ์ทางด้านปัญญา เป็นการแสดงออกทางด้านความเห็น ความเข้าใจ การพิจารณาในเหตุผล ซึ่งจะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ทั้ง 3 ด้านนี้มีผลต่อเราทุกคนในการดำเนินชีวิต หากขาดปัญญาเสียแล้ว การเป็นอยู่ที่ต้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ก็อาจจะนำมาซึ่งความทุกข์ที่ไม่สามารถควบคุมสติสัมปชัญญะและอารมณ์ได้ “ปัญญาจะเป็นตัวชี้ นำ บอกทาง ให้แสงสว่าง ขยายขอบเขต ปรับแก้จิตใจและพฤติกรรม และปลดปล่อยให้หลุดพ้นจากปัญหาหรือทุกข์ ทำให้เป็นอิสระได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2544: 722-725)

บุคคลเราจะมีปัญญาได้นั้น ต้องเป็นคนที่มีรู้จักคิด รู้จักหาเหตุผล คิดสิ่งที่ยาก ๆ ให้กลายเป็นของที่ย่อย คิดสิ่งที่ง่ายอยู่แล้วให้ยิ่งง่ายขึ้น การรู้จักคิดใคร่ครวญในสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ขึ้นมาได้นั้น ย่อมเป็นหน้าที่ของผู้มีปัญหา บุคคลจะมีปัญญาได้นั้น ต้องไม่กระทำอกุศลกรรม การกระทำของผู้ที่ไม่ฉลาดบ้าง หรือจะเรียกว่า ทุจริตกรรม ก็คงไม่ผิด กรรมชั่วหรือพฤติกรรมที่ชั่วของคนเรานี้ มีทางเกิดได้ 3 ทาง คือ

1. กายทุจริต มีการทำร้ายเบียดเบียนล้างผลาญชีวิตร่างกายของผู้อื่น มีการลักขโมยแย่งชิงทรัพย์สิน อันเป็นของรักของหวงของผู้อื่น มีการผิดประเพณีล่วงละเมิดบุรุษสามีภรรยาอันเป็นที่รักของผู้อื่น
2. วาจทุจริต มีการพูดปด พูดเท็จ ทำลายหักรานประโยชน์ของผู้อื่น มีการพูดส่อเสียด ยุแหยให้ผู้อื่นแตกแยกกัน มีการพูดคำหยาบเพื่อให้ผู้อื่นเจ็บช้ำน้ำใจ มีการพูดเพ้อเจ้อที่ไม่เป็นประโยชน์อันใด
3. มโนทุจริต มีความคิดโลภ อยากได้สิ่งของของผู้อื่น การคิดอาฆาตพยาบาทต่อผู้อื่น มีความเห็นผิดจากหลักธรรมอันดีงาม

อกุศลกรรมทั้ง 3 ทางนี้ ให้ผลชั่วร้ายแก่ตนเองและสังคม มีแต่ปัญหาและความทุกข์ฝ่ายเดียว ฉะนั้น ส่วนกรรมดีซึ่งตรงกันข้ามกับความชั่วนี้ นำความสงบสุขมาให้แก่ชีวิตและสังคมฝ่ายเดียว ฉะนั้น เหมือนกัน คนเราจะมีปัญญาเกิดขึ้นได้ ต้องไม่กระทำความชั่วให้เกิดขึ้น และต้องกระทำความดีให้เจริญยิ่งขึ้นไป (พุทธทาสภิกขุ, 2545: 8-9)

5. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างเพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้

จากการศึกษาหลักความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างเพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้ โดยนำหลักเกณฑ์การตีความตามวิสุทธิมรรค 6 เกณฑ์ ที่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือช่วยในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างได้ 3 ประการ คือ ลักษณะ ประเภท และอานิสสํส จะพบแนวทางการนำหลักธรรมระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างนั้นมาแบ่งแยกตามลักษณะแห่งวิสุทธิมรรค ซึ่งเป็นการตีความเนื้อหาในหมวดที่ 4 ว่าด้วยสมาธิและปัญญาในเว่ยหล่างสูตร ตามแนววิสุทธิมรรค 6 เกณฑ์ โดยเรื่องสมาธิและปัญญาในเว่ยหล่างสูตรเป็นคำสอนหลักของพุทธ

ศาสนานิกายเซ็น นอกจากจะเป็นวิธีการที่สิ้นแล้ว ยังเป็นวิธีปฏิบัติที่อิงอาศัยหลักธรรมชาติทางจิตใจของคนทั่วไป แม้คนที่ไม่รู้หนังสือ หรือคนที่ไม่เข้าใจพิธีรีตองต่าง ๆ โดยการประยุกต์ใช้หลักการนำหลักเกณฑ์การตีความตามวิสุทธิมรรค 6 เกณฑ์ ที่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือช่วยในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างทั้ง 3 สามารถสร้างกระบวนการเพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้ได้ 2 กระบวนการ คือ 1) มิติด้านกระบวนการ และ 2) มิติด้านการปฏิบัติดำเนินการ

1. มิติด้านกระบวนการ

ความไม่เป็นตัวตน โดยปกติทั่วไปแล้ว มนุษย์ทุกคนล้วนมีความเป็นตัวตนอยู่ข้างใน และความเป็นตัวตนอันนี้ จะมีอิทธิพลมากกว่า “ตัวตน” ของมนุษย์อีก จึงเป็นสิ่งที่น่าตั้งคำถามว่า “ตัวตน” หรือ “ความเป็นตัวตน” ผู้คนมักจะสับสนปนกันมั่วไปหมด มันเหมือนจะเป็นตัวเดียวกัน เป็นสิ่งเดียวกัน แต่มันกลับไม่ใช่ “ตัวตน” ก็คือเจ้าสิ่งมีชีวิตตัวนี้ที่มีกาย มีใจ มีขันธ 5 หรือเรียกรวม ๆ กันว่ามนุษย์ ในมนุษย์มีสัญญาชาติญาณ ดังนั้น “ตัวตน” จึงหมายรวมเอาสัญญาชาติญาณเข้าไปในนั้นด้วย ที่นี้เรามาศึกษาพิจารณาที่ “ความเป็นตัวตน” ซึ่งมีส่วนประกอบความเป็นตัวตน = อุปาทาน+ตัวตนหรือมนุษย์ เมื่อสังเกตจะพบว่า “ความเป็นตัวตน” นั้น มันมีอิทธิพลเหนือตัวตนหรือมนุษย์ ตัวตนหรือมนุษย์นั้นมีความต้องการอาหาร ต้องการการพักผ่อนที่เพียงพอ ต้องการการสืบพันธุ์ ต้องการการป้องกันตนเองตามสัญญาชาติญาณเท่านั้น แต่ความเป็นตัวตนกลับมีอิทธิพลและความต้องการมากกว่านั้น และที่สำคัญ คือ เป็นความต้องการที่ไม่มีวันจบลงได้ มนุษย์จึงสามารถทำอะไรที่เป็นอันตรายกับตัวตนและตนเองได้ หรือแม้กระทั่งไม่เสียดายชีวิต เพียงเพราะมีสาเหตุมาจาก “ความเป็นตัวตน” มันสั่งให้ทำมนุษย์ทำสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการ จึงเห็นกันอยู่ทั่วไปว่า ไม่ว่าประเทศจะเสียหายเท่าไร? ไม่ว่าคนจะตายเท่าไร? หรือแม้แต่ว่าในนั้นจะมีตัวเองรวมอยู่ด้วยก็ไม่หวั่น ขอให้ “ความเป็นตัวตน” สั่งการมา บัญชาการมา บุคคลที่ยึดมั่นถือมั่นความเป็นตัวตนจะสามารถทำให้ได้หมดทุกอย่าง

เราทราบกันแล้วว่า ความเป็นตัวตนนั้นมันเกิดมาจากอุปาทานขันธ 5 แล้ว อุปาทานขันธ 5 นั้น ความเป็นมาอย่างไร? ขออธิบายว่า อุปาทานขันธ 5 ความเป็นมาจาก “จิต” สิ่งโน้นก็เกิดจากจิต สิ่งนี้ก็เกิดจากจิต อะไร ๆ ก็เกิดจากจิต สิ่งที่มีมันเชื่อมโยงกับจิตได้นั้น ไม่ว่าจะภายในหรือภายนอก ไม่ว่ากุศลหรืออกุศล สามารถกำหนดคุณค่า กำหนดการมีอยู่ได้จากสิ่งที่เรียกว่า “จิต” ทั้งหมด ความมักง่ายของมนุษย์นี้มักทำให้กิเลสคืออุปาทานขันธ 5 อยู่เป็นสุข และอยู่อย่างคงกระพันจนชั่วกาลปาวสาน

หากพิจารณาจากการคำสอนต่าง ๆ แล้ว จะพบว่า ความหมายของ “จิต” ที่แท้จริงนั้น มนุษย์เราอย่าเพิ่งไปเชื่อท่านผู้รู้ใด ๆ ก็ตามที่ให้นิยามความหมายของคำว่าจิตเอาไว้ ว่าอย่างโน้น ว่าอย่างนี้ ว่าอย่างนั้น เพราะนิยามความหมายเหล่านั้นมันไม่ได้ยังเราให้เข้าถึงจิตได้เลย มันสัมผัสได้แค่จิตที่มนุษย์ต้องคาดเดา คลุมเครือ เชื่อเอาไว้ก่อน ไม่รู้ว่ามันคืออะไรกันแน่ จึงมักมีการตั้งคำถามเสมอมาว่า “เรามาทำการศึกษา ทำการค้นคว้า ทำการพิสูจน์ทราบกันเสียทีว่า จิตนั้นมันคืออะไรกันแน่? สถาบันการศึกษาคณะสงฆ์นั้นสมควรที่สุด Sample Space ของตัวเองก็มีเยอะ นักวิชาการของตัวเองก็มี

แยะ ทำการวิจัยเรื่องฉันทกับเรื่องจิตให้มันเป็นวิทยาศาสตร์กันเสียทีจะดีไหม? อย่าปล่อยให้การวิจัยทางภาษาศาสตร์มันก้าวไกลไปมากนัก เดียวนักภาษาก็จะไปนิพนธ์กันเสียหมด เรามาวางเรื่องการพิสูจน์ทราบจิตกันต่อดีกว่า...”

การค้นคว้าหาหนทางเข้าไปพิสูจน์ทราบจิต เราจะโดยสารณานเป็นยานพาหนะเข้าไปกับลมหายใจ จนถึงสถานที่แห่งหนึ่งซึ่งลึกสุด สถานที่แห่งนั้นมันตั้งเด่นเป็นสง่า มีรัศมีแผ่ออกไปไม่มีประมาณ เป็นหนึ่งเดียวในจักรวาลอันว่างเปล่า สถานที่แห่งนี้แหละเป็นสิ่งเดิมแท้ของจิต สภาวะเช่นนี้มีชื่อเรียกมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลว่า “อาตมัน” หรือในบางกาลบางสถานที่ก็เรียกว่า “สมณะ” หรือ “อัปนาสมาธิ”

อาตมัน ตัวผู้รู้ ความคิด ความไม่คิด สภาวะที่ตั้งเด่นอยู่เป็นหนึ่งเดียวในโลกใบนี้ที่ว่างเปล่า สภาวะอันนี้มีชื่อเรียกว่า “อาตมัน” เมื่ออารมณ์เริ่มต้นมาปรากฏแก่อาตมัน ในช่วงนั้นเรียกว่า อารมณ์มาปรากฏแก่จิต เรียกจิตตัวผู้รู้บ้าง คุรูบาอาจารย์สายพระกรรมฐานบางท่านเรียกว่า สติตัวผู้รู้บ้าง ในช่วงนี้จิตมี 2 มิติ คือ มิติของความคิด และมิติของความไม่คิด ในมิติของความคิดเรียกว่า การคิด ในมิติของความไม่คิดเรียกว่าการรับรู้เช่นนี้ ถ้าดำเนินมาจากนอกเข้าไปเรียกว่า สติสัมปชัญญะ แต่ถ้าดำเนินไปจากในสู่ภายนอกเรียกว่า ความรู้ตัว

อย่างไรก็ดี การเข้าถึงซึ่ง “อาตมัน” นั้นก็มีอยู่ 2 วิธีด้วยกัน คือ สมาธิวิธี และวิปัสสนาวิธี สมาธิวิธีนั้นได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ส่วนวิปัสสนาวิธีก็มีตัวอย่าง เช่น เมื่อเราเข้าไปนั่งลงในสวนหินแห่งหนึ่งซึ่งมีหินก้อนใหญ่วางอยู่ 10 ก้อน ผู้ที่มองลงมาจากด้านบน แล้วเห็นว่าสวนหินแห่งนี้มีหินก้อนใหญ่อยู่ 11 ก้อน ผู้ที่มองลงมาเห็นนั้นคือตัวผู้รู้หรือจิตเดิมแท้ จากนั้นถ้าทุกสิ่งทุกอย่างหายไป เหลือไว้แต่ความว่างเปล่า ความว่างเปล่าอันนั้นเรียกว่า “อาตมัน” แต่ถ้าหากไม่ดำเนินเข้าสู่ความว่างเปล่า ช่วงนั้นคือตัวผู้รู้

การที่เราไม่เข้าไปรู้ไปเห็นในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เราก็จะเหมาเอาว่า สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดทั้งมวลนั้นล้วนคือ “จิต” นั่นแลความเป็นตัวตนก็จึงฝังแน่นอยู่กับเราชั่วกัลปาวสาน แต่ถ้าเรารู้ เราเห็น เราเป็น เราจะรู้จักแยกแยะว่า ที่แท้จริงแล้วจิตของเรามันประกอบด้วย 2 ส่วน คือ “ส่วนของความคิด” ที่เป็นสังขาร กับอีกส่วนหนึ่งคือ “ส่วนของความไม่คิด” ที่เป็นวิสังขาร ถ้าเราเข้าไปตั้งอยู่บนสังขารเราก็มีความเป็นตัวตน ถ้าเราเข้าไปตั้งอยู่บนวิสังขารเราก็ไม่มีความเป็นตัวตน

เมื่อเราเห็นจิตเป็น 2 มิติ คือ มิติของความคิดที่เป็นสังขาร และมิติของความไม่คิดที่รับรู้หรือรู้สึกตัวอยู่ตลอดซึ่งเป็นวิสังขาร เราที่เป็น “ผู้เห็น” อย่าได้เข้าไปอยู่ในมิติใดมิติหนึ่ง เมื่อ “ผู้เห็น” มิได้เข้าไปอยู่ในสิ่งที่ถูกเห็น ก็ไม่เป็น “ผู้เป็น” จิตในตอนนั้นจึงเป็น 3 มิติ มิติหนึ่งตั้งเด่นอยู่บนคู่ขนานของมิติแห่งสังขารและวิสังขาร ความคิดและความรู้สึกตัว สิ่งมีชีวิตตัวนี้ก็จะดำเนินชีวิตคู่ขนานไปกับการดำเนินไปของสภาวะธรรม ภายใต้สายตาของจิตที่ตั้งมั่นเด่นอยู่ทีกลางหน้าอก พร้อมกับการดำเนินไปของกาลเวลา เป็นวินาที เป็นนาฬิกา เป็นชั่วโมง เป็นวัน เป็นสัปดาห์ เป็นเดือน เป็นปี เป็นชีวิต ต่อไป

2. มิติด้านการปฏิบัติดำเนินการ

การตายที่มีปลายข้างเดียว ในเบื้องต้นเราจะดำเนินการศึกษามี 2 เรื่องด้วยกัน ซึ่ง 2 เรื่องนี้นั้นมันก็มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ชนิดที่เรียกได้ว่ามันเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน 2 เรื่องนั้นคือ “การตายที่มีปลายข้างเดียว” กับ “ความไม่เป็นตัวตน”

การตายแบบมีปลาย 2 ข้างที่ข้างหนึ่งของความตายคือ “จิตฺตจิต” ส่วนปลายอีกข้างหนึ่งคือ “ปฏิสนธิวิญญาณ” เมื่อถึงกาลที่สังขารแตกดับ ภพภูมिन้อยใหญ่ที่ตัวเองเคยสร้างไว้ในตอนมีชีวิตก็เปิดออกรอทำให้จิตฺตจิตจากการแตกสลายของกายกับจิตเข้ามาท่องเที่ยว การออกท่องเที่ยวหาที่เกิติดินทางไปด้วยอภิสมาณาย โดยกายละเอียดจะเก็บเอาชั้น 5 บรรจุเป็นชั้น 5 ละเอียด และมีนิมิตเป็นทางไป มีเป้าหมายไม่แน่นอน แล้วแต่กรรมที่ได้ทำไว้จะขัดสาดไป หรือว่ากรรมอันไหนจะแข่งมาให้ผลก่อน เมื่อถึงจุดหมายก็เข้าไปในหลุมดำ ถึงจุดนี้จิตฺตจิตก็กลายเป็นปฏิสนธิวิญญาณ ตีลังกาหัวคว่ำคะมำหาย สติแตกจำอะไรไม่ได้ ต้องไปเริ่มจดจำกันใหม่ก็ตอนรู้ความ แต่สำหรับผู้ที่ได้ฝึกมาดีแล้วจนเป็นผู้มีความรู้ นั้น การออกท่องเที่ยวหาที่เกิติดของเขามีสุคติเป็นทางไปและเป็นที่เป็นไปในนิมิตนั้นกินหรืออยู่สบายในชั้น VIP พอเจอหลุมดำก็หาดำไม่ กลับขาวผ่องเป็นยองใย ไม่ต้องตีลังกาหัวคว่ำคะมำหาย สติตั้งอยู่ครบ ความรู้ประดาจำได้หมด ที่เป็นเช่นนี้มีเหตุผลอย่างไร? ก็ตอนยังไม่ตาย เขารู้จักฝึก เขารู้จักใช้อภิสมาณายให้ไปทำกิจ พอเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว เขาก็เพียงนั่งอามพามอยู่บนปุยมะเม แล้วดูความเป็นไปในจอมอนิเตอร์ ชั้น 5 อันละเอียดในรูปของอภิสมาณายก็ท่องเที่ยวไปด้วยใจปรีดา เห็นที่แห่งหนตำบลไหนสัปปายะน่าอยู่ มีอุสาว ๆ มีเต้าอบ ๆ ก็เอานิ้วหัวแม่เท้าปิดจอมอนิเตอร์ แร้วรีบกลับไปลงแล่นดึงอย่างนุ่มนวล คลอดออกมาก็ยิ้มแป้นสดใส ไม่แหกปากร้องไวยวายเหมือนอย่างกับว่าหนีเขามาเกิด

ความฝันกับความตายมีลักษณะคล้าย ๆ กัน คือ เป็นที่ปรากฏของกายละเอียด แต่การฝันกับการตายก็ไม่เหมือนกัน คือ ในความฝันนั้นเมื่ออภิสมาณายหรือกายละเอียด ออกไปท่องเที่ยวในโลกของความฝันแล้ว เขาก็จะกลับมาอยู่ในกายหยาบดังเก่า ส่วนในโลกของความตายนั้นมันแตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างเพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้ จากการนำหลักเกณฑ์การตีความตามวิสุทธิมรรคที่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือช่วยในการความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างทั้ง 3 ประการ คือ ลักษณะ ประเภท และ อาณิสส หากผู้ปฏิบัตินำหลักของท่านเว่ยหล่าง โดยการประยุกต์ใช้หลักการเข้าถึงจิตเดิมแท้จนสามารถสร้างกระบวนการเพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้ได้ 2 กระบวนการ คือ 1) มิติด้านกระบวนการ และ 2) มิติด้านการปฏิบัติดำเนินการ จนเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงควบคู่ไปกับการพัฒนาที่ยั่งยืนของตัวผู้ปฏิบัติเอง ในการใช้ธรรมะทั้ง 2 นิยามควบคู่กันต่อไปในอนาคต

6. บทสรุป

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างเพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้ พบว่า หลักสมาธิและปัญญาในพระพุทธศาสนานั้นประกอบด้วย 2 ส่วน คือ (1) สมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่าง และ (2) สมาธิและปัญญาทางพุทธศาสนาเถรวาท โดยใช้หลักสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างเป็นเครื่องมือ ซึ่งในปัจจุบันการปฏิบัติในส่วนของสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่าง มีหลากหลายจุดประสงค์ตามเป้าหมายของแต่ละบุคคล โดยหลักเกณฑ์การตีความตามวิสุทธิมรรคที่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือช่วยในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างแบ่งได้ 3 อย่าง ได้แก่ 1) ลักษณะ 2) ประเภท และ 3) อาณิสส และหลักสมาธิและปัญญาทางพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ สมาธิ ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต และปัญญาสู่ความเป็นโลกุตตรปัญญา เป็นปัญญาของพระพุทธเจ้าหรือของพระอรหันต์ ซึ่งอยู่เหนือกิเลส ตัณหา และอุปทาน ออกจากความยึดมั่นและการปรุงแต่งทั้งหลาย

ดังนั้น หลักเกณฑ์การตีความตามวิสุทธิมรรคที่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือช่วยในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างนั้น ทำให้เกิดความชัดเจนในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างทั้ง 3 ประการนี้ สามารถสร้างกระบวนการเพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้ได้ 2 กระบวนการ คือ 1) มิติด้านกระบวนการ และ 2) มิติด้านการปฏิบัติดำเนินการ เพื่อให้การปฏิบัติระหว่างสมาธิและปัญญาของท่านเว่ยหล่างเพื่อเข้าถึงจิตเดิมแท้เหล่านั้น นำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์และประสพผลสำเร็จสูงสุด

7. รายการอ้างอิง

- ขุนสรพกิจ โกศล (โกวิท ปัทมะสุนทร). (2505). คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ 2 สมุจจัยสังคหวิภาค. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อัมพลาพิทยา.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2540). การทำสมาธิและวิปัสสนาที่แท้สมาธิวิปัสสนาตามวิถีธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ). (2546). วิปัสสนาญาณโสภณ. กรุงเทพมหานคร : ศรีอนันต์การพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2544). พุทธธรรม (ฉบับเดิม). กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). หัวใจพระพุทธศาสนา. วารสารพุทธจักร ปีที่ 61 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม).
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2552). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 16, กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.

พุทธทาสภิกขุ. (2545). อธิปไตยจยตา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อรุณวิทยา.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วัฒนา พลชาติ. (2553). ศึกษาวิเคราะห์วิธีการพัฒนาปัญญาตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

เว่ยหล่าง (ฮุยเล้ง) พระสังฆปริณายก. (2547). สูตรของเว่ยหล่าง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

เอี่ยมอร ชลวร. (2553). การพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาเถรวาท. (ดุขฎิณิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุขฎิบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

การศึกษาภาพลักษณ์สตรีในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา The Study of the Image of Women in Novel “Krachao Sida”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปภัสวลัญช์ นพวงศ์ ณ อุตยา

Assistant Professor. Papustwalun Noppawong Na Ayuttaya

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Instructor, Thai Program, Faculty of Humanities and Social Sciences

Bansomdejchaopraya Rajabhat University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัชศรีณย์ จิตคงคา

Assistant Professor Dr. Chatsarun Jitkhongkha

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Instructor, Thai Program, Faculty of Humanities and Social Sciences

Bansomdejchaopraya Rajabhat University

ญานี ช่างเงิน

Yanee Changngoen

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

สุภาภรณ์ ใจงาม

Supaporn Jaingam

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

มนตรา พวงบางยาง

Montra Puangbangyang

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของสตรีในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรม เพื่อศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ของนวนิยาย ทฤษฎีสถานภาพและบทบาท เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์แนวคิดภาพลักษณ์ที่ตัวละครแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ อย่างมี

หลักการและสมเหตุสมผล

ผู้วิจัยได้ศึกษาภาพลักษณ์สตรีในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา โดยอาศัยทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรม ประกอบด้วย เนื้อเรื่อง โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉากและบรรยากาศ กลวิธีการดำเนินเรื่องและกลวิธีการเล่าเรื่อง อันเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่ทำให้เข้าใจและเข้าถึงตัวนวนิยายได้อย่างครบรส หลังจากนั้นได้ศึกษาสถานภาพและบทบาท เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับภาพลักษณ์ โดยศึกษาผ่านตัวละครสตรีทั้งสิ้น 7 ตัวละคร ได้แก่ รำนา, น้ำพิงค์, น้ำพราว, นางนุ่น, ศศิธรตี และวดี พบว่าสามารถแบ่งสถานภาพและบทบาทได้ 2 ประเภท คือ 1. สถานภาพและบทบาทโดยกำเนิด คือการเป็นบุตร และ 2. สถานภาพและบทบาทที่ได้มาภายหลัง คือการเป็นมารดา ภรรยา เพื่อน และด้านอาชีพ ซึ่งสถานภาพและบทบาทที่ตัวละครได้รับต่างส่งผลต่อภาพลักษณ์ที่ตัวละครพึงกระทำ โดยแยกเป็นภาพลักษณ์เชิงบวกและภาพลักษณ์เชิงลบ ตัวละครแต่ละตัวต่างก็มีภาพบวกและภาพลบแตกต่างกัน ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อเนื้อเรื่องทั้งสิ้น

คำสำคัญ: ภาพลักษณ์, สถานภาพ, บทบาท, นวนิยาย

Abstract

The objective of this research was to study the image of women in the Novel Krachao Sida by using literary structure theory to study the various elements of the novel, the theory of status and roles to analyze image concepts in which characters depicts different behaviors principledly and reasonable.

The researchers studied the image of women in the novel Krachao Sida by using literary structural meory which consists of content, plot, theme, characters, dialogue, setting, and atmosphere. Event order and storytelling strategies are important components that make the novel understandable and accessible to the fullest. After that, we studied the status and roles, then brought the data to analyze the concept of image through 7 female characters, namely Ramnam, Namping, Namprao, Nang Num, Sasee, Ratee, and Wadee. The study found that status and roles can be divided into 2 types: 1. status and roles since born as being son or daughter; and 2. the status and roles acquired later as mother, wife, friend, and occupation. The status and roles that the characters are assinged all affect the image of them as they should perform. The image is divided into a positive and negative image. Each character has different positive and negative images, and all affect the story.

Keywords: image, status, roles, novel

บทนำ

การวิจัยเรื่องภาพลักษณ์สตรีในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา มุ่งเน้นวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงที่พบในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา โดยศึกษาจากนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา มีผู้แต่งคือ กฤษณา อโศกสิน จำนวน 1 เล่ม ฉบับพิมพ์เผยแพร่ของสำนักพิมพ์แสงดาว จัดพิมพ์เป็นครั้งที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2556 โดยศึกษา

ตัวละครหญิงที่มีภาพลักษณ์ที่ชัดเจนทั้งสิ้น 7 ตัวละคร ได้แก่ รำนำ น้ำพิงค์ น้ำพราว นางนุ่น ศศิธรตี และวดี ซึ่งทุกตัวละครล้วนแล้วแต่มีภาพลักษณ์ที่โดดเด่นและน่าสนใจ ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีสถานภาพและบทบาทของตัวละคร และทฤษฎีการวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของตัวละครมาประกอบการวิเคราะห์การสร้างภาพลักษณ์ของบุคคล เป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในสังคมที่มีผลประโยชน์แลกเปลี่ยนหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน มนุษย์สร้างภาพลักษณ์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความประทับใจ สร้างความน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น แก้ไขและเปลี่ยนแปลงได้ตามแต่สถานการณ์รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มนุษย์ผู้นั้นเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เช่นเดียวกับภาพลักษณ์สตรีเมื่อนำมาเสนอในรูปแบบของนวนิยาย ผู้เขียนย่อมหยิบยกมาปรุงแต่งสร้างสรรค์ และเน้นเฉพาะคุณลักษณะเพียงบางส่วนจากความเป็นจริง รวมถึงใส่ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เขียนเคยพบเจอ ทำให้ภาพลักษณ์ของตัวละครในนวนิยายเกิดความสมจริงมากยิ่งขึ้น

กฤษณา อโศกสิน หรือ สุกัญญา ชลสิทธิ์ นักประพันธ์สตรีที่นับได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างมากในด้านการประพันธ์นวนิยาย จนสามารถเรียกได้ว่า กฤษณา อโศกสิน คือ ราชนิพนธ์เขียนนวนิยาย เธอเขียน นวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา ซึ่งได้รับรางวัลชมเชยจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2528 และได้จัดทำเป็นละครครั้งแรกในปี พ.ศ. 2537 ออกอากาศทางช่อง 3 ต่อมาในปี พ.ศ. 2564 ได้นำกลับมาสร้างใหม่ออกอากาศทางช่องวัน 31 ซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ขึ้นแท่นเป็นละคร เรตติ้งสูงสุดอันดับ 2 ของช่องวัน 31 สุทธิชัย หยุ่น ได้กล่าวว่า “ผลงานของนางสุกัญญาให้ความรู้สึกแก่คนวรรณกรรมประหนึ่งร่มไม้ใหญ่ในทางวรรณศิลป์ เป็นที่นิยมยิ่งของนักอ่าน สามารถสร้างนักอ่านข้ามยุคข้ามสมัย ผลงานจำนวนไม่น้อย มีผู้นำไปสร้างเป็นสื่อแขนงอื่น เช่น ละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และสร้างซ้ำหลายครั้ง ส่งผลสะท้อนแก่สังคมในวงกว้าง” (2563: ออนไลน์ อ้างจาก เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ 2562) กระเช้าสีดาเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับตัวละครรำนำ เด็กสาวรับใช้ในบ้านของถือ เธอเป็นคนที่มีความทะเยอทะยาน อยากจะหลุดพ้นจากสถานภาพการเป็นลูกคนใช้ เธอแอบชอบถือ คุณผู้ชายของบ้าน เธอพยายามทำทุกวิถีทางแม้ว่าถือจะมีภรรยาและลูกอยู่แล้วก็ตาม เธอถีบตัวเองออกจากวังวนของความยากไร้ แต่การก้าวอย่างไขว่คว้าของเธอนั้น เต็มไปด้วยเล่ห์เหลี่ยมแม้อยู่สูงเพียงใดก็ตามเธอเป็นได้เพียงกาฝากแสนสวยที่ไร้ค่าเท่านั้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของสตรีที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สถานภาพและบทบาทผู้หญิงในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเรื่องภาพลักษณ์ของสตรีในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา โดยใช้บทประพันธ์จำนวน 1 เล่ม ผู้ประพันธ์ กฤษณา อโศกสิน จากสำนักพิมพ์แสงดาวโดยเริ่มอ่านตัวเล่มบทประพันธ์นวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา ศึกษาและสืบค้นข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลให้เป็นไปตามกรอบแนวคิด แล้วสรุปผลอภิปรายและข้อเสนอแนะ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาทบทวนงานวิจัยต่าง ๆ ผู้วิจัยได้รวบรวมบทความและงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาภาพลักษณ์สตรีในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา เพื่อเป็นประโยชน์และแนวทางในการดำเนินงานวิจัยดังนี้ ชนิกันต์ กุ้เกียรติ (2540) ได้ศึกษาวิเคราะห์นวนิยายของกฤษณา อโศกสิน ที่ได้รับรางวัล : พัฒนาการด้านแนวคิด ตัวละคร รวมถึงกลวิธีการประพันธ์ โดยเน้นศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นการศึกษา พัฒนาการด้านแนวคิด ตัวละครและกลวิธีการประพันธ์ พบว่าปรากฏแนวคิดหลักทั้ง 5 แนวคิด คือ แนวคิดเกี่ยวกับความรัก, ครอบครัว, การดำเนินชีวิต, สังคม และการเมือง ในด้านการสร้างตัวละครได้ศึกษาตัวละคร 2 ประเภทคือ ตัวละครเอก และตัวละครรอง ทั้งนี้ในด้านกลวิธีการประพันธ์ได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 หัวข้อ คือ การตั้งชื่อเรื่อง, การเล่าเรื่อง และการดำเนินเรื่องในด้านการพัฒนาการประพันธ์ ต่อมาผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิง พบว่ามีผู้ที่เคยศึกษาไว้บ้างแล้ว คือ รสมี ราชบุรี (2559) ได้ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของสตรีในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทสตรีที่พบในนวนิยายของ กฤษณา อโศกสิน ที่ได้รับรางวัลช่วงปี พ.ศ. 2520 – 2530 ซึ่งได้วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทสตรีด้านครอบครัว, ด้านการศึกษา, ด้านเศรษฐกิจ, ด้านการเมือง, ด้านสังคม, ด้านวัฒนธรรมและประเพณี พบว่าปัญหาที่เกี่ยวกับค่านิยมเรื่องบุรุษเป็นใหญ่กว่าสตรีและการที่สตรีถูกปลูกฝังให้เชื่อว่าตนเองเป็นเพศที่อ่อนแอกว่านั้น ปัจจุบันได้รับการยอมรับและเกิดความตระหนักถึงบทบาทมากขึ้นในทุก ๆ ด้านตลอดจนได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตกเป็นสาเหตุหนึ่งในบทบาทสตรีได้เปลี่ยนแปลงไปตามโอกาส

เมื่อผู้วิจัยเข้าใจสถานภาพและบทบาทของตัวละครหญิงแล้ว ประการต่อมาคือการศึกษาภาพลักษณ์ ซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญ พิชราวลี จินนิกร (2559) ได้ศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงจากในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพลักษณ์และกลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ตัวละครหญิงที่ข้าพเจ้าสนใจเพราะตัวละครหญิงมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือเกิดความขัดแย้งในเรื่อง ทั้งนี้ ปรียาดา กุลรินทร์ และคณะ (2561) ได้เสนอบทความเรื่องการสร้างภาพลักษณ์สตรีในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลใน พ.ศ. 2550 - 2559 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างภาพลักษณ์สตรีในนวนิยายไทยที่ได้รับ

รางวัล ศึกษาเฉพาะตัวละครสตรี 9 ตัวละคร จากนวนิยาย 9 เรื่องพบว่าได้มีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครสตรีให้เห็นอย่างเด่นชัดคือการสร้างลักษณะภายนอกของตัวละครเอกสตรีประกอบด้วยลักษณะรูปร่างหน้าตา นิสัยและพฤติกรรม ความรู้และความสามารถ ทั้งนี้สามารถสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาประกอบการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของนวนิยาย คือ การศึกษาและวิเคราะห์ตัวเลขนวนิยาย โดยศึกษาผ่านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉากและบรรยากาศ กลวิธีการดำเนินเรื่องและกลวิธีการเล่าเรื่อง เมื่อผู้วิจัยสามารถเข้าใจเนื้อเรื่องของนวนิยายทั้งหมดแล้ว จึงนำข้อมูลเหล่านั้นมาประกอบการวิเคราะห์ในหัวข้ออื่นต่อไป

2. ทฤษฎีการสร้างตัวละคร คือการสร้างตัวละครให้สมจริงให้เสมือนว่ามีตัวตนอยู่จริงบนโลก โดยส่วนใหญ่ศึกษาจากการสร้างตัวละครแนวสมจริง คือ การทำให้ตัวละครเหล่านั้น มีชีวิตจิตใจ ทศนคติ การกระทำที่สมจริงเหมือนปุถุชนทั่วไป การสร้างตัวละครแนวอุดมคติ คือการที่ผู้ประพันธ์สร้างตัวละครตามในอุดมคติของตน ซึ่งอาจไม่สมจริงเสมอไป การสร้างตัวละครมีหลากหลายกลวิธี ผู้ประพันธ์จึงต้องเลือกกลวิธีที่ตนเองถนัดนำมาสร้างสรรค์ผลงานนวนิยาย

3. แนวคิดเกี่ยวกับภาพลักษณ์ คือแนวคิดสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์หาภาพลักษณ์ของตัวละครสตรีที่พบในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา จะเห็นได้ว่าภาพลักษณ์ คือ ภาพของบุคคลที่มีลักษณะหรือท่าทีที่เกิดจากความรู้สึกนึกคิดหรือสิ่งที่ควรจะเป็น อันเป็นสิ่งที่เราแสดงออกมา ซึ่งบุคคลอื่นมองเห็นและคิดว่าจะเป็นเช่นนั้น โดยส่วนใหญ่มักมีภาพลักษณ์ในเชิงบวกและในเชิงลบ หรือต่างคนก็สามารถแสดงภาพลักษณ์ที่แตกต่างหรือเหมือนกันก็ได้ ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่พิเศษเฉพาะเจาะจงสำหรับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยทั่วไปเกิดจากการนำเอาองค์ประกอบของภาพลักษณ์ คือ การรับรู้ ความรู้ ความรู้สึก และการกระทำมาหลอมรวมเป็นภาพลักษณ์ที่แตกต่างของแต่ละบุคคล

4. แนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพ และ บทบาทของผู้หญิง คือ ตำแหน่ง สถานะทางสังคมที่ต้องแสดงออกผ่านการกระทำของบุคคลนั้น ๆ เป็นสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่สังคมต่างยอมรับ บทบาทที่แสดงออกนั้นย่อมถูกคาดหวังให้เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมแยกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างทางสังคม และด้านการแสดงบทบาท เป็นผลมาจากแบบแผนการกระทำ เนื่องจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์แห่งการกระทำทางสังคมนั้น เป็นการกระทำตามความคาดหวังของสังคมส่วนใหญ่ ทั้งนี้คนในสังคมสามารถแบ่งสถานภาพออกเป็น 2 ประเภท คือ สถานภาพโดยกำเนิด และสถานภาพที่ได้มาภายหลัง

5. แนวคิดสตรีนิยม แนวคิดของคนในสังคมที่อยากปรับเปลี่ยนระบบความคิดเรื่องความไม่เท่าเทียมกันของผู้หญิงและผู้ชาย โดยเสนอความคิดที่ว่าผู้หญิงไม่ได้เป็นรองใคร พร้อมทั้งเพิ่มเติมทศนคติที่มีต่อผู้หญิงแบบใหม่ สามารถจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม คือ สตรีนิยมแบบเสรี สตรีนิยมแบบหัวรุนแรง สตรีนิยมแบบมาร์กซิสต์ และสตรีนิยมแบบสังคมนิยม

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์องค์

ความรู้อันเป็นประโยชน์ ทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจและวิเคราะห์ภาพลักษณ์สตรีในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดาได้อย่างครบถ้วน

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาภาพลักษณ์สตรีในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา ผู้วิจัยได้ศึกษาจากตัวละครในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา ของกฤษณา อโศกสิน โดยนำทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของนวนิยาย แนวคิดเกี่ยวกับภาพลักษณ์ และแนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของนวนิยาย

เรื่องย่อ

รำน่าบุตรคนใช้ในบ้านของลือซึ่งมีภรรยาชื่อน้ำพิงค์ และมีน้ำพราวบุตรสาววัย 6 ขวบ รำน่าเป็นคนสวยฉลาด ไม่ยอมคน ลือเป็นผู้ชายเจ้าชู้ รำน่าหลงรักลือและออกอาการหึงหวงลืออยู่บ่อย ๆ คอยนำเรื่องผู้หญิงของลือไปบอกน้ำพิงค์ น้ำพิงค์รู้ว่าลือเจ้าชู้มาตลอด หลายครั้งที่ต้องอดทน เพราะนึกถึงคำสอนของมารดาเสมอว่าผู้หญิงที่ดีควรมีสามีคนเดียว น้ำพิงค์จึงปล่อยผ่านเรื่องของลือเรื่อยมา และคิดที่จะหางานทำจึงได้ร่วมหุ้นทำร้านขายของนำเข้าจากต่างประเทศกับรติซึ่งเป็นเพื่อนสนิท ความยุ่งเริ่มทำให้เธอกับลือเริ่มห่างออกจากกัน ลือยังคงมีเรื่องของผู้หญิงผ่านเข้ามาหาน้ำพิงค์อยู่บ่อย ๆ จนในที่สุดทั้งสองหย่าขาดกัน และพาบุตรสาวย้ายออกไปอยู่บ้านพักกัน 2 คน หลังจากนั้นรำน่าได้ใกล้ชิดกับลือมากขึ้น ในคืนหนึ่งที่ลือเมาหนัก เขาพลาดมีสัมพันธ์กับรำน่า และเลือกที่จะเก็บเงียบเรื่องที่เกิดขึ้น คราวเมื่อรำน่าได้รู้จักกับเวไนย เวไนยตกหลุมรักรำน่ามองข้ามเรื่องชาติกำเนิด และฐานะของรำน่าไป คอยไปรับไปส่งรำน่า จนเรียนจบเวไนยจึงพารำน่าไปรู้จักกับพาทีและเข้าทำงานที่เดอะคลิฟฟ์ คลับของพาที คอยต้อนรับและบริการลูกค้า จนเธอโด่งดัง สามารถลืมตาอ้าปากได้มากขึ้น และเริ่มที่จะกลับบ้านดึก พาทีอยากให้เวไนยออกห่างจากรำน่า จึงได้เสนอให้รำน่าซื้อรถยนต์ หลังจากนั้นเธอกับเวไนยเริ่มที่จะออกห่างกัน รำน่ายังคงทำงานในเดอะคลิฟฟ์ ทั้งยังตอบตกลงรับทำงานกับจรินทร์ บ้านพร้อมที่ดินกลายเป็นชื่อของรำน่า เธอเริ่มมีความสัมพันธ์กับจรินทร์ในขณะเดียวกันเธอก็ยังไปมาหาสู่กับลืออยู่บ่อย ๆ น้ำพิงค์ที่กิจการร้านกำลังไปได้ดี เธอยังคงพบเจอลืออยู่บ่อย ๆ เขามักมารับน้ำพราวไปอยู่ด้วยเสมอ วันหนึ่งจรินทร์คิดอยากทำความรู้จักกับครอบครัวและผู้ปกครองของรำน่าแต่ก็มีเหตุให้ต้องล้มเลิกไป รำน่าใช้ชีวิตไปมาระหว่างบ้านลือและบ้านที่จรินทร์ซื้อให้เธอ ต่างฝ่ายต่างก็ไม่ว่า รำน่ามีใครอีกคน จนในที่สุดความแตก จรินทร์โกรธรำน่ามากจึงขอคืนบ้านพร้อมที่ดินจากรำน่า เมื่อรำน่าไม่ให้ก็เริ่มทนไม่ไหวจะลงมือทำร้ายรำน่า แต่ได้ลือมาห้ามไว้แล้วพูดเตือนสติรำน่า จนยอมคืนทุกอย่างแต่โดยดีในวันต่อมา รำน่าเก็บข้าวของย้ายออกจากบ้านของลือ แล้วโทรศัพท์ไปขอโทษลือและ

บอกว่าจะย้ายไปอยู่คนเดียวที่อื่น

เรื่องย่อเป็นสิ่งที่ผู้อ่านจะได้อ่านและรับรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่องของนวนิยาย โดยเป็นสิ่งที่ผู้แต่งเขียนเรื่องราวทั้งหมดตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง แต่สิ่งที่ผู้แต่งต้องการจะถ่ายทอดให้กับผู้อ่านทุกคนคือ แก่นเรื่อง ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แก่นเรื่อง

แก่นเรื่องของนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา คือ ความซื่อสัตย์ ในนวนิยายเรื่องนี้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ของชีวิตคู่ระหว่างสามีกับภรรยา การที่คนสองคนรักกันและตกลงที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกันย่อมต้องซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่นำเรื่องของคนอื่นมาทำให้ชีวิตคู่ต้องพังลง เรื่องราวของลือและน้ำพิงค์ ถ้าลือนักแน่นและซื่อสัตย์มากพอ น้ำพิงค์ก็คงไม่ทุกซอกกลายเป็นความเฉยชาและจบลงที่การหย่าในที่สุด รำนำเอง ถ้าเธอซื่อสัตย์ต่อลือ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับจรินทร์ เธอคงไม่มีจุดจบแบบในตอนจบที่เธอไม่เหลือใครเลย

จากการศึกษาวิเคราะห์แก่นเรื่องนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา มีแก่นเรื่อง คือ ความซื่อสัตย์ในเรื่องชีวิตคู่ของลือและน้ำพิงค์ แต่แก่นเรื่องของนวนิยายจะไม่เด่นชัดเลยถ้าขาดองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งก็คือ ตัวละคร ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ตัวละคร

ตัวละครมิติเดียว คือ ตัวละครที่ผู้แต่งนำเสนอให้ผู้อ่านรู้เพียงด้านเดียวเท่านั้น ไม่มีความสลับซับซ้อน หรือมีนิสัยที่เป็นลักษณะประจำตัวของตัวละครนั้น ๆ ในการวิเคราะห์ตัวละครในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา ผู้วิจัยพบว่าตัวละครมิติเดียวจำนวน 9 ตัวละคร ได้แก่ จรินทร์ วศิน เอก นิพัทธ์ นางนุ่น น้ำพราว กานดา วดี และวน

ตัวละครหลายมิติ คือ ตัวละครที่ผู้แต่งเสนอให้ผู้อ่านได้รับรู้ลักษณะนิสัยหลาย ๆ ด้าน เป็นตัวละครที่มีความลึกและมีพัฒนาการทางด้านพฤติกรรม อุปนิสัย ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดและทัศนคติ ในการวิเคราะห์ตัวละครในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา ผู้วิจัยพบว่าตัวละครมิติเดียวจำนวน 8 ตัวละคร ได้แก่ ลือ พาที อำพน เวไนย รำนำ น้ำพิงค์ ศศิและรติ

จากการศึกษาวิเคราะห์ตัวละครในนวนิยาย มีทั้งตัวละครมิติเดียว ตัวละครหลายมิติ ที่หลากหลายและแตกต่างกัน โดยตัวละครทั้ง 2 แบบ เป็นสิ่งยืนยันว่ากฤษณา อโศกสิน มีทักษะและมีฝีมือในการแต่งนวนิยาย ตัวละครจึงมีส่วนช่วยเสริมเนื้อเรื่องรวมไปถึงการดำเนินเรื่องให้เด่นชัด ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลวิธีการดำเนินเรื่อง

นวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา มีการดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิกิริยา โดยใช้การเปิดเรื่องแบบพรรณนา ซึ่งได้นำตัวละครเอก คือ รำนำ ในการเปิดเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นถึงตัวละคร ฉากและบรรยากาศเน้นให้ผู้อ่านได้เห็นภาพเพื่อให้เกิดความรู้สึกคล้อยตาม กล่าวถึงการเปิดเรื่องด้วยการพรรณนาถึงรำนำที่กำลังจะฝ่าสายฝนกลับบ้านไปรอรถประจำทางหลังจากที่เลิกเรียน ซึ่งทำให้เห็นภาพบรรยากาศ

ตอนที่ฝนกำลังตกหนักได้อย่างชัดเจน และผู้แต่งยังพรรณนาถึงลักษณะตัวละครเอกอย่างจำเพาะที่เป็นคนสวยจนมีเพื่อนผู้ชายมาพุดคุย เรื่องราวในตอนจบของนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดาเป็นการปิดเรื่องแบบสุชานาฏกรรม คือ การปิดเรื่องอย่างมีความสุขหรือความสำเร็จของตัวละคร การปิดเรื่องแบบนี้มีผู้แต่งนวนิยายนิยมใช้กันโดยทั่วไปนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดาเป็นการปิดเรื่องอย่างมีความสุข ถึงแม้จะเป็นตอนจบที่ไม่มีใครได้เคียงคู่กันแต่ตัวละครเอกอย่าง จำนำก็สำนึกผิด คืนบ้านพร้อมที่ดินคืนให้กับจรินทร์ และโทรมาขอโทษกับสื่อ ผู้ปกครองที่อุปการะเลี้ยงดูเธอมาตั้งแต่เด็ก

จากการศึกษาวิเคราะห์กลวิธีการดำเนินเรื่อง เป็นการดำเนินเรื่องไปตามลำดับปฏิทิน ซึ่งเป็นการดำเนินเรื่องที่เป็นที่นิยมและพบเห็นได้อย่างแพร่หลายในนวนิยาย โดยกลวิธีการดำเนินเรื่องมักมาควบคู่กับกลวิธีการเล่าเรื่อง ซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลวิธีการเล่าเรื่อง

นวนิยายเรื่องกระเช้าสีดาใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้แต่งเป็นผู้รู้แจ้ง โดยผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องว่าใครทำอะไร ที่ไหน อย่างไรและเมื่อไร โดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 เช่น เขา เธอ หล่อน หรือใช้ชื่อตัวละครแทน

จากการศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมของนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา พบว่ามีโครงสร้างขององค์ประกอบที่น่าสนใจตั้งแต่การตั้งชื่อเรื่องที่สื่อความหมาย มีกลวิธีการเล่าเรื่องที่น่าสนใจและตรึงใจผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ตลอดจนปิดเรื่องที่สอนใจผู้อ่าน ทั้งนี้ยังพบว่าสถานภาพและบทบาทของตัวละครหญิงในบริบทต่าง ๆ ทำให้เรื่องราวน่าสนใจ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สถานภาพและบทบาทของผู้หญิง

สถานภาพและบทบาทเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากสถานภาพมีหลากหลาย คือได้มาโดยกำเนิด หรือ ได้มาภายหลัง เป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้นและเป็นสิ่งที่กำหนดบทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่พึงควรกระทำ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สถานภาพและบทบาทโดยกำเนิด

สถานภาพและบทบาทของบุตรเป็นสถานภาพและบทบาทที่ได้มาโดยกำเนิด ส่วนหนึ่งที่ทำให้เรื่องราวน่าสนใจคือการที่ตัวละครในเรื่องมีครอบครัวที่อบอุ่น หรือบางครั้งครอบครัวของตัวละครก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ตัวละครแสดงท่าทีที่แปลกไปจากปกติ โดยทั่วไปมักมีสมาชิกคือ บิดา มารดา และบุตร

จำนำ มีสถานภาพโดยกำเนิดเป็นบุตรสาวของนางนุ่ม จึงมีบทบาทเป็นบุตรที่มีพฤติกรรมการแสดงออกที่ก้าวร้าวและหัวรั้น จำนำไม่ค่อยเชื่อฟังนางนุ่ม บางครั้งก็ทำให้มารดาปวดหัวและมีน้ำตาอยู่เป็นประจำ แต่ถึงจะดูหัวแข็งกับมารดา แต่จำนำก็รักและกตัญญูต่อนางนุ่มมาก น้ำพิงค์ มีสถานภาพเป็นหญิงสาวเชียงใหม่ เกิดมาในครอบครัวที่เพียบพร้อม เป็นกุลสตรีต้นแบบ เพราะมารดาพร่ำสอนให้

น้ำพิงค์ปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบที่ตนวางไว้ บทบาทที่แสดงออกจึงเป็นหญิงสาวที่กริยามารยาทดีงาม และเป็นบุตรสาวที่ดีตามที่มารดาคาดหวัง และน้ำพราว มีสถานภาพโดยกำเนิดเป็นบุตรสาวของลือและน้ำพิงค์ เป็นเด็กสาวที่เกิดและเติบโตมาด้วยความพร้อมของบิดาและมารดา ด้วยฐานะทางครอบครัวที่เพียบพร้อมทำให้เลี้ยงดูน้ำพราวด้วยความรักน้ำพราวจึงเป็นเด็กที่มั่นใจในตัวเอง ร่าเริง สดใส มีจิตใจดี

จากการวิเคราะห์สถานภาพโดยกำเนิดของนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดาพบว่าครอบครัวเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นจึงส่งผลให้มีสถานภาพและบทบาทที่ได้มาภายหลัง ที่ส่งเสริมให้ตัวละครมีความลึกซึ้ง มีจิตใจเหมือนปูลุชนทั่วไปดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2. สถานภาพและบทบาทที่ได้มาภายหลัง

สถานภาพและบทบาทที่เกิดจากการกระทำหน้าที่การงาน สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เช่น สถานภาพและบทบาทของอาชีพ การแต่งงาน หรือหน้าที่ที่ได้รับ

สถานภาพและบทบาทของมารดา การจะมีสถานภาพและบทบาทของมารดาได้นั้น ต้องเกิดจากการสมรส และให้กำเนิดบุตร แต่ละคนก็จะมีกรอบรม เลี้ยงดู และสั่งสอนบุตรในแบบของตนเอง หนึ่งในตัวอย่างของสถานภาพและบทบาทของมารดา คือ ตัวละครที่ชื่อว่า วดี วดีมีสถานภาพและบทบาทที่ได้มาภายหลัง คือการเป็นมารดา วดีมีบทบาทเป็นมารดาที่คาดหวังในตัวบุตรชายเพียงคนเดียว วดีต้องการให้เวไนยมีชีวิตที่ดี มีหน้าที่การงานที่ดี มีภรรยาที่คู่ควรและเหมาะสม ซึ่งการที่วดีดีกรอบทางเดินชีวิตให้บุตร ทำให้เวไนยเป็นคนที่มีการศึกษาดีแต่เพราะความเลื่อมใสบุตรตามใจมากเกินไปทำให้เวไนยเป็นคนที่เอาแต่ใจ หนักไม่เอาเบาไม่สู้ ทำให้วดีต้องมีเรื่องหนักใจเสมอ

สถานภาพและบทบาทของภรรยา การจะมีสถานภาพและบทบาทของภรรยาได้นั้น ต้องเกิดจากการสมรส หรือเกิดจากความรักของหญิงและชาย ตกปลงใจที่จะใช้ชีวิตคู่ฉันท์สามีภรรยา หนึ่งในตัวอย่างของสถานภาพและบทบาทของภรรยา คือ ตัวละครที่ชื่อว่า น้ำพิงค์ น้ำพิงค์มีสถานภาพและบทบาทที่ได้มาภายหลังคือการเป็นภรรยาของลือ น้ำพิงค์เป็นผู้หญิงที่รักและดูแลเอาใจใส่สามีเสมอ แต่แล้วก็ต้องทนทุกข์เพราะสามีมักจะควงผู้หญิงคนอื่นมากมาย น้ำพิงค์พยายามทำหน้าที่ในการเป็นภรรยาของลือและประคับประคองครอบครัวของตนให้อยู่รอด แต่เส้นความอดทนของคนเรานั้นมีขีดจำกัด ยามเมื่อทุกอย่างมันมากเกินไปจะรับไหว น้ำพิงค์และลือหย่าขาดกันในที่สุด หลังจากนั้นน้ำพิงค์กลายเป็นผู้หญิงที่ทำตามใจตนและหาความสุขให้ตัวเองมากขึ้น

สถานภาพและบทบาทของเพื่อน การจะมีสถานภาพและบทบาทของเพื่อนได้นั้น ต้องเกิดจากการมีมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน คนหนึ่งคนจะมีเพื่อนกี่คนก็ได้ แต่เพื่อนนั้นต้องเป็นความสบายใจให้แก่ตน และยังคอยชี้แนะเราในยามที่เราทำผิดพลาด หนึ่งในตัวอย่างของสถานภาพและบทบาทของการเป็นเพื่อน คือ ตัวละครที่ชื่อว่า รติ รติมีสถานภาพและบทบาทที่ได้มาภายหลังเป็นเพื่อนสนิทของน้ำพิงค์ รติเป็นเพื่อนที่รักน้ำพิงค์มาก ทั้งคู่คอยปรึกษาหลาย ๆ เรื่องมาตลอด ซึ่งบางครั้งรติก็บอกน้ำพิงค์ในเรื่องของ

ลือด้วยความเป็นห่วง ด้วยความเชื่อใจและซื่อสัตย์ด้วยกันทั้งคู่ จึงได้ตกลงที่จะทำร้านขายของร่วมกัน

สถานภาพและบทบาทด้านการประกอบอาชีพ การจะมีสถานภาพและบทบาทด้านการประกอบอาชีพได้นั้น ต้องเกิดจากบุคคล ๆ หนึ่งประกอบ อาชีพเพื่อหาเลี้ยงตนและครอบครัว ซึ่งการประกอบอาชีพเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต รำน่า มีสถานภาพและบทบาทที่ได้มาภายหลังคือการเป็นคนใช้ เมื่อรำน่าเกิดมาก็มีสถานภาพเป็นลูกของนางนุ่นที่ทำงานรับใช้ในบ้านของลือ การเติบโตในบ้านหลังนี้ทำให้รำน่าหลีกเลี่ยงจากสถานภาพและบทบาทของคนใช้ไปไม่ได้ รำน่าต้องจัดเตรียมอาหาร ต้องรดน้ำต้นไม้ และคอยรับใช้ทุกสิ่งที่คุณเป็นนายสั่ง จนบางครั้งก็ทำให้รำน่ารู้สึกเหมือนโดนกดขี่จากสถานภาพนี้

จากการศึกษาวิเคราะห์สถานภาพและบทบาทของตัวละครในบริบทต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าตัวละครแต่ละตัวมีได้หลากหลายสถานภาพและบทบาท เป็นสิ่งที่เสริมสร้างให้ตัวละครมีความน่าสนใจ เรื่องราวดำเนินไปอย่างเข้มข้น แสดงให้เห็นถึงความรัก ความทุกข์ ความทะเยอทะยานของตัวละคร

ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง

การศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดาเป็นการศึกษาภาพลักษณ์ที่ กฤษณา อโศกสิน ได้นำเสนอไว้ผ่านตัวละคร มีทั้งภาพลักษณ์ในเชิงบวกและภาพลักษณ์ในเชิงลบ ผู้แต่งสอดแทรกความเป็นปुरुชนไว้ได้อย่างแนบเนียน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตัวละครรำน่า มีภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงบวก คือ เธอเป็นคนเก่งมีความสามารถและความสวย เมื่อได้เข้าไปทำงานในคลับเดอะคลิฟฟ์ ทำให้เธอโดดเด่นขึ้นมาทันทีจน สามารถลืมหูลืมตา อ้าปากได้ รำน่าหลุดจากการเป็นคนใช้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารำน่าก็มีภาพลักษณ์เชิงลบเช่นกัน คือ รำน่ามีความทะเยอทะยานอยู่ในตนเองสูง เนื่องจากรำน่าเป็นตัวละครที่เกิดมาก็ต้องรับหน้าที่เป็นคนใช้ จึงทำให้รำน่ามีความคิดที่อยากจะหลุดจากวังวนของความยากไร้ที่ตนเองต้องทนเติบโตมาตลอด รำน่าจึงมักแสดงอาการต่อต้านและก้าวร้าวมากขึ้น ตัวละครน้ำพิงค์ เป็นตัวละครที่มีภาพลักษณ์เชิงบวก เธอเป็นผู้หญิงที่เพียบพร้อมด้วยหน้าตา กริยามารยาท และเงินทอง น้ำพิงค์เป็นสาวเขียงใหม่ที่ได้แต่งงานและย้ายมาอยู่กับสามีเมื่อตอนอยู่กับสามี เธอมีภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่ยอมทนทุกข์เพราะความรัก และเชื่อฟังคำสั่งสอนของมารดาทำให้เธอเป็นคนที่หัวอ่อน เมื่อน้ำพิงค์หย่าขาดกับลือแล้ว เธอจึงหันมาเชื่อมั่นในตนเองและทำตามใจตนเองมากขึ้น ตัวละครน้ำพราว เป็นตัวละครเด็กเพียงคนเดียวในเรื่องที่สร้างสีสันให้แก่เนื้อเรื่องน้ำพราวมีภาพลักษณ์เชิงบวกเป็นเด็กสาวที่ร่าเริง สดใส ช่างพูดช่างเจรจา ทำให้ใคร ๆ ต่างก็หลงรักความเฉลียวฉลาดอันใสซื่อของน้ำพราว แต่เพราะน้ำพราวอยู่กับรำน่ามากเกินไป ทำให้น้ำพราวมีภาพลักษณ์เชิงลบ เนื่องจากเป็นเด็กที่มินิสัยและคำพูดที่โตเกินเด็กวัยเดียวกัน ตัวละครนางนุ่น เป็นตัวละครที่มีภาพลักษณ์เชิงบวก เป็นหญิงสาวรับใช้ที่ต้องคอยทำงานบ้าน ทำอาหาร และดูแลเอาใจใส่เจ้านาย และเพราะนางนุ่นเป็นมารดาของรำน่า จึงกลายเป็นผู้ที่มีภาพลักษณ์เชิงลบเป็นมารดาที่รักและห่วงบุตรสาวมากเกินไป รักรำน่าในทางที่ผิด นางนุ่นรู้ว่าเพราะฐานะการเป็นคนใช้ ทำให้รำน่ารู้สึกขาด ในบางครั้งเธอจึงปล่อยผ่านการกระทำของบุตรสาวเพื่อชดเชยสิ่งที่เธอให้ไม่ได้ ซึ่งเป็นการ

กระทำที่ไม่สมควรทำ ตัวละครศศิ เป็นตัวละครที่มีภาพลักษณ์เชิงบวก เป็นผู้หญิงคนหนึ่งที่อยู่ด้วยแล้วสบายใจ เป็นคนที่เหมาะกับการคบหาไว้เป็นเพื่อน เธอจึงมีภาพลักษณ์เป็นผู้หญิงที่เอาใจใส่ ฉลาดหาคำพูดมาลอบโยนลือ แต่ในสายตาผู้อื่นศศิมีภาพลักษณ์เชิงลบ คือ ทุกคนมองว่าศศิเป็นผู้หญิงแรง ๆ เพราะเธอคงอยู่กับลือ โดนมองว่าเป็นมือที่สามที่เข้ามาแทรกกลางชีวิตคู่ระหว่างลือและน้ำพิงค์ ตัวละครรติ เป็นตัวละครที่มีภาพลักษณ์เชิงบวกเป็นเพื่อนที่คอยให้คำปรึกษากับน้ำพิงค์เสมอ หลายครั้งที่รตินำข่าวความเจ้าชู้ของลือมาเล่าให้น้ำพิงค์ฟัง ก็ทำได้แค่บอกกล่าวและคอยให้คำปรึกษาเพื่อนสนิทเท่านั้น จนเมื่อน้ำพิงค์หย่าขาดกับลือแล้ว ทั้งสองก็ได้ร่วมหุ้นลงทุนทำร้านด้วยกัน และสุดท้าย ตัวละครวดี เป็นตัวละครที่มีภาพลักษณ์เชิงบวก เป็นมารดาที่คอยบงการชีวิตบุตรชายนั้นก็คือเวไนย เธอต้องการให้บุตรชายเพียบพร้อมทุกอย่าง ทั้งหน้าที่การงาน ชีวิตครอบครัวรวมทั้งผู้หญิงที่เวไนยคบด้วยจะต้องเป็นคนที่เพียบพร้อมทั้งหน้าตาและฐานะทางสังคม ด้วยเพราะความหวังดีของวดี เป็นการทำให้บุตรชายรู้สึกว่าคุณต้องอยู่ในกรอบที่มารดาวางเอาไว้ตลอดเวลา

อภิปรายผล

ในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดานั้นพบว่ามีสถานภาพและบทบาทอยู่ทั้งสิ้น 2 ประเภท คือ สถานภาพและบทบาทโดยกำเนิด คือการเป็นบุตร กับสถานภาพและบทบาทที่ได้มาภายหลัง โดยแยกออกเป็น 4 หัวข้อ คือ ด้านการเป็นมารดา ภรรยา เพื่อน และด้านการประกอบอาชีพ ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็นอาชีพคนใช้ อาชีพพนักงานต้อนรับ อาชีพอิสระ และด้านการศึกษา ดังตารางสรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ต่อไปนี้

ตารางที่ 1

ตัวละครหญิง/ สถานภาพ	บุตร	มารดา	ภรรยา	เพื่อน	คนใช้	พนักงาน ต้อนรับ	อาชีพ อิสระ	การ ศึกษา
รำนํ้า	✓		✓		✓	✓		✓
น้ำพิงค์	✓	✓	✓				✓	
น้ำพราว	✓							✓
นางนุ่น		✓			✓			
ศศิ				✓				
รติ			✓					✓
วดี		✓	✓					

ตารางที่ 1 แสดงผลการสรุปสถานภาพและบทบาท

ในการศึกษาภาพลักษณ์สตรีในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา ผู้วิจัยศึกษาจากตัวละครหญิงทั้งสิ้น 7

ตัวละคร ได้แก่ รำน่า น้ำพิงค์ น้ำพราว นางนุ่น ศศิ รติ และวดี แต่ละตัวละครมีภาพลักษณ์ที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง ทำให้เนื้อเรื่องมีความน่าสนใจ การกระทำของตัวละครแต่ละตัวย่อมส่งผลต่อเรื่องราวให้เข้มข้นชวนให้อ่านติดตาม ผู้วิจัยได้แยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็น คือ ภาพลักษณ์เชิงบวกและภาพลักษณ์เชิงลบ เป็นสิ่งที่ตัวละครถ่ายทอดออกมาไม่จำเป็นจะต้องมี 1 ภาพลักษณ์ เพราะต่างคนต่างสถานที่ก็แสดงออกได้แตกต่างกัน ดังตารางสรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ต่อไปนี้

ตารางที่ 2

ตัวละคร/ภาพลักษณ์	ภาพลักษณ์เชิงบวก	ภาพลักษณ์เชิงลบ
รำน่า	✓	✓
น้ำพิงค์	✓	
น้ำพราว	✓	✓
นางนุ่น	✓	✓
ศศิ	✓	✓
รติ	✓	
วดี	✓	

ตารางที่ 2 แสดงผลการสรุปภาพลักษณ์ของสตรี

นวนิยายเรื่องกระเช้าสีดาเป็นนวนิยายประเภทรามาสะทอนสังคม โดยมีแนวเรื่องเกี่ยวกับหญิงสาวที่มีความทะเยอทะยานอย่างแรงกล้าที่จะหลุดพ้นจากสถานภาพการเป็นคนใช้ พยายามผลักดันตนเองออกจากวังวนของความยากไร้ เพื่อให้ตนได้มีชีวิตที่ดีขึ้นจึงยอมทำทุกอย่างแม้จะแลกมาด้วยศักดิ์ศรีของความเป็นผู้หญิง จากการศึกษาภาพลักษณ์สตรีในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา ผู้วิจัยพบว่าตัวละครหญิงทั้ง 7 ตัวละคร ต่างก็มีสถานภาพและบทบาทอย่างหลากหลาย ตัวละครหนึ่งตัวมีได้มากกว่าหนึ่งสถานภาพและบทบาท เนื่องจากการต้องอาศัยสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมของครอบครัว การได้รับการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนที่ต่างกัน ย่อมส่งผลให้ตัวละครกระทำสิ่งนั้นออกมา ส่วนภาพลักษณ์นั้น ผู้วิจัยพบว่าตัวละครแต่ละตัวมีการแสดงออกถึงภาพลักษณ์ที่โดดเด่นต่างกันอย่างสิ้นเชิง มีทั้งภาพลักษณ์เชิงบวกและภาพลักษณ์เชิงลบ ตัวละครแต่ละตัวสามารถมีได้ทั้งภาพลักษณ์เชิงบวกและภาพลักษณ์เชิงลบ แต่บางตัวละครก็แสดงออกถึงภาพลักษณ์ด้านใดด้านหนึ่งเพียงอย่างเดียวได้เช่นกัน ส่งผลให้ตัวละครหญิงทุกตัวมีภาพลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวจนทำให้เนื้อเรื่องมีความน่าสนใจชวนติดตาม

ข้อเสนอแนะ

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาภาพลักษณ์สตรีในนวนิยายเรื่องกระเช้าสีดา ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาภาพลักษณ์ของสตรีในนวนิยายเรื่องอื่น ๆ ของกฤษณา อโศกสิน ที่มีการดำเนินเรื่องด้วย ตัว

ละครหญิง ซึ่งมีภาพลักษณ์ที่แตกต่างกันทั้งยังน่าสนใจ เช่น เรื่องเพลงบินใบจั่ว เรื่องทรายย้อมสีและเรื่องเพชรในเรือนล้านแล้วแต่เป็นนวนิยายที่มีตัวละครหลักเป็นผู้หญิง กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ส่งผลต่อเนื้อเรื่อง ซึ่งควรค่าแก่การศึกษาวิเคราะห์

เอกสารอ้างอิง

กฤษณา อโศกสิน. (2556). กระเช้าสีดา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). แสงดาว.

ชนิกานต์ กุ้เกียรติ. (2540). การศึกษาวิเคราะห์นวนิยายของกฤษณาอโศกสินที่ได้รับรางวัล : พัฒนาการด้านความคิด ตัวละครและกลวิธีการประพันธ์. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/70734>

พัชรารัตน์ จินนิกร. (2559). การศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา]. http://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/52920408.pdf

รัศมี ราชบุรี. (2559). การวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทสตรีในนวนิยายของ กฤษณา อโศกสิน. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร]. <http://dcms.lib.nu.ac.th/dcms/TDC2561/156/Rutsamee%20Ratburee.pdf>

สุทธิชัย หยุ่น. (2563, 7 มีนาคม). บทสนทนากับกฤษณา อโศกสิน : นักเขียนข้ามยุค. สืบค้น 10 มีนาคม 2565 https://www.matichonweekly.com/column/article_277617

เสาวคนธ์ วงศ์ศุภชัยนิมิต. (2559). การศึกษาสถานภาพและบทบาทผู้หญิงในนวนิยายของณารา. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา]. http://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/5292117.pdf

อภิจักร์ พุกสวัสดิ์. (2556). การประชาสัมพันธ์เพื่อการสร้างภาพลักษณ์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรถ หนองพล. (2564, 19 พฤศจิกายน). กระเช้าสีดา แม้จบแล้วแต่เรตติ้ง 6.823 ขึ้นแท่นสูงสุดอันดับ 2 ของช่อง one 31 ฟาก TikTok มีผู้ชมสูง 1 พันล้านวิว. สืบค้น 25 มีนาคม 2565. <https://thestandard.co/krachao-seeda-ends-with-6-823-ratings/>

ศึกษาการสร้างภาพลักษณ์ตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ย

A study of creating an image of a female character of Mae Bia novel

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปภัสวลัญช์ นพวงศ์ ณ อุตยา

Assistant Professor. Papustwalun Noppawong Na Ayuttaya

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Instructor, Thai Program, Faculty of Humanities and Social Sciences

Bansomdejchaopraya Rajabhat University

กรรติมา ไพราม

Kantima Phairam

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

ณัฐริกา พรหมรัตน์

Natarika Prommarat

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

สุภาวรรณ ปลื้มสมุทร

Suphavan Pleesamut

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

Email : suphavannn@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างภาพลักษณ์ตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ย โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมองค์ประกอบของนวนิยาย แนวคิดทฤษฎีการสร้างตัวละคร และแนวคิดทฤษฎีด้านการสร้างภาพลักษณ์ เพื่อศึกษาลักษณะเด่นภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ย

ผู้วิจัยได้ศึกษาศึกษาลักษณะเด่นภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ย มีการวิเคราะห์องค์ประกอบของทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมไว้ในด้านเนื้อเรื่อง โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉากและบรรยากาศ กลวิธีการดำเนินเรื่อง และกลวิธีการเล่าเรื่อง วิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีการสร้างตัวละครในด้านเขียนบรรยายหรืออธิบายบุคลิกภาพทั้งหมด ผู้เขียนจะไม่แสดงบทบาท

โดยตรง ใช้พฤติกรรมของตัวละครเอง และใช้ปฏิกิริยาของตัวละครอื่น ๆ พูดหรือคิดเกี่ยวกับตัวละครนั้น เพื่อให้เห็นลักษณะการสร้างตัวละครของผู้แต่งทั้งลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ และพฤติกรรมของตัวละครเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีด้านการสร้างภาพลักษณ์ประกอบไปด้วยภาพลักษณ์เชิงบวกและภาพลักษณ์เชิงลบ

คำสำคัญ : การสร้างภาพลักษณ์, การสร้างตัวละคร, โครงสร้างวรรณกรรม

Abstract

The objective of this research is to study creating an image of a female character in Mae Bia novel by using literary structure theory for analyzing the composition of the novel. The idea of creating character theory and the idea of creating an image, for study the characteristics of female character in this Mae Bia novel.

The researcher studied the distinctive characteristics of female characters in Mae Bia novel. The elements of the literary structure theory were analyzed on the substance, storyline, subject matter, character, conversation, scene, atmosphere, tactics of the process of the story, and tactics of storytelling. Analysis of the real creating character theory, creation by the ideal, surreal creation, creation of a personification, creation of using the original character for showing the characteristics of creation character by the writer. Showing character traits, personality, and behavior of the character for analysis create an image theory including positive images and negative images.

Keywords : Creation of an image, Creation of the character, Female character

บทนำ

นวนิยายเป็นรูปแบบวรรณกรรมบันเทิงคดีร้อยแก้วขนาดยาวรูปแบบหนึ่งที่มีการดำเนินเรื่องโดยตัวละคร ซึ่งนวนิยายต้องมีการสมมุติ คือ ผู้แต่งได้เขียนขึ้นจากจินตนาการของผู้แต่งที่เร่ร่อนไปด้วยกันในกรอบ ของโครงเรื่องใหญ่ แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา เหตุการณ์ในเรื่อง และ สถานที่ที่ทำให้เรื่องมีความสมจริง ทั้งยังเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่ได้รับคามนิยมอย่างแพร่หลาย อีกทั้งผู้แต่งแต่งขึ้นโดยการสังเกตพฤติกรรมของมนุษย์ และนำมาร้อยเรียงเป็นเรื่องเล่าที่มีขนาดยาว จึงต้องมีการนำเสนอเรื่องราวให้มีความน่าสนใจให้ผู้อ่านติดตามตั้งแต่ต้นเรื่องตลอดจนตอนจบของเรื่อง และ ในองค์ประกอบเหล่านี้ “ตัวละคร” นับว่าเป็นจุดดึงดูดความสนใจของผู้อ่านมากกว่าส่วนอื่น ๆ เนื่องจากตัวละครเป็นผู้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงหรือเกิดปมขัดแย้งขึ้น ทั้งนี้ยังทำให้การผูกเรื่องเป็นไปอย่างน่าสนใจตรงตามวัตถุประสงค์ที่ผู้แต่งต้องการสื่อให้ผู้อ่านคล้อยตาม

ตัวละครเป็นส่วนที่ช่วยให้เรื่องราวมีความน่าสนใจตามที่ผู้แต่งได้เขียนขึ้น ทั้งยังสร้างตัวละครให้มีความสมจริง ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ หรือสิ่งของ ซึ่งตัวละครเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของเรื่อง ที่แสดงพฤติกรรม อุปนิสัย ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดและทัศนคติ ในแต่ละตัวละครล้วนมีบทบาทที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับผู้เขียนเป็นผู้แต่งขึ้น โดยการสร้างตัวละคร คือ การสร้างบุคคลขึ้นจากจินตนาการของผู้เขียนเป็นการสมมุติตัวละครขึ้นมาและมีบทบาทสำคัญ ในเรื่อง ผู้แต่งมักจะแบ่งเป็นตัวละครเอก และตัวละครรอง การสร้างตัวละครที่ดีส่งผลให้ผู้อ่านจดจำตัวละครได้ ดังนั้นผู้แต่งต้องให้ความสำคัญ ในการสร้างภาพลักษณ์ของตัวละครที่สร้างความประทับใจให้แก่ผู้อ่าน

ปัจจุบันนอกจากจะมีงานเขียนวรรณคดีที่แสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของตัวละครแล้ว ยังมีงานเขียนที่เป็นวรรณกรรมโดยสร้างขึ้นมาเป็นนวนิยาย และสามารถมองเห็นถึงภาพลักษณ์ของตัวละครได้ชัดเจน จนได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการนำมาตีพิมพ์หลายครั้ง ทั้งยังมีการนำมาดัดแปลงเป็นบทละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์อยู่หลายครั้งเช่นกัน คือ นวนิยายเรื่องแม่เบี้ย ของวาณิช จรุงกิจอนันต์ โดย กอบกุล อิงคุทานนท์ ได้กล่าวถึงนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยไว้ดังต่อไปนี้

(กอบกุล อิงคุทานนท์, 2533) กล่าวว่า นวนิยายเรื่องแม่เบี้ยเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับสายน้ำ ความหลัง ชายหนุ่ม หญิงสาว และงูเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้อ่าน เนื่องจากการวางเค้าโครงเรื่องที่ค่อนข้างลงตัวเพราะความลึกลับ ความตื่นเต้นของเรื่องที่มีอยู่ทุกระยะ โดยเฉพาะการใช้ตัวละคร “งู” เข้ามาปรากฏกายขัดจังหวะ เช่น งูจะเข้ามาแทรกการเข้าด้ายเข้าโคลของตัวเอกเมฆลากับตัวละครชายอยู่เสมอ ความลึกลับ ความน่ากลัวของงูทำให้เรื่องน่าสนใจ ออกสั่นขวัญแขวนเมื่อสร้างให้เป็นตัวร้าย ยิ่งกว่านั้นการใช้ฉาก และบรรยากาศไทย ๆ ที่มีเสน่ห์ และมนต์ขลัง ยิ่งทำให้เรื่องชวนฝันห่างไกลจากตัวสังคมปัจจุบัน อย่างที่เรียกว่า Exotic และเมื่อสังเกตดูแล้ว ท่วงทำนองของผู้เขียนได้ใช้ การเขียนที่ใช้บรรยากาศแบบนวนิยาย Gothic ของฝรั่ง (ซึ่งเดิมมักใช้ฉากเป็นปราสาทเก่าแก่ ลึกลับ มีผี หรือ วิญญาณ) มาดัดแปลงให้เป็นบรรยากาศ Gothic แบบไทย ๆ ที่ใช้บ้านโบราณ ใช้ตะเกียงวอมวาม ทำน้ำริมคลอง คนเก่าแก่ในบ้าน และ งามาผสมผสานกับการเขียนท่วงทำนองวิจิตรกามา (Erotic) ทำให้เร้าใจชวนใจผู้อ่าน ภาพการสังวาส หรือ การแสดงออกซึ่งความรู้สึกของชนชั้นเมื่อสังเกตรูปร่างของเมฆลานั้นบรรยายได้อย่างมีศิลปะ ให้ความรู้สึกละเมียดละไมในอารมณ์ และ มีสุนทรียรส เนื่องจากการใช้โวหาร และ ถ้อยคำของผู้เขียน

ตัวละครหญิงที่ วาณิช จรุงกิจอนันต์ สร้างขึ้นมีความน่าสนใจ เพราะตัวละครหญิงมีบทบาทสำคัญ ทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดความขัดแย้งในเรื่อง โดยปกติแล้วตัวละครเอกหญิงในนวนิยายส่วนใหญ่ จะมีภาพลักษณ์ในเชิงบวกมากกว่าภาพลักษณ์เชิงลบ คือ ในนวนิยายบางเรื่องจะมีการแต่งให้ตัวละครเอกหญิง มีลักษณะนิสัยที่เรียบร้อย มีคุณธรรม อยู่ในศีลธรรมอันดี และ อาจจะมีนิสัยก้าวร้าวไปบ้างในบางช่วง แต่ยังคงภาพลักษณ์ในเชิงบวกมากกว่าภาพลักษณ์เชิงลบ ซึ่งแตกต่างจากตัวละครเอกหญิงในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ย คือ การสร้างภาพลักษณ์และลักษณะนิสัยของเมฆลาให้เป็นผู้หญิงที่มีภาพลักษณ์เชิงลบมากกว่าภาพลักษณ์เชิงบวก คือ เป็นผู้หญิงที่ขาดคุณธรรม ผิดจารีตประเพณี พ่าย

แพ่ต้อต้งหาของต่นเอง ทั้งที่เมขลารู้ยู่แล้วว่าชนะชล มีโหมแก้วซ่งเป็นภรรยา และยังมีลูกด้วยกัน แต่เมขลาถึยงแอบไปมีความสัมพันธ์ที่ลึกซ่งกับชนะชล จนทำให้เกิดปัญหา เหตุการณ์ และ เรื่องราวต่าง ๆ ตามมา ซ่งแสดงให้เห่นถึงภาพลักษณ์ที่ชัดเจนของตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ภาพลักษณ์ตัวละครหญิงในนวนิยายแม่เบี้ย
2. เพื่อศึกษาการสร้างตัวละครหญิงในนวนิยายแม่เบี้ย

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาค้นคว้าเรื่องการศึกษาภาพลักษณ์ตัวละครหญิงในนวนิยายแม่เบี้ย บทประพันธ์ของ วาณิช จรุงกิจอนันต์ 1 เล่ม โดยแพรวสำนักพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2551 เลือกศึกษาตัวละครหญิงที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินเรื่องและมีภาพลักษณ์ที่ชัดเจนจำนวน 6 ตัวละคร ได้แก่ เมขลา โหมแก้ว เด็กหญิงนวล ป้าทับ เพ็ญแสง และนางทองสุก

กรอบแนวคิดและทฤษฎี

1. ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมในส่วนของการวิเคราะห์องค์ประกอบของนวนิยาย เรื่องแม่เบี้ย เพื่อพิจารณาองค์ประกอบโครงสร้างวรรณกรรมไว้ในด้านเนื้อเรื่อง โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉากและบรรยากาศ กลวิธีการดำเนินเรื่อง และกลวิธีการเล่าเรื่อง ทำให้เห่นถึงความสำคัญ ของนวนิยายที่มีความหลากหลายตามกลวิธีต่าง ๆ

2. การสร้างตัวละครเป็นวิธีที่ผู้เขียนสร้างขึ้นจากจินตนาการของผู้เขียนเอง โดยสร้างตัวละครให้มีลักษณะเฉพาะตัวของตัวละครตัวนั้นให้สามารถมองเห็นภาพของตัวละครตัวนั้นได้อย่างชัดเจน โดยวิภา กงกะนันทน์ ได้กล่าวถึงการสร้างตัวละคร ไว้ดังต่อไปนี้

(วิภา กงกะนันทน์, 2533) ได้กล่าวไว้ว่า การสร้างตัวละครให้สมจริงนั้นต้องได้เห่นลักษณะ และธรรมชาติของตัวละครว่ามีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ และด้านปัญญา เมื่อเวลาและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป นอกจากนี้ตัวละครที่เป็นคน จะดูสมจริงได้ก็ต่อเมื่อแสดงธรรมชาติของบุุคคลคือ เป็นที่อาศัยของกิเลสและอวิชชา คือ ความโลภ โกรธ หลง อิจฉา โง่เขลา ฯลฯ ในสัดส่วนที่ต่างกันในแต่ละคน ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญสองปัจจัย คือ พันธุกรรม หรือ การกำเนิดของตัวละครนั้น กับสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ การเลี้ยงดู การศึกษา การอบรม และ ประสบการณ์ทั้งทางตรง และ ทางอ้อม

3. ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่สำคัญต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือองค์กรที่ปรากฏแก่สายตา หรือ ลักษณะท่าที ที่ใกล้เคียงกับภาพลักษณ์ตัวละครที่ปรากฏในนวนิยาย ซึ่งการศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ จะทำให้เราสามารถเข้าใจ คำว่าภาพลักษณ์มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นแนวทางประกอบการวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในนวนิยายแม่เบี้ย โดย พัทธราวลี จินนิกร ได้กล่าวถึงภาพลักษณ์ไว้ดังต่อไปนี้

(พัชรวาลี จินนิกร, 2559) กล่าวว่า ภาพลักษณ์หมายถึง ภาพของคุณลักษณะของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่ปรากฏต่อสาธารณชน ซึ่งผู้ที่พบเห็น หรือ ผู้คนในสังคมจะรับรู้ผ่านประสบการณ์โดยตรงหรือโดยอ้อมของตน เกิดเป็นภาพขึ้นภายในจิตใจและมีอิทธิพลต่อการแสดงออกกับบุคคล (ตัวละคร) นั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมเป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบของนวนิยายเพื่อให้ทราบ และ เข้าใจถึงเรื่องราวของนวนิยายเรื่องแม่เบี้ย และ นำไปสู่การวิเคราะห์ทฤษฎีการสร้างตัวละครเพื่อให้เห็นลักษณะนิสัย พฤติกรรมของตัวละครหญิงที่ผู้แต่งสร้างสรรค์ขึ้น และ เมื่อมีการศึกษาการสร้าง ตัวละครหญิงจะทำให้เห็นภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงได้อย่างชัดเจนซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์การสร้างภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง โดยใช้แนวคิดทฤษฎีด้านภาพลักษณ์ ที่แสดงให้เห็นภาพลักษณ์เชิงบวก และ ภาพลักษณ์เชิงลบของตัวละครหญิงที่ผู้แต่งสร้างขึ้นให้ผู้อ่านติดตามตั้งแต่ต้นเรื่องตลอดจนตอนจบของเรื่อง

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. สืบค้นและหาข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในนวนิยาย
2. เก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในนวนิยาย
3. สรุปผล
4. อภิปรายและข้อเสนอแนะ
5. เรียบเรียงเนื้อหาเป็นบท

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่านวนิยายเรื่องแม่เบี้ยของวาณิช จรุงกิจอนันต์ ได้รับความสนใจจากนักอ่านจำนวนมาก เพราะมีการนำนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยมาตีพิมพ์ถึง 4 ครั้ง และมีการนำมาสร้างเป็นบทภาพยนตร์ และ บทละครโทรทัศน์ อยู่หลายครั้งเช่นกัน ซึ่งเนื้อเรื่องของนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยมีความลึกลับ ซับซ้อน ทั้งยังมีความโดดเด่น ของตัวละครเอกหญิงที่มีภาพลักษณ์ที่โดดเด่นไปในด้านภาพลักษณ์เชิงลบมากกว่าภาพลักษณ์เชิงบวก ซึ่งผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการสร้างภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยโดยต้องอาศัยการวิเคราะห์ทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉากและบรรยากาศ กลวิธีการดำเนินเรื่อง และ กลวิธีการเล่าเรื่อง ทฤษฎีการสร้างตัวละครได้แก่ การสร้างให้สมจริง การสร้างตามอุดมคติ การสร้างแบบเหนือจริง การสร้างแบบบุคลาธิษฐาน การสร้างโดยใช้ตัวละครแบบฉบับ ทั้งนี้ยังมีการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีด้านการสร้างภาพลักษณ์ได้แก่ ภาพลักษณ์เชิงบวก และ ภาพลักษณ์เชิงลบ ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ อธิบาย และ พิจารณาเป็นส่วน ๆ ดังต่อไปนี้

เนื้อเรื่องย่อ

ชนะชลหนุ่มเจ้าของบริษัทที่ชื่นชอบในบ้านเรือนไทยต้องการที่จะมีบ้านเรือนไทยเป็นของตัวเอง เพราะในความรู้สึกเหมือนว่าเขาจะมีความหลังกับบ้านเรือนไทยอยู่ด้วย เขามีภรรยา และลูกด้วยกันสองคน จนมาวันหนึ่งเขาได้เดินทางไปท่องเที่ยวเกี่ยวกับภาคภูมิ และ เพื่อนในคณะทัวร์ที่เมขลาเป็นเจ้าของอยู่ แต่ในตอนนั้นชนะชลไม่ได้ชอบเมขลาเลยออกจะรำคาญเมขลาด้วยซ้ำ แต่เมื่อเมขลาชวนซื้อของชนะชล และ ถามว่าเขาเคยตกน้ำมาหรือเปล่า ทำให้ชนะชลเริ่มสนใจเธอขึ้นมา ในขณะเดียวกันทุกครั้งที่มีการจัดทัวร์มาเที่ยวสุพรรณฯ เมขลาจะจัดทัวร์ให้ทุกคนมาชมบ้านเรือนไทยหลังใหญ่ที่มีความเก่าแก่ซึ่งเป็นบ้านของเธอ และเมื่อชนะชลมาถึงบ้านของเมขลาทำให้เขาตื่นตาในบ้านหลังนี้มาก การที่จะมาบ้านหลังนี้ได้ต้องผ่านการนั่งเรือ และ ชนะชลก็ได้พบกับชายชราคนหนึ่ง ที่ชื่อว่าลุงทิมที่เป็นผู้พายเรือเพื่อนำคณะทัวร์มาบ้านเรือนไทยหลังนี้ เพราะบ้านเรือนไทยติดอยู่กับแม่น้ำสุพรรณฯ และ ในบ้านมีต้นไม้นานาชนิดที่ส่งกลิ่นหอมมากมาย ชนะชลก็รู้สึกว่าตนเองนั้นมีความคุ้นเคยกับสถานที่แห่งนี้ รู้สึกว่าเคยดมดอกไม้ที่มีกลิ่นแบบนี้ ในขณะเดียวกันเมขลาจะพานักท่องเที่ยวในคณะทัวร์ของเธอไปชมโคกใหญ่หลังบ้าน แต่ลุงทิมกลับบอกว่าระวังงูนะ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่กล้าเดินเข้าไปดู แต่ชนะชลชอบโคกตรงนั้นมากอยากไปดู เมขลาก็ตั้งใจที่ชนะชลสนใจ แต่ลุงทิมทำท่าทางบอกให้ชนะชนหยิบมิดฟันอ้อย ไปด้วยเพื่อป้องกันอันตราย ในตอนที่อยู่บนโคกหลังบ้านชนะชลเริ่มสนใจในตัวเมขลามากขึ้น ก่อนเวลาจากกันชนะชลแกล้งลืมนไฟแช็กและ บุหรี่ไว้ที่ศาลาท่าน้ำ ชนะชลก็ได้กลับมาเอาบุหรี่และไฟแช็ก จึงได้แนะนำตัวกับเมขลา และ เมขลาก็ทิ้งที่อยู่ในกรุงเทพฯ ให้กับชนะชล เมื่อทุกคนกลับแล้วเมขลารู้สึกคิดถึงชนะชลว่าทำไมเขาจึงเปลี่ยนไปได้จากที่ดูว่าตอนแรกชนะชลจะไม่ชอบเธอแต่เมื่อเวลาอยู่บ้านเรือนไทยจึงเปลี่ยนไปอีกแบบเป็นคนที่ยอ่อนโยน เมขลาก็ได้ถามกับภาคภูมิว่าชนะชลแต่งงานแล้วหรือยัง และ เธอได้คำตอบว่าชนะชลแต่งงานมีลูกสองคนแล้ว ทำให้เมขลาเปลี่ยนใจ และ พยายามที่จะไม่คิดถึงเขา ขณะที่เมขลาจะไปอาบน้ำก็เจอรูปร่างยาวดากำลังจ้องมาที่เธอแต่เธอก็ไม่ได้คิดอะไร เพราะเธอมีความคุ้นเคยกับตัวนี้มาตั้งแต่เด็ก เช้าวันรุ่งขึ้นมีชายหนุ่มขับเรือเร็วจอดที่หน้าบ้านของเมขลาชายผู้นั้น ก็คือ พจน์ พจน์เป็นผู้ชายที่เคยมีความสัมพันธ์กับเมขลาแต่ว่าพจน์นั้นก็มียภรรยาอยู่แล้ว และ ในขณะนั้นพจน์ไปหาเมขลาแต่เธอไม่อยู่บ้านเพราะออกไปกินก๋วยเตี๋ยวร้านอาเต๋า เมขลาพยายามหลบหน้าพจน์อยู่ เพราะเมขลารู้ว่าพจน์มียภรรยาอยู่แล้ว เธอไม่ได้คิดอะไรคิดแค่ว่ารักสนุก เมื่อเมขลากลับมาถึงบ้านก็ทักทายพจน์ปกติ ตอนนั้นพจน์นำของมาฝากเมขลา ซึ่งเป็นสิ่งที่เมขลาชอบจึงชวนพจน์ขึ้นบ้านไป และ เมขลากำลังจะไปหยิบของในห้อง พจน์ก็เดินตามเข้าไป พจน์ต้องการให้เมขลาอยากที่จะมีอะไรกับเขาเหมือนเดิม จนพจน์ทนไม่ไหวตั้งใจเข้าไป มีความสัมพันธ์กับเมขลา และ งูเห่าก็กัดที่ขาของเขา เมขลาก็ไปส่งพจน์ที่ท่าเรือโดยให้พจน์ไปหาหมอด้วยตัวเอง เพราะเมขลาคิดว่าถ้าหากเธอไปส่งพจน์ที่อนามัยก็อาจจะเกิดเรื่องฉาวขึ้นได้เนื่องจากพจน์เป็นผู้มีอิทธิพล ในเมืองสุพรรณฯ พจน์รีบไปที่อนามัย และเรื่องราวของพจน์ที่โดนงูกัดก็ลือไปทั่วตลาดแถวนั้น แต่ก็ไม่มีใครคิดว่าเป็นงูที่บ้านของเมขลา

เช้าวันต่อมาเมขลากลับกรุงเทพฯ และ ชนะชลกั้เดินทางถึงกรุงเทพฯ ในตอนเย็น ชนะชลเหม่อลอยคิดถึงผู้หญิงที่อยู่ในบ้านเรือนไทยหลังนั้นหลังที่ใหญ่โต ที่เป็นบ้านเรือนไทยเก่าแก่ เขาอยากกลับไปที่นี่อีกครั้ง และ เขาก็ติดต่อเมขลาไปเพราะนึกถึงคำที่กล่าวลากันก่อนที่จะจากกันในวันนั้น ชนะชล และ เมขลานัดเจอกันอีกครั้ง ชนะชลขอไปบ้านเรือนไทยของเมขลาอีกครั้งในวันอาทิตย์ ในตอนนั้นชนะชลรู้สึกผิดต่อไหมแก้วผู้ที่เป็นภรรยาอยู่มาก ขณะที่ชนะชลและเมขลาอยู่กรุงเทพฯ พจนารู้สึกแค้นงูที่ขัดขวางการมีความสัมพันธ์ของเขากับเมขลา จึงให้ถมกับชัยที่เป็นหมองูไปจัดการกับงูเห่าตัวนั้น ทั้งสองคนนั้นไม่ได้สนใจงูเห่า แต่เขากลับมีความรู้สึกถึงกามารมณ์ที่เห็นเด็กหญิงนวลจึงเกิดความคิดทำไม่ดีไม่ร้ายขึ้น แต่โชคดีที่มีงูตัวนั้นมาช่วยเด็กหญิงนวลได้ทันเวลา เหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้ถมกับชัยต้องตายในที่สุด และ เรื่องการตายของถม และ ชัยก็ถูกเลื่องลือไปทั่วเมืองสุพรรณฯ ทำให้ลุงทิม ไม่กล้าที่จะแจ้งความ เพราะไม่อยากให้ใครรู้ว่างูเห่าที่บ้านของเมขลาฆ่าถม และ ชัย อีกทั้งยังเคยกั้ดพจนในขณะเดียวกันงูเห่าที่บ้านเมขลา ก็สร้างความโกรธเคืองให้กับพจนมากขึ้น

ไหมแก้วมีความสงสัยที่ชนะชลจะไปบ้านเรือนไทยที่สุพรรณฯ ในวันอาทิตย์นี้ ในขณะเดียวกันเมขลา ก็กลับไปจัดบ้านที่สุพรรณฯ แต่แวะไปกินก๋วยเตี๋ยว ที่ร้านอาเต้าก่อน ทำให้เมขลาได้รู้ข่าวของถม และ ชัยว่าโดนงูกัดตาย แต่เมขลา ก็ไม่ได้คิดว่าเป็นงูที่บ้านของตัวเอง จนเมขลา กลับมาถึงบ้านลุงทิมก็เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้เมขลาฟัง และ เมขลา ก็เริ่มไม่ชอบงูเห่าตัวนั้นขึ้นมา จึงลงไปหาที่โคกหลังบ้านแต่กลับไม่เจอ เช้าวันต่อมาเมขลาออกไปหาตัวนั้นอีกแต่ก็ไม่เจอ และ ในขณะนั้นเด็กหญิงนวลก็กำลังจะไปโรงเรียนเพราะหยุดเรียนมาสองวันแล้ว เมขลาส่งเด็กหญิงนวลว่าอย่าพูดเรื่องนี้กับใคร ซึ่งมีป้าทับ และ ลุงทิมคอยปกป้องจิตใจและสภาพจิตใจเด็กหญิงนวล ให้กลับมาเป็นปกติ

เด็กหญิงนวลพูดกับผู้ที่ป้าทับเป็นเจ้านายว่าจะไม่พูดเรื่องนี้กับใคร และ เมขลา ก็เดินทางกลับมาที่กรุงเทพฯ ในวันอาทิตย์ก็มาถึงชนะชลและเมขลา ก็เดินทางมาที่บ้านเรือนไทยของเมขลา ชนะชลก็ได้เจอกับลุงทิมและพูดคุยกัน ชนะชลรู้สึกคุ้นเคยกับลุงทิมเหมือนกับเป็นญาติแท้ ๆ ของเขา ลุงทิมก็เล่าว่าญาติของเขามีลูกชายหนึ่งคน กำลังจะเดินทางไปหางานทำแต่กลับเกิดเหตุการณ์เรือล่มชะก่อนทำให้เขาสูญเสียญาติทั้งสองคนไป เขาเจอเพียงศพพ่อ และ แม่ของหลานของเขา แต่ไม่เจอศพของเด็กที่ตกน้ำลงไป ลุงทิมก็หวังว่าหลานของเขาจะยังมีชีวิตอยู่ ในวันนั้นเป็นวันลอยกระทงชนะชลก็ได้ขอเมขลา ลอยกระทงที่บ้านเรือนไทยหลังนี้ด้วยเมขลา ก็ไม่ได้ปฏิเสธ จนชนะชลก็ขอเธอค้างที่บ้านเรือนไทยหลังนี้เพราะอยากอยู่กับบรรยากาศ อยากอยู่ในบ้านเรือนไทยหลังนี้นาน ๆ ในขณะเดียวกันเมขลา ก็รู้สึกกังวลที่งูเห่าในบ้านของเธอยังอยู่และเธอก็กลัวงูเห่าจะกัดชนะชล ในระหว่างนั้น ชนะชลก็เจอกับงูเห่าตัวสีดำใหญ่ และ เมขลา ก็รู้สึกเป็นกลางไม่ดีจึงออกมาดูชนะชล เธอก็เห็นงูเห่าตัวนั้นจริง ๆ เธอจึงไปไล่งูเห่าตัวนั้นออกไป และ เมขลา ก็ชวนชนะชลไปนอนในห้องด้วย ทำให้ทั้งสองคนมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งต่อกัน และ เขาทั้งสองก็เกิดความรู้สึกรักต่อกัน ชนะชลไม่เคยรู้สึกกับผู้หญิงคนไหนแบบนี้มาก่อนรวมถึงภรรยาของเขาด้วย โดยชนะชลก็ไม่ได้นึกถึงไหมแก้วที่เป็นภรรยาของเขาเลย แต่เมื่อวันรุ่งขึ้นชนะชลกลับไปที่บ้านเห็นหน้าภรรยาของตนกลับรู้สึกผิดต่อภรรยา เมื่อเวลาผ่านไปชนะชลก็คิดถึงเมขลา

เลยเดินทางไปหาเมขลาที่บ้านในกรุงเทพฯ และ ขวนเมขลาไปบ้านเรือนไทยที่สุพรรณอยู่หลายครั้ง มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ชนะชลไปที่บ้านของเมขลา ชนะชลเจอเงงเห่าตัวนั้นจึงใช้มีดฟันอ้อยของลุงทิมตุงเห่าตัวสีดำที่บ้านเมขลา จนทำให้เงงเห่าตัวนั้นอาฆาตและจะไปแก้แค้น ชนะชลอยู่เสมอ ในขณะที่ชนะชลก็เปลี่ยนไปเป็นคนละคนจนทำให้ไหมแก้วรู้สึกสงสัยว่าเขามีเมียน้อยหรือเปล่า ไหมแก้วจึงหาความจริง ซึ่งมีเพื่อนของเขาช่วยหาด้วย เมื่อไหมแก้วรู้ความจริง ไหมแก้วก็เปลี่ยนเป็นคนละคน จากที่เคยเป็นกุลสตรีมีมารยาทเรียบร้อย เขากลับดูเป็นคนก้าวร้าว จนเธอไปตามหาเมขลาที่บริษัท ทำให้เมขลาแปลกใจว่าทำไมผู้หญิงที่เป็น กุลสตรีเรียบร้อยอย่างเขาจึงเปลี่ยนไปมากขนาดนี้และ เมขลาเองก็รู้สึกผิดต่อไหมแก้ว จึงคิดเดินทาง ไปต่างประเทศเพื่อจบเรื่องราวของเธอกับชนะชล แต่ชนะชลรักเมขลา มากจึงตามไปที่สนามบินเพื่อบอกลา

พจนพยายามตามเมขลาทั้งยังสงสัยว่าเมขลามีผู้ชายคนอื่นและพจนต้องการที่จะฆ่าเงงเห่าตัวนั้นตัวที่กัดเขา เขาไปที่บ้านของเมขลาเพื่อจะไปฆ่าเงงเห่าตัวนั้น พจนจึงใช้ปืนเพื่อที่จะไปยิงเงงเห่าตัวสีดำตัวนั้น แต่พจนก็นำชีวิต ของตนเองกลับมาไม่ได้เพราะโดนเงงเห่ากัดตายแต่ไม่ได้ตายในบ้าน แต่กลับตายในเรือที่เขาขับมาด้วยความเร็วเพื่อที่จะต้องการไปหาหมอเหมือนครั้งก่อน เขาก็ตายขณะที่ขับเรืออยู่ เพราะหัวของเขาเฉียดกับต้นไม้ทำให้เขาเสียชีวิตในที่สุด

ชนะชลรู้สึกเสียใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และ เขาก็กลับไปที่บ้านเรือนไทยอีกครั้งเพื่อไปหาลุงทิม และ มินางทองสุขเป็นผู้พายเรือไปส่งที่บ้าน ลุงทิมตกใจมากที่ชนะชลกลับมาที่บ้านหลังนี้อีก ชนะชลกลับมา บ้านหลังนี้อีกครั้งเพื่อมาบอกลุงทิมว่าเขา คือ หลานของลุงทิมที่ในอดีตเขาเคยตกน้ำมาก่อน และ เขาบอกกับลุงทิมว่า มีคนอุปการะเลี้ยงเป็นลูกบุญธรรมและลุงทิมก็เชื่อในสิ่งที่ชนะชลพูด แต่ทันใดนั้นขณะที่ลุงทิมกำลังจะพายเรือไปส่งชนะชลอีกฝั่งหนึ่ง เงงเห่าตัวสีดำที่ชนะชลเคยตีแอบมาได้ท้องเรือและหวังจะกัดชนะชล ลุงทิมใช้ไม้พายเพื่อที่จะปกป้องชนะชลไว้ แต่ชนะชลก็พลัดตกน้ำ และเสียชีวิตในที่สุด

ในขณะที่เมขลาอยู่ต่างประเทศก็รู้สึกว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นเธอจึงรีบกลับเมืองไทยมาทันที และได้พบกับความเสียใจคือชนะชลเสียชีวิตเพราะเงงเห่าตัวนั้นเป็นต้นเหตุของการเสียชีวิตของชนะชล เธอคิดจะฆ่าเงงเห่าตัวนั้นด้วยมือของเธอเอง เมขลาอยากให้เงงเห่าตัวนั้นตายไปเพราะเธอรักชนะชลมาก และสุดท้ายแล้วเงงเห่าตัวนี้ก็ตายด้วยมือของเมขลาทั้งที่เงงเห่าพยายามปกป้องเธอมาตลอด

1. ทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมองค์ประกอบของนวนิยาย

1.1 โครงเรื่อง (Plot)

นวนิยายเรื่องแม่เบี้ยผู้แต่งวางโครงเรื่องตามเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามสถานการณ์ภายในเรื่อง โดยแบ่งเป็น 2 ชนิด คือโครงเรื่องหลักเป็นเรื่องราวของชายหนุ่มที่มีภรรยาและลูกอยู่แล้ว แอบมีความสัมพันธ์กับหญิงสาวผู้เป็นเจ้าของบ้านเรือนไทยและทำให้เกิดเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ

ตามมา ส่วนโครงเรื่องรองนำเสนอเรื่องราวปัญหาที่ตามมาของชายหนุ่มที่มีครอบครัวอยู่แล้ว และหญิงสาวผู้เป็นเจ้าของบ้านเรือนไทยที่รักสนุกจนทำให้ทั้งคู่หลงใหลไปในกามารมณ์และกระทำสิ่งที่ผิดศีลธรรม

1.2 แก่นเรื่อง (Theme)

แก่นเรื่องของนวนิยายแม่เบี้ยคือ “ความผิดชอบชั่วดี” ผู้แต่งสื่อให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ที่กระทำสิ่งที่ผิดศีลธรรมและสุดท้ายตัวละครตัวนั้นก็ย่อมได้รับผลจากการกระทำของตนเองเช่นกัน และผู้แต่งยังมุ่งสะท้อนให้เห็นภาพสะท้อนสังคมของผู้หญิงในปัจจุบันอีกด้วย

1.3 ตัวละคร (Characters)

นวนิยายเรื่องแม่เบี้ยพบว่าตัวละครมีบทบาทลักษณะนิสัยที่แตกต่างกัน ผู้แต่งสร้างตัวละครโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ตัวละครลักษณะมิติเดียวและตัวละครลักษณะหลายมิติ โดยผู้แต่งมักสร้างตัวละครเอกให้มีลักษณะหลายมิติ คือมีทั้งความดีและความไม่ดีอยู่ในตัว รองลงมาคือตัวละครมิติเดียว จะไม่มีความซับซ้อนจะมีลักษณะนิสัยเฉพาะตัวไม่เปลี่ยนแปลง คือ หากตัวละครตัวนั้นมีลักษณะนิสัยที่ดีก็จะมีพฤติกรรมที่ดีไปตลอดทั้งเรื่อง และหากตัวละครตัวนั้นมีลักษณะนิสัยที่ไม่ดีก็จะมีพฤติกรรมที่ไม่ดีตลอดทั้งเรื่อง

1.4 บทสนทนา (Dialogue)

นวนิยายเรื่องแม่เบี้ยผู้แต่งใช้บทสนทนาช่วยดำเนินเรื่องแทนการบรรยาย ช่วยแสดงลักษณะนิสัย ของตัวละครทั้งผู้พูดและตัวละครอื่น ๆ และใช้บทสนทนาช่วยให้วิธีการนำเสนอเรื่องราวไม่ซ้ำซากจำเจ มีชีวิตชีวา ซึ่งบทสนทนาแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรม ความคิด ปัญหา และความเป็นอยู่ของตัวละคร รวมถึงความขัดแย้งภายในเรื่อง

1.5 ฉากและบรรยากาศ (Setting)

นวนิยายเรื่องแม่เบี้ยผู้แต่งใช้ฉากที่สมจริงและเล่าเหตุการณ์หรือสถานการณ์ออกมาให้เห็นเป็นฉาก เป็นตอน ซึ่งนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยเน้นใช้ฉากและบรรยากาศของบ้านเรือนไทยที่มีงูเห่าเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากฉากและบรรยากาศบ้านเรือนไทยเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการดำเนินเรื่องที่สะท้อนความเป็นอยู่ของตัวละครหลัก ในการดำเนินชีวิตอย่างเมขลาโดยตรงอีกด้วย

1.6 กลวิธีการดำเนินเรื่อง (Continuity)

นวนิยายเรื่องแม่เบี้ยมีการดำเนินเรื่องตามปฏิทินธรรมชาติ คือ เริ่มเรื่องจากจุดเริ่มต้นแล้วเรียงลำดับไปตามเหตุการณ์ก่อนหลัง เป็นช่วงที่ขณะเดินทางมาดูบ้านเรือนไทยที่สุพรรณฯเป็นครั้งแรกและได้พบกับเมขลา ผู้เป็นเจ้าของบ้านเรือนไทยครั้งแรกและเป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำที่ผิดศีล

ธรรม โดยผู้แต่งมีการสร้างความขัดแย้งตั้งแต่ต้นเรื่องทำให้เรื่องมีความน่าสนใจและคลี่คลายปมปัญหา และความขัดแย้งของเรื่องได้อย่างชัดเจน

1. การเปิดเรื่อง นวนิยายเรื่องแม่เบี้ยใช้การเปิดเรื่องโดยการบรรยายเรื่องราวของตัวละคร คือ การบรรยายความรู้สึกของตัวละคร เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบถึงตัวละครและฉากที่อยู่ในเรื่องผ่านการบรรยายลักษณะอาการที่เป็นธรรมชาติของงูเห่า

2. การผูกปม นวนิยายเรื่องแม่เบี้ยมีการสร้างปมใหญ่และปมย่อย ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล และความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับสัตว์ เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกกับตัวละครอื่น ๆ ที่นำมาสู่การเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ

3. หน่วงเรื่อง นวนิยายเรื่องแม่เบี้ยใช้การหน่วงเรื่องโดยการให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งพฤติกรรมของตัวละครจะมีความเข้มข้นตามลำดับ ซึ่งแบ่งเป็นหน่วงเรื่องใหญ่และหน่วงเรื่องย่อย โดยใช้ ตัวละครเมขลาและชนะชลที่ทำให้ผิวดนัยติดตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ภายในเรื่อง

4. จุดสุดยอด นวนิยายเรื่องแม่เบี้ยผู้แต่งใช้ตัวละครใหม่แก้วผู้ที่เป็นภรรยาของชนะชลที่เริ่มหมด ความอดทนที่ชนะชลเปลี่ยนไปเป็นคนละคน เหตุผลเพราะชนะชลกลับบ้านไม่ตรงเวลา และไม่ยอมกลับบ้าน ในบางครั้ง และใหม่แก้วก็เริ่มสืบหาความจริงที่เกิดขึ้น โดยใหม่แก้วไปปรึกษากับเพ็ญแสงที่เป็นเพื่อนสนิทของเธอ เพื่อที่จะจ้างบริษัทสืบตามสืบเรื่องของชนะชล ตรงจุดสุดยอดนี้ทำให้ผู้อ่านลุ้นไปกับสถานการณ์ในเรื่อง ที่ตัวละครกำลังกระทำอยู่

5. การคลายปม นวนิยายเรื่องแม่เบี้ยผู้แต่งได้คลี่คลายปมปัญหาการผิวดนัยของตัวละครเอกที่ดำเนินเรื่องมาถึงจุดในการแก้ปัญหาและอุปสรรค โดยแบ่งเป็นคลายปมใหญ่และ คลายปมย่อย ซึ่งใช้ตัวละครงู ตัวละครเอก และ ตัวละครรองเป็นการคลี่คลายปมปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยมีตัวละครเอกและตัวละครรอง คือ ชนะชล ลุงทิม และงูเห่าในบ้านเรือนไทยของเมขลา

6. การปิดเรื่อง นวนิยายเรื่องแม่เบี้ย ปิดเรื่องแบบพลิกความคาดหมายของผู้อ่าน เนื่องจากในเนื้อเรื่องที่มีตัวละครชายมาอยู่กับตัวละครหญิงในบ้านเรือนไทย ไม่ว่าจะเป็นเด็กหญิงนวลที่ซึ่กับถมคิดปองร้ายเด็กหญิงนวลสุดท้ายแล้วก็ตายเพราะงู ส่วนพจน์ที่มาอยู่กับเมขลา ก็ตายเพราะงูเช่นกัน แต่ผิวดนัยกลับชนะชลกลับตายเพราะสายน้ำ เพราะชื่อของเขาคือที่ต้องเป็นผู้ชนะสายน้ำแต่เขากลับต้องจบชีวิตเพราะสายน้ำ การปิดเรื่องผู้เขียนบรรยายเหตุการณ์ที่เมขลากำลังโศกเศร้าเสียใจต่อการจากไปของชนะชล ทำให้เธอตัดสินใจฆ่างูเห่าที่เป็นต้นเหตุให้ชนะชลเสียชีวิต และบรรยายให้ผู้อ่านเห็นภาพลักษณะอาการของงูเห่าเช่นเดียวกับตอนเปิดเรื่อง

1.7 กลวิธีการเล่าเรื่อง (Point of view)

นวนิยายเรื่องแม่เบี้ยใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้แต่งเป็นผู้รู้แจ้ง คือ ผู้เล่าเรื่องที่สามารถรับรู้การกระทำและ ความคิดของตัวละครทุกตัวโดยไม่จำกัดเรื่องเวลา และสถานที่ โดยจะใช้สรรพนามบุรุษที่สาม หรือชื่อของตัวละครในการเล่าเรื่อง เพื่อให้เห็นว่าตัวละครต่างคิด ต่างหาเหตุผล ทำให้เห็น

มุมมองที่แตกต่างของตัวละครทุกตัว ทำให้ผู้อ่านรู้สึกที่ผู้อ่านร่วมคิดกับตัวละครดังปรากฏในเรื่อง

2. แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการสร้างตัวละคร

การสร้างตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ย ของวาณิช จรุงกิจอนันต์ สร้างตัวละครผ่านบุคลิกลักษณะ โดยมีตัวละครที่นำมาวิเคราะห์ 6 ตัวละคร ได้แก่ เมขลา ไหมแก้ว เพ็ญแสง เด็กหญิง นวล ป้าทับ และนางทองสุข ซึ่งพบว่าการสร้างตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยมีการนำเสนอวิธีการสร้างตัวละคร ดังนี้

2.1 การสร้างให้สมจริง

นวนิยายเรื่องแม่เบี้ย วาณิช จรุงกิจอนันต์ สร้างตัวละครให้มีความสมจริงเป็นไปตามธรรมชาติที่ผู้แต่งสร้างขึ้น คือ ให้ตัวละครมีความรัก โลภ โกรธ หลง อิจฉา ทั้งนี้ล้วนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ของตัวละคร อาทิ เช่น ชาดิกำเนิดของตัวละคร คือ การอบรมเลี้ยงดู การศึกษา และ สิ่งแวดล้อมของตัวละครนั้น ๆ ซึ่งประกอบไปด้วยทั้งหมด 9 ตัวละคร ได้แก่ ตัวละครงูเห่า เมขลา ชนชล ไหมแก้ว เด็กหญิง นวล ป้าทับ ลุงทิม นางทองสุข และ เพ็ญแสง

2.2 การสร้างตามอุดมคติ

นวนิยายเรื่องแม่เบี้ย วาณิช จรุงกิจอนันต์ การสร้างตัวละครตามแบบอุดมคติขึ้นตามความนึกคิดของผู้แต่ง โดยมีความปรารถนา ความศรัทธา ค่านิยมในเรื่องความคิด วิถีชีวิต ความดีงาม และความถูกต้องยุติธรรม การสร้างตัวละครแบบอุดมคติ จึงมักจะมีลักษณะดีงามเกินกว่าคนธรรมดาทั่วไป จนขาดความสมจริงไปบ้าง แต่มีโอกาสเป็นจริงได้เช่นกัน ซึ่งประกอบไปด้วยทั้งหมด 1 ตัวละคร ได้แก่ ตัวละครงูเห่า

2.3 การสร้างแบบเหนือจริง

นวนิยายเรื่องแม่เบี้ยของวาณิช จรุงกิจอนันต์ มีการสร้างตัวละครให้มีลักษณะเหนือธรรมชาติวิสัย เพื่อสร้างความตื่นเต้นให้แก่ผู้อ่านเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้แต่งต้องใช้จินตนาการ และ ใช้ภาษาให้ผู้อ่านเห็นภาพ หรือ เกิดความรู้สึกนั้น ลักษณะเหนือธรรมชาติอาจปรากฏในทางกายภาพของตัวละคร หรือ พฤติกรรมของตัวละคร ซึ่งประกอบไปด้วยทั้งหมด 1 ตัวละคร ได้แก่ ตัวละครงูเห่า

2.4 การสร้างแบบบุคลาธิษฐาน

การสร้างตัวละครในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ย วาณิช จรุงกิจอนันต์ มีการสร้างตัวละครจากสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ แต่ผู้แต่งกำหนดบทบาท และ พฤติกรรมของสรรพสิ่งเหล่านั้นไว้ราวกับเป็นมนุษย์การสร้างตัวละครแบบนี้ของผู้แต่งอาจมีเหตุผลที่แตกต่างกัน ซึ่งประกอบไปด้วยทั้งหมด 1 ตัวละคร ได้แก่ ตัวละครงูเห่า

2.5 การสร้างโดยใช้ตัวละครแบบฉบับ

การสร้างตัวละครในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ย วาณิช จรุงกิจอนันต์ มีการสร้างตัวละครให้มีบุคลิกลักษณะคงที่ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง ลักษณะนิสัย และ พฤติกรรม ไม่ว่าจะอยู่ในเวลา และ สถานที่ เช่นใดก็ตามมักพบ ในบันเทิงคดีที่มีแนวเรื่องตลก และ วรรณคดีประยุกต์ประเภทให้บทเรียนทางจริยธรรม ซึ่งประกอบไปด้วยทั้งหมด 4 ตัวละคร ได้แก่ ตัวละครป่าทาบ ลุงทิม นางทองสุข และ เพ็ญแสง

3. แนวคิดด้านภาพลักษณ์ของตัวละครหญิง

ภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยเป็นการวิเคราะห์ตามแนวคิดด้านภาพลักษณ์ เนื่องจากภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้ผู้อ่านมองเห็นลักษณะนิสัยของตัวละครทั้งในด้านภาพลักษณ์เชิงบวก และภาพลักษณ์เชิงลบ ดังนี้

3.1 ภาพลักษณ์เชิงบวก

ภาพลักษณ์เชิงบวกเป็นภาพลักษณ์ที่มองเห็นได้จากภายนอก และ ภายในจิตใจของตัวละครที่ผู้เขียน สร้างขึ้นให้มีภาพลักษณ์ไปในทางที่ดีทำให้ผู้อ่านจดจำตัวละครนั้น ดังนี้

1. ภาพลักษณ์ด้านรูปโฉมที่งดงาม ในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยเป็นความงามที่สามารถมองเห็นได้จากภายนอก ทำให้ผู้ที่พบเห็นหลงใหลในความงาม ซึ่งการที่ผู้พบเห็นหรือหลงใหลในความงามนั้นมีทั้งดีและไม่ดีต่อตนเอง คือ บางคนอาจจะชื่นชอบและชมความงามเพียงอย่างเดียว แต่ในทางกลับกันบางคนที่มาหลงใหลในความงามนั้น ก็อาจจะคิดไม่ดีไม่ร้ายต่อตัวละครหญิง เช่น เด็กหญิงนวลที่เกือบจะโดนถ่มกับช้ำทำไมดีไม่ร้ายเพราะหลงใหล ในความงามของเด็กหญิงนวล

2. ภาพลักษณ์ด้านความมีคุณธรรม ในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยแสดงให้เห็นถึงคุณธรรมของตัวละคร ที่ผู้เขียนสร้างขึ้น ทำให้เห็นถึงคุณธรรม ความดี ที่อยู่ในจิตใจของแต่ละตัวละคร ทำให้ผู้อ่านได้รู้ว่าตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยมีลักษณะนิสัยไปในทิศทางที่ดี และ มีคุณธรรม ทั้งนี้ผู้เขียนได้สร้างตัวละครให้มี ความสมจริงมากยิ่งขึ้น ถึงแม้ตัวละครบางตัวอาจจะมีลักษณะนิสัยหรือภาพลักษณ์ไปในทางที่ไม่ดีแต่ภายในจิตใจจริง ๆ ของตัวละคร ตัวนั้นยังมีคุณธรรมที่ดีแฝงอยู่

3. ภาพลักษณ์ด้านความมีวุฒิภาวะ ในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยบางตัวละครอาจจะมีภาพลักษณ์ในด้านที่ไม่ดีแต่ก็ยังมีวุฒิภาวะ คือ การวางตัวที่เหมาะสม เช่น ตัวละครเมขลาที่มีภาพลักษณ์ไปในทางเชิงลบแต่เมขลาก็ยังมี วุฒิภาวะในหลาย ๆ ด้าน คือในด้านของการทำงานที่มีวุฒิภาวะความเป็นผู้นำ และ มีความสามารถในการทำงาน

3.2 ภาพลักษณ์เชิงลบ

ภาพลักษณ์เชิงลบในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยเป็นภาพลักษณ์ที่มองเห็นได้จากภายนอก และ ภายใน

จิตใจ ของตัวละครที่ผู้เขียนสร้างขึ้นให้มีภาพลักษณ์ไปในทางที่ไม่ดี ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่คนทั่วไป หรือ ตัวบุคคลนั้น ไม่อยากให้เกิดขึ้นเพราะจะส่งผลให้ผู้คนที่พบเห็นเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อบุคคลนั้น ๆ

1. ภาพลักษณ์ด้านการขาดคุณธรรม ในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยแสดงให้เห็นถึงความขาดคุณธรรม ของตัวละครที่ผู้เขียนสร้างขึ้น ทำให้เห็นถึงการขาดคุณธรรม การผิดศีลธรรมของตัวละครเอกหญิงใน นวนิยาย เรื่องแม่เบี้ยที่มีภาพลักษณ์ด้านความขาดคุณธรรมมากกว่าตัวละครตัวอื่น คือ ตัวละครเมขลา ที่เธอแอบไปมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับตัวละครชายที่เธอรู้อยู่แล้วว่าตัวละครชายเหล่านั้นมีภรรยา และ ลูกอยู่แล้ว

2. ภาพลักษณ์ด้านการขาดวุฒิภาวะในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยด้านการขาดวุฒิภาวะ จะเห็นได้ว่า ตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยบางตัวละครที่ดูเหมือนจะมีภาพลักษณ์ไปในทางเชิงบวก แต่เมื่อตัว ละครตัวนั้นโดนกระทำหรือ มีสิ่งที่มากระทบจิตใจ พฤติกรรมของตัวละครนั้นก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปจน ขาดสติ และ ขาดวุฒิภาวะ เช่น ตัวละครไหมแก้ว เป็นตัวละครที่เป็นภรรยาของชนะชลที่ชนะชลแอบ ไปมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงคนอื่น ทำให้ไหมแก้ว มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป จากผู้หญิงที่เรียบร้อย สุภาพ เชื่อสัตย์ต่อสามี ไม่เคยใช้คำพูดที่รุนแรงต่อสามีของเธอ แต่เมื่อเธอโดนชนะชลหักหลัง ทรมาน ความเชื่อสัตย์ที่เธอมอบให้ ไหมแก้วกลับเปลี่ยนเป็นคนละคน คือ อารมณ์ร้อน ฉุนเฉียว พุดจาารุนแรง มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ขาดการควบคุมอารมณ์ จึงทำให้ตัวละครตัวนี้ขาดวุฒิภาวะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาการสร้างภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องแม่เบี้ย พบว่าในนวนิยายเรื่อง แม่เบี้ย มีภาพลักษณ์ที่โดดเด่นในด้านภาพลักษณ์เชิงลบมากกว่าเชิงบวก ซึ่งมักจะพบเห็นได้ยาก และ มีความแตกต่าง จากนวนิยายไทยเรื่องอื่น ๆ เนื่องจาก นวนิยายไทยเรื่องอื่นมักจะสร้างภาพลักษณ์ของตัว ละครเอกหญิงให้มีภาพลักษณ์ที่เด่นชัดไปในทางเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ โดยนวนิยายเรื่องแม่เบี้ยมีแนว เรื่องเกี่ยวกับการกระทำสิ่งที่ ผิดศีลธรรมของตัวละครหญิงที่ไปมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับตัวละครชาย ที่มีภรรยา และ ลูกอยู่แล้ว และ มีตัวละครหญิงเป็นตัวละครที่สร้างความลึกลับ อีกทั้งยังเป็นตัวละครที่ เข้ามาขัดขวางเรื่องการกระทำสิ่งที่ผิดศีลธรรม ส่วนลักษณะของการดำเนินเรื่อง คือ การเล่าตามปฏิกิริยา ธรรมชาติที่มีการผูกปมปัญหาในตอนต้นของเรื่อง และ คลี่คลายปมปัญหาในตอนจบของเรื่อง มีการวาง เค้าโครงเรื่องที่ค่อนข้างลงตัวเนื่องจากมีความลึกลับ ความตื่นเต้นของเรื่อง อยู่ตลอดเวลา ทำให้เนื้อเรื่อง มีความน่าสนใจ ทั้งนี้นวนิยายเรื่องแม่เบี้ยยังสอดแทรกผลของการกระทำของตัวละครทุกตัว คือ การ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เห็นได้ว่าผู้แต่งสามารถถ่ายทอดเรื่องราวของตัวละครให้ผู้อ่านเห็นภาพได้อย่าง ชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

กอบกุล อิงคุทานนท์. (2533). วิจัยวรรณกรรมไทย-เทศ. กรุงเทพฯ : แสงหา.

พัชรารัตน์ จินนิก. (2559). การศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องผู้ชนะสิบทิศ. (วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาภาษาไทย). มหาวิทยาลัยบูรพา. สืบค้นจาก http://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcims/files/52920408.pdf.

วาณิช จรุงกิจอนันต์. (2551). แม่เบี้ย. (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์.

วิภา กงกะนันทน์. (2533). วรรณคดีศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

พระสูตรของท่านเว่ยหล่างผ่านมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท The Wei Lang's Sutra through the Perspectives of Theravada Buddhism

พระกิตติพงษ์ หอมดอก

Phra Kittipong Homdok

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Buddhist Studies, Mahamakut Buddhist University

พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาค

Phra Kamolrat Taileelais

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Buddhist Studies, Mahamakut Buddhist University

พระมหารังสี ปู่แก้ว

Phramaha Rangsey Peykao

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Buddhist Studies, Mahamakut Buddhist University

พร้อมพงษ์ ปานดี

Phromphong Pandee

ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

Production Engineering, King Mongkut's University of Technology Thonburi

Email : Rungsey@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้จะศึกษาพระสูตรของท่านเว่ยหล่างผ่านมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดพระสูตรของท่านเว่ยหล่าง 2) เพื่อศึกษาความเหมือนกันกับพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สูตรของท่านเว่ยหล่างล้วนแต่เป็นเรื่องของการใช้ปัญญาเพื่อค้นหาหนทางแห่งความเป็นพุทธะ และเพื่อความหลุดพ้นไปจากเครื่องร้อยรัดทั้งปวงในโลกนี้ ความเหมือนกับเถรวาทคือแกนหลัก คือ ปฏิจจสมุปบาทและอริยสัจ 4 การนำหลักธรรมมาประยุกต์ต้องมีความเข้าใจตามลำดับแล้ว หมั่นปฏิบัติบ่อย ๆ

คำสำคัญ : พระสูตร, พุทธศาสนาเถรวาท, เว่ยหล่าง

Abstract

This academic paper aims to study the Wei Lang's Sutra through the perspectives of theravada buddhism. There are the 3 objectives; 1) To study the concept of Wei Lang's Sutra 2) To study the similarity of concept with theravada buddhism 3) To apply the dharma principles in daily life. The Wei Lang's Sutra is essence by using the wisdom to find the path obtain to buddhahood and for liberation from all the defilements of this world. The similarity with theravada buddhism is the main core matched to the dependent origination (Paticca-Samuppada) and the four noble truths. The application of dharma principles must be understood by practitioners accordingly and they are necessary often practiced.

Keywords : Sutra, Theravada Buddhism, Wei Lang

1. บทนำ

นามว่า “เว่ยหล่าง” ที่รู้จักอย่างแพร่หลายในวงการนักอ่าน เป็นบุคคลมหัสจรรย์ที่ได้สร้างสรรค์ความไม่ธรรมดาจากความธรรมดา ท่านเป็นบุคคลที่ไม่รู้หนังสือแต่เพียงท่านได้บังเกิดความรู้แจ้งแล้ว ปัญญาความรู้ของท่านก็หลังไหลพรั่งพรูมิขาดสาย และโคลกที่ได้รับจากท่านอาจารย์ จุดเด่นอยู่กับการมุ่งสู่จิตเดิมแท้ และความสำคัญอันรวมเป็นหนึ่งเดียวกันของ ศีล สมาธิ และปัญญา

ความเหมือนกันของพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทและมหายาน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะมีแก่นหลักที่ยึดไว้คือ ปฏิจจสมุปบาท และ อริยสัจ 4 ไว้เป็นหลัก และได้ตีความโดยใช้หลักธรรมนี้เป็นพื้นฐานสำคัญ โดยเฉพาะเรื่องทุกข์ ความดับทุกข์

การนำหลักธรรมหรือหลักแนวคิดมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จะเป็นวิธีการที่ลัดสั้นแล้ว ยังเป็นวิธีปฏิบัติที่อิงหลักธรรมชาติทางจิตใจของคนทั่วไป สรุปได้ว่า พยายามคิดจนเห็นตรงกันข้ามจากความคิดของคนที่ยังมีวิชาหุ้มห่อแล้ว ก็เป็นอันนับได้ว่า ได้เข้าถึงความจริงที่สุด และวิธีการแห่งลัทธินี้ได้วางรูปปริศนาให้คิด ชนิดที่ผิดตรงกันข้ามไปเสียตั้งแต่เริ่มแรกทีเดียว ใครคิดออก ก็แปลว่า คนนั้นผ่านไปได้ หรืออย่างน้อยที่สุดก็เห็นวิธีที่จะทำให้ผ่านไปได้โดยเร็วที่สุด นั่นเอง คิดให้ตรงข้ามจากสามัญสัตว์ทั่วไปเกิดก็จะเข้าถึงความคิดของพระอริยเจ้าขึ้นมาเอง เรียกตัวเอง “นิกายฉับพลัน” ซึ่งหมายความว่า จะทำผู้ปฏิบัติตามวิธีลัดนี้ให้บรรลุธรรมได้อย่างฉับพลัน โดยไม่มีพิธีรีตอง

2. แนวคิดพระสูตรของท่านเว่ยหล่าง

สูตรของฮู่เหิง ท่านฮู่เหิงเป็นพระสังฆปริณายกองค์ที่ 6 ของนิกายเซน สูตรนี้จึงมีชื่อเรียกในภาษาอังกฤษอีกอย่างว่า “Sixth Patriarch Sutra” หรือ “The Sutra of the Sixth Patriarch” สูตรนี้มีเนื้อหา 1 ผูก เป็นการรวบรวมคำสอนหรือคำบรรยายธรรมของท่านฮู่เหิงที่ศิษย์ของท่านเว่ยหล่าง

ได้รวบรวมไว้ (The Sutra Translation Committee of the United States and Canada, 2017)

สูตรนี้ถือว่าเป็นสูตรสำคัญของนิกายเซนในยุคแรก ๆ และถือว่าเป็นคัมภีร์เป็นฉบับเดียวที่แม้ไม่ใช่พุทธพจน์แต่ก็ถูกเรียกว่า “สูตร” อย่างไรก็ตาม เมื่อว่าตามความเข้าใจของนิกายเซนแล้ว อาจารย์เซนที่บรรลุธรรมแล้วก็ได้แตกต่างจากพระพุทธรูปเจ้า ฉบับที่เก่าแก่สุดของสูตรนี้ซึ่งยังมีอยู่ก็คือฉบับคริสต์ศตวรรษที่ 9 ซึ่งค้นพบในกลุ่มต้นฉบับคัมภีร์ที่เมืองตุนหวงเมื่อ ค.ศ. 1906 (Helen J. Baroni, 2002) สำหรับนิกายเซน นอกจากวัชรปรัชญาปารมิตาสูต และลัทธิกาวตารสูตรแล้ว ก็มีสูตรของท่านเว่ยหล่างนี้แหละที่สำคัญมากเหมือนกัน (The Sutra Translation Committee of the United States and Canada., 2017) ในปัจจุบัน สูตรนี้แพร่หลายมากเพราะมีการแปลเป็นภาษาอังกฤษหลายฉบับแล้ว เนื้อหาของสูตรนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นอัตชีวประวัติของท่านสังฆปริณายกที่ 6 ในช่วงแรก ๆ ของชีวิตท่านและตอนบรรลุธรรม และส่วนที่เป็นคำบรรยายธรรมที่ท่านสอนศิษย์ ส่วนที่อัตชีวประวัติครอบคลุมถึงเรื่องที่ท่านเข้าแข่งขันแข่งบทธกวีอันโด่งดังด้วย (Helen J. Baroni, 2002)

หมวดที่ 1 ว่าด้วยชีวประวัติ พระธรรมจารย์ได้กล่าวแก่ผู้มีจิตศรัทธาว่า “ท่านผู้คงแก่เรียน โพธิธรรมญาณ เดิมนั้นบริสุทธิ์ เพียงใช้ใจดวงนี้ ก็กักรับรู้พระพุทธรูปได้โดยตรง ท่านผู้แก่เรียน ลองมาฟังประวัติการรับธรรมของอาตมาก่อนเถอะ” (อมร ทองสุก, 2556)

หมวดที่ 4 ว่าด้วยสมาธิปัญญา สำหรับผู้ที่เจริญสมาธิในทุกปฏิปทานั้น ในทุกสถานที่ในทุกอิริยาบถแห่งการการเดินยืนนั่งนอน ก็ล้วนปฏิบัติด้วยใจอันเที่ยงตรง ธรรมะต้องสิ้นไหล ไฉนทำให้หยุดฉะงักไปได้ หากใจไม่ยึดติดในธรรม ธรรมะก็จะสิ้นไหล แต่หากใจยึดติดในธรรม เช่นนี้ก็คือการผูกมัดตน หากได้มีการกล่าวที่ต้องนั่งนิ่งอย่าไหวติงแล้ว ฉะนั้น ก็จะไม่ต่างอะไรกับพระสารีบุตรที่นั่งสมาธิในป่าและถูกท่านวิมลชนาเบอา นอกจากนี้แล้วยังมีคนสอนนั่งสมาธิโดยให้เพ่งจิตกำหนดที่ความบริสุทธิ์ โดยอย่าได้ไหวติงและไม่ลุกจากการนั่ง และให้ห่มเทกกับวิธีปฏิบัตินี้อย่างสุดกำลัง กลุ่มหล่งนั้นไม่เข้าใจ ก็จะเกิดการยึดติดจนวิปัสสนา ที่เป็นเช่นนี้ก็มากมายยิ่งนัก และสำหรับคนที่ร่วมปฏิบัติกันเช่นนี้ ก็น่าจะรู้ได้ว่าเป็นความคิดพลาดอย่างมหันต์ เดิมทีสัทธรรมคำสอนไว้การเชื้องข้าและฉับพลัน แต่ธรรมชาติของคนเรามีแบบแตกฉานเร็วกับข้า สำหรับคนกลุ่มหล่งจะต้องค่อย ๆ ศึกษา แต่กับผู้ทรงปัญญาก็ซึมซาบได้โดยฉับพลันแต่หากสามารถรู้จากจิตเดิมด้วยตน แจ่มแจ้งได้โดยฉับพลัน แต่หากสามารถรู้จากจิตเดิมด้วยตน แจ่มแจ้งในธรรมญาณด้วยตนเช่นนี้ ก็จะไม่มีความแตกต่างอะไรอีกเลย ก็เนื่องด้วยเหตุนี้ จึงได้เกิดการบัญญัตินามว่าฉับพลันเชื้องข้าขึ้น (อมร ทองสุก, 2556)

มีพุทธพจน์ในอังคุตตรนิกายซึ่งอ้างไว้ข้างต้นเป็นฐานนิกายหินยานบางนิกายคือนิกายมหาสังฆิกะและนิกายวัชรขวาทรวมทั้งสารีบุตรตาทิธรรมไว้ว่า จิตนั้นประภัสสรตั้งแต่ต้นและโดยธรรมชาติ แต่อาจจะเศร้าหมองได้เพราะมีกิเลสแฉะเวียนมาหรืออาจจะหลุดพ้นจากกิเลสได้ กิเลสนี้ไม่ใช่สภาวะดั้งเดิมของจิต แต่เป็นอาคันตุกะคือสิ่งที่แฉะเวียนมาเป็นครั้งคราวเท่านั้น นิกายเหล่านี้สรุปไว้ว่าจิตมีความใคร่ (ราคะ) นั้นแหละจึงจะหลุดพ้นได้ ดุจฝุ่นธุลีถูกเช็ดออกจากพาหนะที่สกปรก เหมือนแก้วผลึกที่มีหลายสีเพราะความแตกต่างของสีในส่วนที่แก้วผลึกปกคลุมอยู่ ดังนั้น จิตบริสุทธิ์ซึ่งเศร้าหมองไปเพราะราคะ

จึงได้ชื่อ “สราคะ” เป็นต้น และต่อมาจึงได้หลุดพ้น ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สราคะ จิตต์ วิมุจฺจติ” ซึ่งแปลว่า “จิตที่มีราคะย่อมหลุดพ้น (จากราคะ)” (วินัย ผลเจริญ, 2562)

นิกายใหญ่ ๆ ของหินยานปฏิเสธแนวคิดนี้และแนวคิดที่คล้ายคลึงกันนี้โดยกล่าวว่าจิตมิได้บริสุทธิ์โดยธรรมชาติและตั้งแต่ดั้งเดิม จิตย่อมเศร้าหมองไปเพราะกิเลสและกรรม ดังนั้น จิตเชื่อมต่อของกิเลส จุตสุดท้ายจะต้องถูกทำลายลงก่อน เมื่อได้ทำลายแล้ว จิตของพระอริยบุคคลที่เป็นพระอรหันต์หรือพระอเสขะจึงจะหลุดพ้นจากกิเลส มุมมองของนิกายใหญ่ ๆ ของหินยาน มีดังนี้ (วินัย ผลเจริญ, 2562)

นิกายเถรวาทเห็นว่าจิตประภัสสรในอังกุตรนิกายนั้นบ่งถึงภวังคจิต (จิตใต้สำนึก) ดังที่มีกล่าวไว้ในอรรถกถาอัฐสาลินีว่า (ในอังกุตรนิกาย) จิตที่เรียกว่า “บริสุทธิ์” นั้น ใช้ในความหมายว่าบริสุทธิ์อย่างแท้จริง ด้วยการเข้าถึงภวังคจิต ซึ่งแม้เมื่อเป็นอกุศลจิตก็เรียกว่าบริสุทธิ์อย่างแท้จริง ดุจสาขาของแม่น้ำคงคา ย่อมเป็นเช่นเดียวกันกับแม่น้ำคงคา และดุจสาขาของแม่น้ำโคธาวารี ก็ย่อมเป็นเช่นเดียวกันกับแม่น้ำโคธาวารี ที่ว่า “จิตที่มีราคะย่อมหลุดพ้นได้” นั้น ย่อมขัดแย้งกันในคำศัพท์ที่ใช้นี้อาจสันนิษฐานได้ว่า ราคะกับจิตหลุดพ้นไปด้วยกัน (วินัย ผลเจริญ, 2562)

นิกายสรวาสติวาท-ไวกาชิกะ โจมตีวิวัชชาวาท โดยกล่าวว่า จิตที่ประภัสสรมาตั้งแต่ดั้งเดิมนั้น ไม่อาจถูกทำให้เศร้าหมองไปได้ด้วยฝุ่นธุลีแห่งกิเลสที่จรมาหรือแวะเวียนมา ในคำกล่าวแย้งนี้ กิเลสที่จรมานั้นโดยธรรมชาติก็เศร้าหมองอยู่แล้ว ทันทิที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับจิตที่บริสุทธิ์มาแต่ดั้งเดิมก็จะหมดจด หรือว่าถ้ากิเลสเหล่านั้นยังคงไม่บริสุทธิ์อยู่ จิตที่ประภัสสรก็ตงจะไม่ถูกการกระทำของกิเลสเหล่านั้นทำให้เศร้าหมองไปได้ ดังนั้น จึงมีผลที่เกิดขึ้นว่ามีใช้จิตประภัสสรที่มีกิเลสโดยบังเอิญหรืออกที่ จะหลุดพ้น ธรรมะไม่ว่าจะเป็นของจิตหรือของกิเลสก็ตามจะดับไปทันที ฝุ่นธุลีไม่อาจถูกเช็ดออกจาก ยานพาหนะได้เนื่องจากฝุ่นธุลีและยานพาหนะเกิดขึ้นทันทีทันใด จิตซึ่งเกิดดับสลับกันไปโดยไม่หยุด หย่อนก็ย่อมจะอยู่ในกระบวนการของกิเลส จิตเชื่อมต่อกับกิเลสจุตสุดท้าย จะต้องถูกทำลายลง ทันทีที่ถูกทำลายลง จิตของพระอริยบุคคลที่เป็นพระอรหันต์หรือพระอเสขะ จึงจะเกิดขึ้นและหลุดพ้นไปในที่สุด ดังนั้น ใน “โกศา” จึงมีคำกล่าวไว้ว่า “จิตที่เกิดขึ้นอยู่นั้นแหละของอเสขบุคคลย่อมหลุดพ้นจากอุปสรรค” (วินัย ผลเจริญ, 2562)

ประเด็นการอธิบายการถ่ายทอดหลักธรรม ทั้งแบบบุคคลาธิฐานและธรรมาธิฐาน ก็เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในประวัติศาสตร์ความเป็นมนุษย์สัตว์ ต้องมีโยนิโสมนสิการ มีสติรู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อระวังต้นเหตุ อุปาทานครอบงำ ประเด็นของจิตนั้น อยากให้มองการเพียรเฝ้าระวังอกุศล ให้มีขณะที่เป็นกุศลเกิดขึ้น

3. ความเหมือนกันกับพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เป็นนิกายในศาสนาพุทธฝ่ายอาจรียวาท ที่นับถือกันอยู่ประเทศแถบตอนเหนือของอินเดีย เนปาล จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม มองโกเลีย ไปจนถึงบางส่วนของรัสเซีย จุดเด่นของนิกายนี้อยู่ที่แนวคิดเรื่องการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมี เพื่อช่วยเหลือสรรพชีวิต

ในโลกไปสู่ความพ้นทุกข์ ด้วยเหตุที่มีผู้นับถืออยู่มากในประเทศแถบเหนือ จึงเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า อุตตรนิกาย ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ของโลกเป็นผู้นับถือนิกายมหายาน

คำว่า “มหายาน” จึงเป็นการเปรียบเทียบหมายถึงการขนส่งทำให้ข้ามพ้นวิญญูสงสารได้มากกว่าสาวกยาน ในคัมภีร์มหาปรัชญาปารมิตาสูตร คุรุณาการชุนะ ปราชญ์ฝ่ายมหายาน ได้อธิบายความหมายของมหายานไว้ว่า “พระพุทธรธรรมมีเอกรสเดียว คือ รสแห่งวิมุตติ ความรอดพ้นจากปวงทุกข์ แต่ชนิดของรสมี 2 ชนิด คือ ชนิดแรกเพื่อตัวเอง และชนิดที่สองเพื่อตัวเองและสรรพสัตว์ด้วย” อันหมายความว่า ฝ่ายสาวกยานมุ่งเพียงความหลุดพ้นเป็นอรรถสันติสันนิเสสเฉพาะตน ไม่มีปณิธานในการโปรดสรรพสัตว์ให้ถึงความหลุดพ้นด้วย แต่ฝ่ายมหายานย่อมมีอุคคคติตรงกันข้าม กล่าวคือ ย่อมมุ่งพุทธภูมิมีปณิธานจะตรัสรู้เป็นพระพุทธรเพื่อขนส่งให้พ้นทุกข์จนหมดสิ้น อธิบายว่า พุทธศาสนิกชนฝ่ายสาวกยานโดยทั่วไปมุ่งแต่สาวกภูมิเป็นสำคัญ ฉะนั้น จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “สาวกยาน” ส่วนพุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายานย่อมมุ่งพุทธภูมิทั้งนั้น จึงมีอีกชื่อว่า “โพธิสัตว์ยาน” หรือ “พุทธยาน”

เถรวาท (Theravada) โดยศัพท์แปลว่า “ตามแนวทางของพระเถระ” เป็นชื่อของนิกายที่เก่าแก่ที่สุดในศาสนาพุทธฝ่ายมหายานเรียกนิกายนี้ว่า “หินยาน” นิกายเถรวาทเป็นนิกายหลักที่ได้รับการนับถือในประเทศศรีลังกา และประเทศในแผ่นดินเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ไทย กัมพูชา ลาว และพม่า และเป็นส่วนน้อยในประเทศจีนและเวียดนาม โดยเฉพาะในมณฑลยูนนาน เนปาล บังกลาเทศ ที่เขตจิตตะกอง เวียดนามทางตอนใต้ใกล้ชายแดนกัมพูชา อินโดนีเซีย มาเลเซียมีผู้นับถือทางตอนเหนือของประเทศ

ปฏิจจสมุปบาทจึงสะท้อนถึงวัฏชีวิตที่เป็นกระบวนการที่มีองค์ธรรม 12 ประการที่เกิดร่วมกันที่อิงอาศัยกัน ส่งผลกระทบซึ่งกันและกันในลักษณะของห่วงโซ่ และทำให้เกิดทุกข์ การเกิดทุกข์ เริ่มตั้งแต่อวิชชา หรือ ความไม่รู้ทุกขในอริยสัจ 4 ทำให้เกิดสังขาร หรือสภาพที่ปรุงแต่ง กลายเป็นวิญญูณ หรือการรับรู้ในอารมณ์ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะภายในทั้ง 6 คือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย และใจ ที่เป็นการรับรู้ในสังขาร จึงเกิดนาม-รูป หรือขั้น 5 ที่ประกอบด้วยร่างกายและจิตใจที่ทำงานร่วมกัน อิงอาศัยกัน และเกิดสฬายตนะ หรือ อายตนะภายในทั้ง 6 จนเป็นเหตุให้เกิดผัสสะ หรือการกระทบ กันของอายตนะภายในและอายตนะภายนอก คือ อากาโรที่วิญญูณหรือการรับรู้กระทบกับสิ่งเร้าภายนอก จึงเกิดเวทนา หรือความเสวยอารมณ์ คือ ความรู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์ หรือเฉย ๆ จึงเกิดตัณหา หรือ ความอยาก ความต้องการ ความพอใจในอารมณ์ต่าง ๆ ได้แก่ ตัณหา 6 คือ ความยินดีในรูป รส กลิ่น เสียง ความสัมพันธ์ทางกาย และความสัมผัสทางใจ จึงก่อให้เกิดอุปาทาน หรือการยึดมั่นของจิตในเวทนาที่ชอบ หรือเกลียดจนเกิดความหลงผิด จึงเกิดภพ หรือความมีความเป็น ซึ่งเป็นสภาวะของจิตที่เป็นไปตามอุปาทาน จึงก่อให้เกิดชาติ หรือ การเกิดของขั้น 5 และการเกิดขึ้นของทุกข์และอุปาทาน จึงก่อให้เกิดชราและมรณะ หรือความแก่และความตาย (เสาวภาคย์ เออร์วิน, 2560)

ปฏิจจสมุปบาทของมหายาน (緣起) ก็เช่นเดียวกับของเถรวาท เพราะมาจากพุทธพจน์เอกเช่นกัน เพียงแต่มีที่การอธิบายที่แตกต่างกันไป ซึ่งการตีความปฏิจจสมุปบาทนี้ในเถรวาทเองก็ตีความต่าง

กันไปบ้างตามสำนักของอาจารย์แต่ละท่าน แต่ถึงที่สุดแล้วมีหลักใหญ่ใจความเดียวกัน ในฝ่ายมหายาน การพิจารณาหลักปฏิจจสมุปบาท มักถือเอาคำอธิบายจากอภิธรรม 2 สำนักใหญ่ คือ

1. อภิธรรมของนิกายสรวาสติวาท ซึ่งสอนว่าทุกสรรพสิ่งล้วนดำรงอยู่ทั้ง 3 กาล คือ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต

2. อภิธรรมของโยคจาร ซึ่งสอนว่า สรรพสิ่งทั้งภายนอกจิตและภายในจิต ทั้งสังขตธรรม และอสังขตธรรม ล้วนแต่เป็นปรากฏการณ์ของจิต

อนึ่งคำว่า “อภิธรรม” ในที่นี้ใช้แทนคร่าว ๆ หมายถึง การศึกษาหลักของจิตซึ่งมีข้อต่างจากอภิธรรมตามนัยยะแบบเถรวาทในระดับหนึ่ง โดยกลไกจิตของสำนักสรวาสติวาทมีความคล้ายกับเถรวาทมากกว่า ส่วนกลไกจิตของสำนักโยคจารมีความแตกต่างพอควร เพราะยังนอกจากจิตธรรมทั้ง 6 คือ จักขุวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ โสทวิญญาน ฆานวิญญาน กายวิญญาน มโนวิญญานแล้ว ยังมีมโนส และอาลัยวิญญาน รวมเป็น 8 ประเภทจิต

มโนสของมหายาน (意) ไม่ใช่มนวิญญาน (意識) ซึ่งทางเถรวาทยุคต้นและสรวาสติวาทถือว่ามโนส (意) เป็นมโนทริยรองรับมนวิญญาน แต่โยคจารว่ารองรับอาลัยวิญญาน ในโยคจารและมหายานส่วนใหญ่ มักแยกมโนส โดยใช้อักษรจีนต่างกัน คือ 意 เป็น 末那識 (ม้วน่าสือ แปลเสียงสันสกฤตของคำว่ามโนส) ช่วยไม่ให้สับสนว่าเป็นมโนทริยของมนวิญญาน

ที่สำคัญที่สุด คือ อาลัยวิญญาน ซึ่งในเถรวาทไม่มี มหายานทุกนิกายรับแนวคิดนี้มาจากสำนักโยคจารในชมพูทวีป อาลัยวิญญานนี้เก็บและสร้างสรรพสิ่งไว้ทั้งภพภูมิ ทั้งสภาวะธรรมต่างๆ ฯลฯ อาลัยวิญญานเกิดดับเป็นสันตติต่อเนื่องไปโดยมีพีชะ (種子) เป็นตัวร้อย คอยเก็บสภาวะธรรมต่างๆ ไว้แล้วแสดงออกตามเหตุปัจจัย ลักษณะพีชะมีมากมายเหลือคณานับ จะว่าอย่างไรพจน์ก็คือทุกสรรพสิ่งที่ได้

เมื่อเข้าใจหลักคร่าว ๆ แล้วลองมาพิจารณาปฏิจจสมุปบาทของมหายาน

1. สรวาสติวาทแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ อวิชา-สังขาร (เป็นสันตติจากอดีต) วิญญานจนถึงภพ (เป็นภาวะปัจจุบัน) และชาติถึงชรามรณะ (เป็นสภาวะในอนาคต) มตินี้เรียกว่า 3 ภพ 2 ภาค (三世兩重) สะท้อนหลังการมีอยู่ทั้ง 3 กาล หรือ สรรวม อสติ

2. ฝ่ายโยคจารแบ่งเป็น อวิชาถึงวิญญาน (ตัวสร้าง) - นามรูปถึงเวทนา (ตัวรับ) - ตัณหาถึงภพ (ตัวปรุง) - และชาติชรามรณะ (ตัวก่อ) หลักนี้เรียกว่า 2 ภพ 1 ภาค (兩世一重) สะท้อนหลักเอกจิตธรรมธาตุ-อาลัยวิญญานได้พอสมควร

ทั้งนี้ ฝ่ายโยคจารและมหายานฝ่ายจิต มักเน้นพิจารณาเอกจิตธรรมธาตุมากกว่า หรือจิตเดิมแท้ จิตหนึ่ง แล้วแต่จะเรียก จึงกล่าวกันว่า โยคจารและมหายานฝ่ายจิตไม่เน้นพิจารณาปฏิจจสมุปบาท แต่พิจารณาจิตเดิมแท้ คือ ธรรมธาตุ (法界) มากกว่า

4. การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

สูตรของท่านเว่ยหล่างสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อ่านแล้วเข้าใจยากเพราะสติ

ปัญญาไม่ถึง เป็นคำสอนที่ท่านจะเน้นที่ปลายยอดสุด การปฏิบัติธรรมอย่างพุทธเป็นไปตามลำดับ เบื้องต้น ท่ามกลาง บั้นปลาย หากขาดโยนิโสมนสิการ (การทำใจในใจให้แยบคาย) อาจทำให้ผู้ปฏิบัติหลงผิดได้ว่า พุทธธรรมเป็นเรื่องที่รู้ได้ง่ายเห็นได้ง่าย บุคคลเปรียบเหมือนบัว 4 เหล่า อุกติตัณณู (ผู้บรรลุมรรคผลได้โดยยกหัวขึ้นแสดง) ในสมัยพุทธกาลพอมียุคนี้นี้คงจะหายาก วิปจิตตัณณู (ผู้บรรลุมรรคผลได้โดยการจำแนกเนื้อความ) ยุคนี้นี้พอมียุคนี้แต่ก็ไม่มากมาย เนยยะ (ผู้บรรลุมรรคผลเป็นขั้น ๆ ไปโดยอุเทศ หรือเพียงการยกหัวขึ้นแสดง โดยไต่ถาม โดยทำไว้ในใจโดยแยบคาย โดยสมาคม โดยคบหา โดยสนิทสนมกับกัลยาณมิตร) ในยุคนี้นี้มีเยอะ ต้องใช้ความเพียรสูง คำสอนที่เป็นไปเพื่อการบรรลุฉบับหลังต้องท่านผู้มีบารมีระดับบัวเหล่าที่หนึ่ง ยกตัวอย่างท่านพระสารีบุตรเป็นต้น จึงอยากให้ท่านผู้ที่ใฝ่ในธรรมได้พิจารณาให้ถ่องแท้ถี่ถ้วน เลือกหมวดธรรมให้เหมาะสมกับอุปนิสัยบารมี เพราะในคำสอนของท่านเว่ยหล่างที่บอกว่า “ธรรมะไม่มีอะไรมากเป็นเรื่องของคนทั่วไป คนไปยกให้เป็นเรื่องสูงเรื่องยากให้พ้นวิสัยคนธรรมดาไปและท่านมีจุดมุ่งหมายให้ธรรมะเป็นเรื่องของวิสัยคนสามัญ”

สำหรับผู้ที่ท่านมีบารมีเก่ามาก่อนก็อาจจะรู้เห็นได้ง่ายในธรรมตามที่ท่านเว่ยหล่างสอน แต่ก็ควรที่จะเริ่มต้นด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เดินตามอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นทางสายเอกของพระพุทธเจ้า ซึ่งมั่นใจว่าเป็นทางที่ถูกต้องตรงธรรม

5. บทสรุป

ในแนวคิดของท่านเว่ยหล่าง มนุษย์ทุกคนล้วนมีสิ่งที่เรียกว่า “จิตเดิมแท้” นี่ในตัวทั้งสิ้น จิตเดิมแท้นี้ครั้งหนึ่งเคยมีสภาพที่บริสุทธิ์ สะอาด ภายหลังเมื่อคนเราถูกสภาพแวดล้อมยั่ววนให้เกิดกิเลส จิตเดิมแท้นี้ก็ค่อย ๆ เสื่อมลง เมื่อใดก็ตามที่เราสามารถขจัดสิ่งสกปรกที่ห่อหุ้มจิตเดิมแท้นี้ออกไปได้หมดสิ้น เมื่อนั้นจิตเดิมแท้จะสละประกายสดใสอีกครั้ง เมื่อจิตเดิมแท้สละประกายออกได้ ชีวิตของคนนั้นก็หมดทุกข์ เป็นชีวิตที่สงบเยือกเย็น สว่างสดใส อาการที่จิตเดิมแท้สามารถเปล่งประกายออกได้ เพราะสิ่งสกปรกถูกชำระให้หมดไปด้วยปัญญานี้ ท่านเว่ยหล่างเรียกว่า “นิพพาน” หรือ “ความหลุดพ้น” (สมภาร พรหมทา, 2546)

อมร ทองสุก ได้ทิ้งประเด็นไว้น่าสนใจในการพิมพ์ครั้งที่ 3 โดยตั้งคำถามว่า เคยได้ยินกัลยาณมิตรท่านหนึ่งกล่าวว่า ในเรื่องความเข้าใจด้านการหลุดพ้นในปัจจุบัน จะแตกแยกออกเป็น 2 ทิศนะหลัก ซึ่งทิศนะที่ 1 คือ การปฏิบัติไปข้างหน้าสู่การเป็นจิตวิมุตติที่เป็นจิตใหม่ กับอีกทิศนะ 1 ที่เป็นการปฏิบัติกลับไปสู่จิตวิมุตติที่เป็นจิตดั้งเดิม หากดูโดยผิวเผินแล้วก็并没有什么แตกต่างอะไร เพราะอย่างไรก็คือจิตวิมุตติเหมือนกัน แต่ความจริงกลับเป็นเรื่องใหญ่ขนาดเป็นตัวกำหนดความสำเร็จหรือไม่สำเร็จได้เลยทีเดียว สำหรับประเด็นนี้ หากจะสรุปให้เป็นที่เข้าใจง่ายสักหน่อย ก็คือประเด็นความแตกต่างระหว่างผ้าดำแต่กำเนิดและผ้าขาวแต่กำเนิดนั่นเอง

สำหรับทิศนะที่ปฏิบัติไปสู่การเป็นจิตวิมุตติดวงใหม่นี้ จะเป็นฝ่ายที่ยอมรับ (โดยไม่รู้ตัว) ว่าคนเราเกิดมาก็เป็นผ้าดำมาแต่กำเนิด ซึ่งหมายถึงว่า คนเราเกิดมามีจิตที่ไม่บริสุทธิ์และยังไม่มีรู้จักแยกแยะผิด

ขอบขั้วดีมาแต่กำเนิด ดังนั้น จึงต้องได้รับการอบรมคุณธรรมจรรยาให้รู้ผิดชอบชั่วดี หรือกระทั่งฝึกฝนบำเพ็ญเพียรให้บรรลุในอริยมรรคในภายหลัง (สังฆตธรรม) ส่วนอีกทัศนะที่เข้าใจว่าควรจะปฏิบัติกลับไปสู่จิตวิมุตติดั้งเดิมนั้น จะเป็นฝ่ายที่ยอมรับว่าคนเราเกิดมาจะเป็นผ้าขาวมาแต่กำเนิด หากแต่ได้ประอะเปื้อนจนกลายเป็นผ้าดำในภายหลัง สำหรับทัศนะนี้ เนื่องด้วยเชื่อว่าจิตเรามีความบริสุทธิ์มาแต่ดั้งเดิมนั้น จึงสามารถซักล้าง ขจัดสิ่งไม่ดี ปลอยวางอสังฆตธรรม ทำให้ขาวสะอาดเหมือนดังเดิมที่เป็นมาได้

เคยมีอาจารย์ท่านหนึ่งได้ทำการอุปมาประเด็นนี้ได้อย่างแยบคายว่า ผ้าดำก็เปรียบเหมือนเช่นคนที่ตาบอดมาแต่กำเนิด ซึ่งไม่ว่าจะอย่างไรก็มีอาจารย์พาไปสู่ตาดีได้อย่างแน่นอน แต่หากตาดีมาแต่กำเนิดแล้วตาเสียในภายหลัง เช่นนี้จึงจะมีหนทางที่จะทำการรักษากลับไปสู่ตาดีแต่ดั้งเดิมได้อีกครั้ง ประเด็นเรื่องความแตกต่างระหว่างตาเสียมาแต่กำเนิด และตาดีมาแต่กำเนิดเป็นเช่นไร ความแตกต่างระหว่างการสามารถเป็นพุทธะหรือไม่สามารถเป็นพุทธะได้ ก็เป็นเช่นนั้น เพราะหากจิตเดิมของเราไม่ได้เป็นพุทธะมาแต่เดิม (ผ้าดำ ตาเสีย) ไม่ว่าจะบำเพ็ญเพียรอย่างไร ก็คงไม่สามารถบรรลุสู่ความเป็นพุทธะได้อยู่ดี แต่หากจิตเดิมแห่งเราเป็นพุทธะมาแต่ดั้งเดิม ต่อให้จิตเราในปัจจุบันจะเปรอะเปื้อนจากฝุ่นกิเลสหนักหนาสักปานใด สุดท้ายย่อมต้องสามารถปฏิบัติกลับไปสู่ความเป็นพุทธะแต่ดั้งเดิมได้อย่างแน่นอน

ความจริงทั้ง 2 ประเด็นนี้เป็นข้อถกเถียงที่แทรกซึมอยู่ในทัศนะความคิดของผู้บำเพ็ญปฏิบัติอย่างไม่รู้เนื้อรู้ตัว หากแต่จะปรากฏออกมาเป็นแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกันเลยทีเดียว ยกตัวอย่างเช่น ความแตกต่างระหว่างโศลกของท่านเสียนชีวและท่านเว่ยหล่าง เสนอชี้แจงทัศนะการบำเพ็ญเป็นโศลกว่า

กายคือตันโพธิ์ ใจดุจแท่นกระจกใส

หมั่นเช็ดถูเรื่อยไป มิให้ฝุ่นเกาะกุ่ม

ส่วนท่านเว่ยหล่างได้แสดงทัศนะการบำเพ็ญเป็นโศลกว่า

โพธิ์เดิมไร้ต้น กระจกยลแทนมีไม้

เดิมไร้สิ่งใดใด ฝุ่นจะจับที่ใดกัน

โศลกของท่านเสียนชีวกกล่าวว่า กายต้องมีความหนักแน่นดุจตันโพธิ์ ส่วนจิตควรเป็นดังกระจกใสที่ต้องเช็ดถูให้สะอาดอยู่ตลอดเวลา นี่ก็คือการปฏิบัติไปสู่จิตวิมุตติดวงใหม่ (สังฆตธรรม) ส่วนของท่านเว่ยหล่างคือการปฏิเสธว่าเดิมไม่มีตันโพธิ์ จิตก็มีใช่กระจกใสมันเป็นความบริสุทธิ์ที่สูญญิตมาแต่เดิม ขอเพียงย้อนกลับสู่จิตเดิมอันบริสุทธิ์

ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นต้องเช็ดถูอะไรอีก นี่คือการปฏิบัติเพื่อกลับไปสู่จิตวิมุตติซึ่งเป็นจิตดั้งเดิม (อสังฆตธรรม) เมื่อเข้าใจประเด็นนี้แล้ว ก็จะเข้าใจว่าการปฏิบัติสู่ความวิมุตติ จึงมิใช่การสร้างนิสัยของการเป็นพุทธะ มิใช่การทำความเพียรล้างกรรม มิใช่การทำสมาธิภาวนาเพื่อสู่การวิมุตติ หรือมิใช่การเกิดดำริว่าบำเพ็ญแต่อย่างใด หากแต่คือการปล่อยวาง ละวาง เพื่อย้อนกลับไปสู่จิตเดิมแท้อันบริสุทธิ์ กลับสู่ธรรมญาณหรือญาณที่เป็นธรรม หรือจิตเดิมที่เป็นธรรมต่างหาก ดังนั้น หากประสงค์ความวิมุตติ จึงพึงเป็นการปฏิบัติอสังฆตธรรมสู่การวิมุตติ หาใช่เป็นการปฏิบัติสังฆตธรรมแต่อย่างใดไม่

ฉะนั้น สูตรของเว่ยหล่างเป็นเรื่องของสภาวะจิตนั้นอยู่เหนือการท่องจำ หรือทำความเข้าใจจาก

ตำรา เรื่องจิตเดิมแท้ (Essence of Mind) ครูบาอาจารย์และปราชญ์หลายท่านกล่าวว่า “จิตเป็น ประภัสสร” จิตเดิมแท้ของมนุษย์ย่อมมีความผ่องแผ้ว บริสุทธิ์ ดั่งมณี เป็นปกติ เพียงแต่เราถูก...สภาวะ ทางโลกียะกระหน่ำเข้าเต็ม ด้วยความรู้เท่าทันบ้าง ไม่รู้เท่าทันบ้าง จิตของเราจึงมักจะไม่เป็นประภัสสร ท่านเว่ยหลางได้สลัดเคราะห์ของจิต (กิเลส ตัณหา อุปาทาน) ออกแล้ว จิตของท่านจึงเป็นจิตเดิมแท้ที่ ประภัสสรอย่างยิ่งยวด

7. รายการอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วินัย ผลเจริญ. (2562). รวมบทความ พุทธศาสนากับปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : อภิชิตการพิมพ์.
- สมภาร พรหมทา. (2546). พุทธศาสนมหายาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสาวภาคย์ เออร์วิน. (2560). การศึกษาวิเคราะห์การอธิบายธรรมโอสธของพระพุทธเจ้า. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
- อมร ทองสุก. (2556). พระสูตรธรรมของเว่ยหลาง, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์.
- Baroni, Helen J. (2002). The Illustrated Encyclopedia of Zen Buddhism. New York : The Rosen Publishing Group, Inc.
- The Sutra Translation Committee of the United States and Canada. (2017). The Seeker's Glossary of Buddhism. Second Edition Update and Enlarged. Taipei : The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation.
- Wikipedia. (2565). เถรวาท. สืบค้นจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/เถรวาท> เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2565.
- Wikipedia. (2565). มหายาน. สืบค้นจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/มหายาน> เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2565.